

„Faptul că politica noastră exprimă în mod fidel interesele vitale ale poporului asigură unitatea de granit dintre partid și popor, încrederea nemărginită a oamenilor muncii în partidul comunist, hotărârea de a înfăptui neabătut politica sa internă și externă”.

NICOLAE CEAUȘESCU

Proletari din toate țările, uniți-vă!

ROMÂNIA LITERARĂ

săptăminal de literatură și artă

19

Joi, 6 V 1971 — 32 pagini, 2 lei

VICTOR RUSSU-CIOBANU

LUPTĂTORII

Număr închinat aniversării semicentenarului Partidului Comunist Român

SEMNEAZĂ : Cezar BALTAG, Nicolae BALOTA, Ion BĂNUȚĂ, Vlaicu BĂRNA, Radu BOUREANU, Anton BREITENHOFER, Nina CASSIAN, Șerban CIOCULESCU, R. COSAȘU, Aurel COVACI, Dan CRISTEA, S. DAMIAN, Șt. Aug. DOINAȘ, Victor EFIMIU, Ion FRUNZETTI, Lucian GIURCHESCU, Grigore HAGIU, Mircea IORGULESCU, D. MACREA, Darie MAGHERU, MAJ-TÉNYI Erik, Ion Sofia MANOLESCU, Aurel MIHALE, Al. MIRODAN, Florin MUGUR, Fănuș NEAGU, Tatiana NICOLESCU, Ion PACEA, Sașa PANĂ, Al. PIRU, Sânziana POP, D. RACHICI, Marin RĂDOI, Ștefan ROLL, George SBĂRCEA, Henriette Yvonne STAHL, D.I. SUCHIANU, SZASZ János, Virgil TEODORESCU, Radu TUDORAN, Mihai UNGHEANU, Dan ZAMFIRESCU și alții.

Versuri înșirate de Grigore PREOTEASA

Un program

inepuizabil al artei noastre realiste

Aniversarea partidului, sărbătoare a întregului nostru popor, este și o sărbătoare a culturii, a artei și literaturii. Niciind n-a existat o asemenea descătușare de energie, exprimată în creația de valori materiale și spirituale, nicicând efortul constructiv de civilizație și cultură, de gândire, sensibilitate și umanism n-a cunoscut o asemenea vibrație și intensitate în istoria poporului român ca în anii socialismului. Toate acestea se datoresc partidului, strălucirii cu care conduce societatea noastră pe drumul giganticei construcții socialiste, drum istoric de cucerire progresivă, tot mai înaltă a libertății și umanității, a echității și democrației, într-un cuvânt, a demnității condiției umane.

Arta și literatura sînt chemate, datorită finalității și modului însuși de structurare a formelor de existență în socialism, să joace un rol esențial în viața oamenilor. Rolul social activ al artei determină și triumful ei, serbarea acestuia din urmă fiind organic legată de participarea artei, cu mijloacele ei specifice, la istoria plămădirii noii umanități, la modelarea estetică și etică a conștiinței umane. Statutul social al poetului este, în societatea noastră, acela al constructorului. Pentru acest motiv aniversarea partidului a prilejuit o impresionantă participare a tuturor oamenilor de artă — scriitori, plasticieni, muzicieni, cineaști, interpreți — la manifestările multiforme închinare semicentenarului. Faptele incluse în ele semnificative de o deosebită valoare și, totodată, sînt expresia angajării libere și conștiente a artistului din patria noastră în planul vieții sociale.

Efectele acestei angajări — imense sub raportul potențării creativității artistice, stilistică în opere de o mare bogăție și diversitate intelectuală — nu pot fi înțelese deplin fără scrutarea mai adîncă a mutațiilor fundamentale ce au avut loc în societatea noastră de la 23 August 1944 încoace. Ceea ce mi se pare însă esențial pentru dezvoltarea artei și literaturii din acești ani este modul în care partidul nostru a statuat rosturile artei în societate, stabilind un climat artistic în care gîndirea creatoare, schimbul liber de idei și opinii, afirmarea personalității creatoare au devenit pilonii de susținere ai creației înseși. În acest climat de viață și muncă, chemarea lansată de la tribuna Congresului al X-lea de secretarul general al partidului nostru a vibrat adînc în conștiința tuturor oamenilor de creație. „Ceea ce vi se cere, tovarăși — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu în raportul prezentat la Congres — este să pătrundeți în adîncul existenței poporului și, înțelegînd năzuințele sale, eforturile și lupta sa eroică, să înfățișați grandioasa frescă a României socialiste. Partidul este adeptul adevărului obiectiv nemistificat, partizanul înfățișării veridice a realității, alături cu luminile cît și cu umbrele ei. Redați prin graiul minunat al artei freamătul creator al poporului, care, transformînd prin munca sa eroică înfățișarea țării, se transformă pe sine însuși. Nu uitați niciodată că menirea artei noastre este de a înnobila omul, de a-l inspira spre noi fapte mărețe, spre realizarea idealurilor socialismului și comunismului”.

În această formulare succintă este cuprins un amplu și inepuizabil program de lucru. Sînt stabilite coordonatele principale ale dezvoltării neîntrerupte a artei noastre realiste.

Descifrarea și realizarea acestui vibrant program de lucru, în cadrul căruia triada artă-realitate-realism este axială, rămîn în continuare o preocupare constantă a creatorilor de artă. Faptul e cu atît mai ușor de înțeles cu cît conceptul de realism are un caracter deschis, îmbogățirea lui cu determinații noi, de extensiune și profunzime, rămînd o sarcină vie a practicii și teoriei artistice curente.

În jurul acestui concept, în străduința de a-l clarifica și adînci, dar și de a-l nega, discuțiile s-au întins pe spații largi și au îmbrățișat mari perioade de timp. Frecvența cu care polarizează mereu atenția demonstrează, de la început, importanța fundamentală a acestui concept în estetica zilelor noastre

Dumitru GHIȘE

(Continuare în pagina 13)

1921
1971

O EPOCĂ DE AFIRMARE A CULTURII

Virgil Teodorescu

Lumina fără umbră

O, întâlnirile exacte, premonitorii,
dinainte
De-a stăpîni orașul nostru întreg, cu
străzile-i de jad,
Pe vremea cînd era pavajul o scară de
metal fierbinte,
Ninsori de frunze calcinate care planează
și recad.

Era lumina fără umbră a revoluției
în noi,
Era lumina fără umbră și era forța
comunistă,

Celula primă care azi există
Precum cerealele există-n ploi.

Lumina fără umbră-a cascadelor
de grindeni,

Rotirea tutelară a solarului sistem,
Lumina fără umbră, ca un ghem
De flacără văzut de pretutindeni.

La vuietul cascadei fanfara încetează,
Fascicolul de note devine inutil.
Și încetează ultimul cadril.
Se descompune ultima emfază.

Lumina fără umbră în toate se
răsfrînge,

Din frunte-n tălpi, din degete-n orbite,
În gesturile noastre infinite,
În mers, în vază, în liniște, în singe.

EMILIA BOBOIA

CINTEC

Profesiune de credință

În noul meu roman la care scriu în prezent, unul din eroii principali (este vorba de Lae Moise) este împușcat în ziua Eliberării de un fascist. Tînărul turnător Ilie Doba, îngrozit de moartea prietenului său, cere ca ucigașul lui Lae să nu fie doar judecat și împușcat, ci să-i fie lăsat lui, înainte de a fi omorît, ca să se răzbune.

„Ești nebun, Ilie“, i-a replicat Seidl Gusti tăios. „Fărădelegile fasciștilor încă nu s-au terminat și tu vrei să comiți una nouă? Lae a pledat toată viața pentru rațiune și umanitate, jertfindu-și chiar viața. Dacă noi nu ne comportăm mai omenos decît fasciștii, atunci la dracu' cu noi!“

Una din cauzele pentru care muncitorii au luptat îndrîjiți și fără compromisiuri împotriva exploataării și tiraniei, e strîns legată de convingerea lor adîncă, că oamenii muncii sînt nu numai pregătiți, dar și

capabili să construiască o lume mai bună și mai umană.

Aceste cîteva rînduri pot fi considerate o profesiune de credință literară.

Țin să vorbesc despre realismul acestor oameni. Realismul include inteligență și cunoașterea vieții. Inteligența nu coincide cu instruirea. După cum este bine cunoscut, tocmai oamenilor muncii le era refuzat accesul la o instruire înaltă. Ei au înțeles (ceea ce politicienii burghezi nu erau în stare să priceapă) că perspectiva istorică a poporului nostru — după criza economică din 1933, după ascensiunea fascismului și după războiul antisovietic — putea să ducă numai la o orînduire socială socialistă care este superioară din toate punctele de vedere orînduirii vechi, falimentare.

Dar, în scopul ridicării orînduirii socialiste pe bazele rațiunii umane, trebuia nu numai ca vechii zei

și idoli să fie răsturnați, ci trebuia ca mijloacele de producție (altădată mijloace de dezordine politică și pagube materiale și morale) să fie luate din mîinile lor.

Acțiunile revoluționare ale construcției socialiste se pot compara cu cărările împletite prin ținuturi roditoare, greu accesibile, peste munți și văi; ele au trebuit să fie tăiate adesea în stîncă pînă ce aceste drumuri s-au vărsat în magistrala măreață a socialismului. Unele lucruri în noua noastră orînduire sînt încă în stare incipientă, dar esența profundă, umană a societății este bine încheată și definitivată.

Acest lucru și faptul că accesul la construcție și cultură este deschis milioanei de oameni ai muncii, arată în mod neîndoielnic marea superioritate a orînduirii noastre și inteligența poporului nostru.

Anton BREITENHOFER

Pentru cronica vremii mele

Nu toate grînele or fi coapte pe cînd scriu această mărturisire, dar pentru multe a venit vremea secerișului. Pentru ale mele în orice caz — pot spune, fără îndoială, fiindcă îmi cunosc foarte bine ogrorul.

Am început să-l lucrez cam din vremea cînd se petrecea evenimentul sărbătorit astăzi. Abia îmi sfîrșeam clasele primare, adică aveam la îndemînă alfabetul cu douăzeci și șapte de litere, prin care să-mi pun gîndurile pe hîrtie. De atunci nu fac decît să-i caut acestui alfabet bătaia cea mai bună, și să proiectez literele cît mai departe, avînd însă grijă tot timpul să nu pierd vreuna.

Calea de la prima pagină pe care am scris-o, pînă la cea de astăzi, este lungă, plină de frămîntare, de îndoieli, de speranțe, de înfrîngeri, și de victorii, ca și istoria scursă în aceste cinci decenii.

Pe vremea cînd se năștea Partidul Comunist Român, fără știința copilului de unsprezece ani care eram, în revistele satirice ilustrate apărea desenul unei cucoane misterioase, cu fața acoperită. Era vestită „damă voalată“, complice și momeală în niște matrapaslicuri de milioane, cu amestecul multor persoane sus puse. Amintirea mea se întinde peste cîțiva ani înainte, peste cîțiva în urmă. Nu-i o confuzie, ci o sinteză, care să redea stilul vremii.

Războiul se terminase, dar, nu știu de ce, mi se părea că nu s-a făcut pace. Auzeam de o decorație, „Mihai Viteazu“, devenită legendară; ea conferea, pe lîngă glorie, și un lot de pămînt, o moșioară, ca pe vremea lui Ștefan cel Mare. Celorlalți luptători li se dădeau cîte două pogoane; nu se putea altfel, era o promisiune regală, chit că făcută la ananghie, dar cred că pe deasupra se cerea bunăvoința primarului sau a altor persoane.

Cît puteam să observ și să înțeleg la vîrsta aceea, plutea dezamăgire asupra oamenilor. La circumă, unde mergeam să cumpăr covrigi și să casc gura, vedeam un afiș mare, în culori estompeate de fumul tutunului și de aburii fuicii; era o alegorie rurală, dacă nu mă înșeală memoria, și, la baza ei, un înscris, cu litere românești stilizate, ca pe mormintele domnitorilor, făgăduia votul obștesc, pe lîngă împroprietărire.

În piața de la Ploiești, orașul unde îmi terminam școala primară, mișunau invalizi de război, cărora li se acordase un fel de monopol al vînzării tutunului, drept compensație că lăsaseră cîte ceva din trupul lor pe fronturile din Moldova. Unii stăteau în fața tarabelor, cu un picior de lemn sau cu mîneca hainei goală, îndoită din cot și prinsă de umăr cu un ac de siguranță, și împărțeau tutunul în grămăjoare mizere; jalnic negoț și jalnică marfă! Treceam printre măsuțele lor, și ele schiloade, și-i priveam cu atîta aviditate, că le mai văd chipurile chiar și astăzi. Toți aveau, pe pieptul mintenelor sau al vestoanelor cu galoanele scoase, cîte o decorație, nu mai mare decît o marcă postală; deși atît de modestă, am crezut pînă tîrziu că era „Mihai Viteazu“!

Încă se minca piine cu orz, cînd dădea Dumnezeu să fie, și încă se stătea la coadă toată noaptea, în fața brutărilor. Încă mai aveam picioarele rînite de sandalele cu talpă de lemn, articulată la jumătate, o născocire de război, iscusită, dar dezastruoasă. Lumea tot mai cînta cupletele de revistă, din timpul refugiului: „Neamțu-i meșter, măi băiete, face din lemn tălpi la ghetă, face din doileac magiun, și din cîini, săpun!“

Se vorbea de Zizi Lambrino. În „Furnica“, prințul moștenitor apărea cu o banderolă pe față, ca să nu fie recunoscut — opera cenzurii, cusută cu ață albă.

Enescu dădea concerte prin orașele noastre, cîteodată în săli foarte modeste, dar totdeauna asaltate de lume. Am stat ceasuri în fața teatrului, dîrdîind de frig în hăinuță, și n-am izbutit să intru; a fost una din multele tristeți ale copilăriei mele — și-a trebuit să treacă ani pînă să aud prima oară cîntărețul.

Se vorbea despre Einstein. La rafinăria „Vega“, prin fața căreia treceam ca să merg acasă, cînd mă întorceam de la școală, se făcea grevă în mai toate zilele; muncitorii cereau, printre altele, „săptămîna engleză“; nu știam ce-i aceea.

Nu trecuse prea mult timp, în etalon istoric, de cînd rezervoarele cu țife și benzină săreau în aer, incendiate de trupele noastre în retragere. Cerul era negru de fum, iar zările roșii de flăcări; am învățat de mic noțiunea dezastrului. Cîteva zile mai tîrziu, sântinela nemțească lovea cu patul puștii sau împungea cu baioneta pe orașenii sârmani care veneau în preajma rafinăriei, să adune gaz cu găleata, din smîrcuri. De mic am cunoscut spaima, spaima mea, și-am simțit-o pe-a altora — și-am început să fabric o noțiune nouă, din amestecul de cruzime cu stupiditate. Cui folosea gazul risipit pe apă?

Copilăria mea n-a fost idilică, dar nu regret că am trăit-o, după cum nu regret că m-am născut într-un secol de zbucium. Am ajuns cu bine în partea lui de unde se pot trage concluzii; ele vor alcătui cronica vremii mele, pe care încep a o scrie, istoria celor cinci decenii aniversate astăzi, și-a deceniilor viitoare, cît voi mai putea să-mi pun gîndurile pe hîrtie, în alfabetul căruia nu-i lipsește nici o literă ca să exprim tot ce știu despre lume.

Radu TUDORAN

„În condițiile societății noastre, rolul de forță politică conducătoare a societății îl îndeplinește Partidul Comunist Român. Partidul nostru și-a dobândit acest rol în lupta desfășurată de-a lungul glorioasei sale existențe de jumătate de secol, dovedind în practică că se identifică în întregime cu interesele și aspirațiile poporului, că exprimă idealurile cele mai înaintate ale națiunii noastre, demonstrându-și capacitatea de a conduce masele pe calea eliberării sociale și naționale, a făuririi unei vieți noi, libere și prospere, pe drumul luminos al socialismului și comunismului“.

NICOLAE CEAUȘESCU

Pasiunea dăruirii

Partidul înseamnă pentru mine, ca scriitor de naționalitate maghiară din România socialistă, în primul rând garantarea în fapt a egalității depline.

În modelarea socialistă și democratică a vieții literare, politica Partidului a pus la dispoziția scriitorului maghiar, german, sîrb, ucrainean sau de limbă idiş posibilitatea publicării operelor în limba lor maternă. Dispunem de reviste în limbile maghiară, germană și sîrbă, o editură — se numește Kriterion — care editează cărți în toate limbile naționalităților conlocuitoare din țara noastră și, începînd din acest an, traduceri în limba română din operele acestor scriitori. Dispunem de ziare, emisiuni de radio și televiziune, într-un cuvînt : de toate formele de manifestare spirituală care asigură existența materială și morală a unui scriitor modern.

În al doilea rînd, Partidul înseamnă pentru mine o certitudine spirituală și etică. Prin Partid am dobîndit capacitatea de a înțelege multilateral realitatea, luciditatea și maturitatea de gîndire și de acțiune. Și încă ceva : a nevoii de autoînnoaștere și continuă autodepășire ; întrucît Partidul este etalonul mobil al exigenței.

Fac parte dintr-o generație care și-a asumat drept destin istoric revoluția. Dar acest destin nu trebuie conceput drept fatalitate, ci ca rezultat al unei permanente opțiuni. Generația mea a învățat de la Partid momentul decisiv al umanismului și anume : pasiunea de a te dăruii unor idealuri, de a ieși din ulicioarele strîmte ale egoismului pe drumul larg, nu totdeauna însoțit, dar totdeauna plin de certitudinea rațiunii, drumul făuririi unei forme de existență socială, croită pe măsura esențelor umane.

În preajma semicentenarului, nu pot dori altceva decît să am puteri și energii spirituale sporite, pentru a servi pe mai departe, cu și mai multă devoțiune și pasiune, cauza Partidului, cauza înobilării omului.

A. WECHSLER

GREVA

SZASZ Janos

Radu Boureanu

Răspund

Răspund acestei chemări tutelare
sînt număr albastru în seria lungă
pornită din spaime spre focul din soare
pe fluviul cocorilor drept să ajungă.
Răspund și acestei lumini tremurate

ce pîlpie-n candela umanității ;
stau strajă la poduri penații cetății
porniți pe un vifor din temniți uitate.
Răspund cu poemul cînd ceasul sporește
și ziua și zestrea străveche crescută
prin cuget cu brațul de azi și-n lăută
răspund amintirii, duios, românește.

Atunci și în anii următori

Aveam cincisprezece ani. Războiul încă nu izbucnise. Dar totul se „radicaliza“. Nu puteai fi „oricum“ și în festinul lumii își preciza și își precipita drama. „Ești de dreapta sau de stînga?“ mă întreba colega mea de școală, adolescentă. „Ce înseamnă de dreapta, ce înseamnă de stînga?“ Poate că așa fi vrut să fiu un mijloc, această stare pîrîndu-mi-se, în abstracto, cea mai echilibrată, mai rațională, mai de bun simț, mai estetică. Dar cînd aflai că „dreapta“ înseamnă anarhism, violență, nedreptate socială, strivire a libertății, rasism, război, cruzime și cînd aflai că „stînga“ înseamnă echitate, suplețe, edificare materială și morală, o mare ofensivă anti-mizerie, desființarea antagonismelor singeroase, imn al creației, acoladă umană — atunci aflai totodată că a fi la mijloc nu e posibil, că istoria ajunsă, într-un moment tăios, te obligă la o atitudine teoretică și practică fără ezitare, pentru că orice rezervă, speculație sau comotivitate de nuanță te aruncă în tabăra crimei.

Aveam cincisprezece ani. Mi s-a părut, deci, firesc — poate că și structura mea mi-o impunea — să devin utecistă. Nu știu dacă eram un „temperament de luptător“, dar mi se părea nedemn să nu aparțin celei mai nobile și mai lucide forțe, Partidului Comunist ilegal, eroic și clarvăzător. Ceea ce e sigur e că nu un oarecare „gust de aventură“ propriu adolescenților a marcat acea răsruce a vieții mele. Fascinația — irezistibilă pentru mine — era aceea de a face parte dintr-un detașament de luptă multilaterală, care nu ignora nimic din ceea ce e omenească, care, printr-o concepție filosofică antidogmatică de o colosală mobilitate, își asigura îndelunga supraviețuire și care, prin respectarea impulsurilor umanității, putea pune în practică ceea ce preconiza.

Nu știu nici dacă aptitudinile mele au corespuns acestei fascinații (dar cine știe, la cincisprezece ani, cum este cu adevărat?). Știu doar că nimic nu mă va face să neg, să reneg, să suspectez sau să uit extraordinara infuzie de demnitate și responsabilitate pe care am primit-o atunci și în anii următori.*

Bineînțeles, arta nu era pentru mine, în acea epocă, la fel de acaparatoare și de obsedantă ca astăzi. Bineînțeles că, astăzi, îmi e limpede faptul că principalul act de răspundere și de combativitate pe care-l pot oferi celor din jurul meu se concretizează în chipul cel mai eficient pe calea artei.

Dar Brecht, în poezia lui „despre oamenii buni“, după ce enunță că

„Pe oamenii buni îi recunoști
după faptul că devin și mai buni
dacă-i recunoști“

concluide că aceștia, oamenii buni, se caracterizează prin aceea că

„sînt interesați de ceva
ce se află în afara lor“.

Consider că puterea de a te interesa activ de ceva care se află în afara strictei tale individualități nu a fost o simplă componentă a „anilor negri“, ci o aspirație perpetuă și generoasă a oricărui creator adevărat, și una din puținele mindrii care nu au nici o legătură cu vanitatea.

Nina CASSIAN

* A izbucnit apoi războiul, care și-a pus amprenta tragică peste existențele noastre.

Grigore Hagiu

întropare clipei

umblă pe urmele mele
în orașul de piatră
griul de primăvară
frunza-n formare
trezește în suflet
ecou de pădure
și viața mea întreagă
nu-i decît
secunda lungă-n care poți
să tîinui
să respiri
mireasma unui tîinăr tei în floare.

dar în stejar
îndătinata vreme
bătu inele de cincizeci de ori
și din adîncul țării
de cincizeci de ori
se-nșurubară anii
îndreptățită măduvă-a spinării
în trunchiul celor două mii
și înflorită-n toate
mai limpede
mai gînditor

e naștere mereu
înaintare fără moarte
în firea celui care singur a știut
și știe
la țărnul dunării
albastre
de-atîta dor purtat
și străvechime
să zidească timp
mai drepte gravitații
pe verticala unui fir de plumb
în virful căruia
vor sta întotdeauna
și de nezdruncinat
carpații

fantasmă sint
de cîntec și-ntropare
clipei
și străveziu
de pus
în dreptul cerului pe nopți senine
cîntătoare
prin mine să se vadă
luminînd
în loc de oase
schelăria carului cel mare

în lume mă ridic
ridic o lume
sînt anii mei
și ceilalți
aceiași
cu cîte glasuri
cu cîte ochi
ți-e dat privilegiile să le numeri
de-a lungul vîrstei
fără greș
în locul capului
un voroneț sonor purtînd pe umeri

O EPOCĂ DE AFIRMARE A CULTURII

Prerogativele

virstei și ale încrederii

Dacă în 1924 am câpătat premiul de proză al S.S.R. cu romanul *Voica* și s-a comentat atunci „virsta fragedă” a autoarei, ar fi totuși inutil acum să afirm (ca să mă întinerez) că în acea vreme aveam, de pildă, 3 sau 4, fie 11 sau chiar 12 ani. Ar fi inutil căci nu m-ar crede nimeni. Și apoi, refuz categoric să mă întinerez pe o minciună.

Masivitatea acumulărilor în urmă a anilor mei e deci incontestabilă. O simt. Citeodată o simt grea. Prea grea. Grea de dus. Cîți morți scumpi, cîte întîmplări inexorabile, cîte despărțiri ireversibile!

În 1918, fratele meu este condamnat la moarte în contumacie. Participase alături de muncitori în 13 Decembrie la manifestația din Piața Teatrului Național. Un an de zile îl ascundem, trimitem rufe, mîncare, medicamente...

În 1921, aflăm că acest an va fi pentru totdeauna însemnat pe răbojul țării...

Mii și mii de zile, ceasuri și clipe pline de întîmplări (prea multe pentru a ne obosi a le număra exact) retrăite în bloc, le simt dense de cazna dusă de mii și mii de oameni (pot fi ei socotiți?) care au crezut în înfăptuirea crezului lor omenesc.

Dar iată că totuși la o retrospectivă cinstită, aș putea afirma că amintirile acestea grele, nu sînt balast, ci că au devenit imbold motor al vieții.

De nu este laudă să înaintezi în vîrstă, există în schimb prerogative incontestabile ale virstei pentru cei ce știu a folosi elixirul magic ce se desprinde din experiență, fie a ta proprie, fie a altora; iar pentru cei ce știu să nu se lase copleșiți de eforturile făcute în trecut, ci să-și poată concentra atenția în sămînța acestor eforturi, sosește victorios sprijinul așteptat care ne avîntă spre viitor.

Îmi amintesc clipa cînd am văzut primul avion zburînd. Inima mea de copil a fost cutremurată. Azi am văzut la televizor oameni pășind pe Lună.

Cred în utilitatea oricărui efort.

Miracolul trebuie căutat în însăși totalitatea vieții, în efortul de-a o cuceri.

Prin efort și încredere, eroism și risc s-a cucerit nu numai material Luna, „pasul pe Lună”, ci însăși posibilitatea minții umane de-a putea gîndi concret la lucruri care păreau abstracte.

Sintem în secolul în care abstractul devine concret și se auto-depășește. Mistica se cercetează științific, iar idealurile nu mai sînt domeniul steril al visătorilor neputincioși.

Ipoteza matematică sau idealurile sînt cercetate cu îndirjire pentru a fi efectuate practic.

Acest salt — a gîndi științific la lucruri ce par im- pasibile — nu a fost ușor.

Clipe cînd eroismul încrederii a trebuit să fie mai mare chiar decît cel plătit cu viața pionierilor eroi.

A trebuit neînfriecat eroismul încrederii în victoria finală.

Azi sărbătorim 50 de ani de cînd pe pămîntul românesc a început această victorie a încrederii eroice.

Henriette Yvonne STAHL

Gînduri la o sărbătoare

„Esențialul pentru o națiune nu este de a avea un trecut, ci un plan de viață pentru viitor. Intreaga sa viață se află în programul pentru mîine”. Aceste cuvinte ale marelui critic german Ernst Robert Curtius mi-au venit în minte de multe ori în aceste cîteva luni în care am meditat mai stăruitor asupra locului și rosturilor Partidului Comunist Român în istoria politică, socială și spirituală a României secolului XX. Și le-am asociat cu alte cuvinte, citite de curînd, ale marelui om politic ce a fost generalul De Gaulle: „Orice țel mare este un țel ales pe termen lung”.

Partidul Comunist Român a fost, într-adevăr, încă de la data întemeierii sale, unica forță politică din România capabilă să propună națiunii „un țel mare, ales pe termen lung” și „un plan de viață pentru viitor”. Orice observator al vieții politice românești interbelice va remarca, imediat, anacronismul politicii partidelor așa-zise „istorice”, incapacitatea lor de a mai stringe în jurul unui steag energiile națiunii, de a rezolva problemele acute cu care, a doua zi după înfăptuirea idealului desăvîrșirii unității naționale, întregul popor se afla confruntat. Burghezia și organul ei de expresie politică — partidul liberal — devin, iremediabil, reacționare. Partidul moșierilor, reacționar ab initio, dispăre. Noile partide ce încearcă să capteze și să folosească ceva din spiritul revoluționar care bate după război, eșuează lamentabil la remorca vechilor forțe politice. Viața politică românească dintre cele două războaie, cu toată existența unor personalități lucide și devotate interese-

ION PANAITESCU

INDUSTRIALA

Ion Bănuță

În drapele

Drumul meu se pierde în flori
în magma unui secol de aur
în argintul unui suflet de nomad...
Drumul meu se pierde în mine însumi.

Drumul meu se pierde în vis
în steagul roșu de din Țară
în vîrfurile cerului din imens.
Drumul meu se pierde în albastru.

Drumul meu se pierde în Om
în dimensiunile lui din încă neștiut
în culorile intarsiate în extaz.
Drumul meu se pierde în pretutindeni.

Drumul meu se pierde în drapele, —
în drapelul iubirii de semeni
în drapelul Partidului Comunist Român...
Drumul meu se pierde în drapele.

lor patriei, este o navigație „în derivă” spre o implacabilă catastrofă. În aceste condiții, destinele istorice ale poporului nostru sînt asumate de clasa muncitoare și de partidul ei.

Ca și generația lui Bălcescu, Kogălniceanu și Cuza, cei ce au întemeiat acum 50 de ani Partidul Comunist Român dădeau expresie devenirii istorice, erau purtătorii de cuvînt ai unor „imperative categorice” ale dezvoltării societății românești, și racordau evoluția acestei societăți, problemele ei, programul ei de existență, la marile mișcări innoitoare ale veacului. Implicit, ei dispuneau de o forță invincibilă (în cei cărora credința într-un ideal — credința ce ardea în mijlocul unei lumi incapabile de a mai crede în ceva — le da puterea să o folosească): concordanța cu sensul istoriei, cu „noul”, cu lumea ce se năștea, lume în care au știut, din primele clipe ale zorilor roșii, să aducă prezența și cuvîntul poporului român. Să facă această prezență și acest cuvînt simțite pînă departe, prin bătălii de clasă, prin greve de răsunset mondial, și prin atitudini, în ceasuri de cumpănă și confuzie, ce vor rămîne pe veci un titlu de glorie și de clară vedere.

Partidul Comunist Român a știut să fie, în clipele decisive, moștenitorul demn al unci strălucite galerii de conducători ai acestui popor, în sufletul cărora vitejia se îngemăna cu înțelepciunea, și clarviziunea cu voința de a urma neabătut un țel printre conjuncturi la prima vedere catastrofice, sau realmente catastrofice,

Sens

Generația mea și-a format reacțiile și gîndirea în timpul celui de-al doilea război mondial și a dominației fasciste în Europa. Or, așa cum am înțeles la vremea aceea și cum înțeleg astăzi mai bine ca oricînd caracteristica fascismului de toate categoriile este indiferent de autodefinirea regimului — devalorizarea ființei umane. Ideea de personalitate, adică achiziția supremă a civilizației și culturii, este anulată prin înțepirea unei caste care-a dobîndit puterea în stat. Pentru hitlerism, de pildă, lucrurile erau limpezi: dacă personalitatea face parte din rîndurile adversarilor, ea este transferată în regnul subuman și tratată în consecință. Dacă individualitatea face parte din rîndurile proprii, ea devine, în ciuda atributelor conferite abstract sau avantajelor de ordin conjunctural, un element impersonal al mecanismului, trebuind să funcționeze fără drepturi la auto-determinare.

Adeziunea mea la ideile generale ale umanismului socialist a izvorit din încrîncenarea cu care acestea s'impotriveau, în acele vremuri, marelui aparat de de-gradare a omului.

Fascismul transformă omul — așa cum am văzut pe brațele înfierate de la Auschwitz — într-un număr în ordine. Umanismul socialist concepea omul ca faptură distinctă, originală și ostilă uniformizării. Fascismul transformă omul în obiect, utilizabil pentru executarea planurilor stabilite arbitrar de către-un grup dominant. Umanismul socialist ne chema la dezobiectivarea ființei gînditoare și considerarea ei ca subiect creator. Fascismul implică abandonarea oricărei și necondiționată a persoanei în mâinile „führerului”, care deține în exclusivitate dreptul la idee și decizie. Umanismul socialist militează pentru distrugerea noțiunii de proprietate a unui individ sau grup de indivizi asupra altui individ sau grup de indivizi și pentru dreptul inalienabil al persoanei de a-și alege destinul.

Cercetînd anii din urmă, cred că textele mele trag toate dintr-o nevoie permanentă de antifascism și din dorința de a scrie că omul reprezintă valoarea supremă și scopul lumii.

AI. MIRODAN

E primăvară

E primăvară — cum vi se pare această afirmație subiect de poezie?

Cam demodată? Se prea poate. Mai degrabă spune: permanent demodată. Ceea ce sună foarte a mănător cu: niciodată demodată.

O poezie despre primăvară? De ce nu? Dar nu e tîzi. Astăzi o poezie despre partid, despre cincizeci ani de lumină, ascunsă, dar nicicînd stinsă. Despre ani de abnegație.

O poezie despre primăvară? Nu, nu astăzi. Astăzi o poezie despre 23 de ani și despre 27. Despre 23 ani de lumină ascunsă, dar nicicînd stinsă. Despre de ani: mîndră lumină a omului, mîndră lumină a țării sub mîndra lumină a soarelui. Despre patruzeci și două de ani de libertate a unui popor. Despre un popor, arhitect liber al tuturor zidurilor viitorului.

Și atunci de ce nu: o poezie despre primăvară? Da, da, tocmai astăzi și tocmai despre primăvară! Tocmai mîndră o poezie — numai două cuvinte. Două cuvinte plămădite din bucurie, două cuvinte țesute din frumusețe, cuvinte-omagiu, cuvinte care-și apleacă pios frunțile în fața partidului, pentru că partidul le învîță cum să-și ridice semeț frunțile. Două cuvinte care exprimă totul, conștiința și recunoștința. Două cuvinte despre viață, două cuvinte despre tot ce dăruim eroismului și fermității, înțelepciunii și abnegației.

Două cuvinte despre tot ce datorăm partidului: E primăvară!

MAJTÉNYI E

dar nu pentru un popor care și-a vădit tocmai în depășirea „destinului”, forța și geniul. 23 August și 6 Martie, sau alte date, la fel de glorioase, sînt capodopere de tact și gîndire politică asemenea lui 24 Ianuarie 1848 sau 9 Mai 1877. O istorie care părise a se încheia în decembrie 1918 spre a cădea în sub-istorie, în bîlbău politicianist ce destrăma sufletul unei națiuni și paraliza orice speranțe, a redevenit Istorie în clipa în care cirna a trecut în mîinile P.C.R.

Strălucirea culturii românești interbelice nu schimbă cu nimic situația unei orînduirii muribunde, și nu dătește acesteia piscurile, nici excepționala eferveșcență intelectuală ce făcea din România unul din punctele de maximă tensiune ale hărții spirituale a Europei. Dacă etapele anterioare ale culturii noastre moderne au fost strîns legate de bătălia pentru întemeierea statului național și desăvîrșirea unității naționale pentru consolidarea spirituală a unei ordini de lucru crezută perfectibilă, etapa interbelică este ascuțită politic, proclamînd necesitatea depășirii, lichidării, înlocuirii acestei ordini. Ea poartă semnele, și se face adevărată vestitoare a disoluției societății capitaliste, chiar dacă de multe ori soluțiile sînt utopice sau naive, cînd nu alunecă spre formele extrem reacționare, mistice și fasciste. Soluția de continuitate în conformitate cu adevăratele sale tradiții se dovedește, în perspectivă, dobîndită, a fi strîns legată de acea luptă pentru înfăptuirea idealurilor socialiste, pe care a condus-o P.C.R. O istorie a culturii noastre între cele două războaie, d

„Cine vrea, într-adevăr, să fie un artist mare, care să rămână veșnic tânăr, cine vrea ca opera sa să intre pentru totdeauna în patrimoniul culturii, trebuie să bea apa limpede, răcoroasă și înviorătoare a acestui izvor, să soarbă din seva continuu tânără și viguroasă a spiritului poporului nostru, a măreței sale activități creatoare“.

NICOLAE CEAUȘESCU

Artidul

Creatorii de valori spirituale

Limitarea noțiunii de creație numai la creația literară artistică ar oferi o imagine deformată a realității. Să nu se înțeleagă că nici o capodoperă muzicală sau literară nu poate fi comparată cu cel mai impunător edificiu sau cu cea mai perfectă mașină. Punctele de tangență se găsesc la oamenii care concep și realizează, nu la inventurile lor. Dificultatea provine din faptul că nu toate valorile sunt măsurabile. În domeniul valorilor culturale încercările de încadrare în sisteme rigide, cu măsuri de măsură exacte, sînt inefficiente și păgubitoare.

Marele merit al partidului nostru este că a știut să evite asemenea erori. Bilanțul semicentenar e convinscător și oferă o perspectivă densă, multilaterală, clară. Sistemul nostru social completarea bunăstării materiale cu cea spirituală este un principiu de viață, nu o măsură zincă izvorită din anumite cerințe momentane.

Documentația practică a acestui adevăr rezultă din realizările noastre de pînă acum. Materializarea principiului n-a fost scutită de eforturi, de greutăți de luptă permanentă împotriva inerției.

Socialismul n-a inventat însă cultura. Marele merit al partidului nostru este că a conferit culturii dimensiunile ei adevărate și a redat-o masei, poporului din care au ieșit propriii ei făuritori. Nu se poate vorbi de cultură acolo unde nu se cunosc nici măcar tainele descifrării scrisului: alfabetul. De la prima mare bătălie a fost împotriva neștiinței de literatură. De aceea, școala, primul și cel mai important canal de pătrundere a culturii în mase, a făcut parte din preocupările permanente ale conducerii P.C.R. Invățătura românească oferă astăzi gratuit timp de 10 ani tuturor cetățenilor patriei fragmente din comorile culturale noastre și ale altor popoare. Accesul la cultură se face în primul rînd prin școală și se continuă prin lectură proprie sau parcurșul întregii vieți.

Cultura presupune apoi materia primă de bază care se găsește în cărți.

De aici a izvorit a doua mare linie de efort de a tipări în tiraje de masă capodopere ale literaturii românești și universale. Azi cartea a devenit accesibilă tuturor celor care o doresc și-i știu prețui conținutul și valoarea. Marile tiraje, ca și impresionanta rețea de biblioteci, constituie numai una din dovezile setei de cultură a poporului nostru. Valorificînd cu mult discernămint tot ceea ce s-a creat de-a lungul anilor, au văzut lumina tiparului opere prestigioase ale literaturii române și străine.

Paralel cu activitatea laborioasă de valorificare a moștenirii culturale au fost publicate opere de rezonanță ale scriitorilor contemporani. Contactul permanent al conducerii P.C.R. cu creatorii din toate domeniile, îndrumarea nemijlocită a creației literar-artistică, expunerea principalelor probleme care preocupă conducerea de stat și de partid contribuie la cunoașterea nemijlocită a liniilor directoare din economie și cultură în diferitele faze ale unei etape sau alta.

Indemnul și posibilitatea contactelor cu realitățile din alte țări, cu operele lor de cultură, cu tendințe și curente în arta și cultura contemporană nu înseamnă

ION SĂLIȘTEANU

LUPENI 1929

renunțarea la principiile și ideologia noastră. Preluarea necritică a unor asemenea curente, tendința de plocnire în fața a tot ceea ce nu ne aparține, n-are nimic comun cu spiritul de dreptate și adevăr, cu atitudinea demnă pentru care partidul nostru luptă de la înființarea sa.

A treia cale de difuzare largă a culturii o constituie rețeaua institutelor cultural-artistice de masă sau profesionale frecventate anual de milioane de cetățeni.

La aceasta se adaugă largă posibilitate de răspîndire a culturii pe care o oferă presa, radioul, televiziunea, cinematograful.

Fără crearea bunăstării materiale însă, latura de îmbogățire spirituală rămîne doar la stadiul de dorință.

Posibilitatea de îmbogățire spirituală a individului este legată în mod organic de conceptul de nivel de trai. Omul copleșit de greutatea zilei de mîine nu este receptiv nici la cea mai genială operă de artă sau capodoperă muzicală.

România, prin noile ei coordonate economice și spirituale, oferă tuturor creatorilor un cîmp larg de inspirație și o infinită posibilitate de exprimare.

De aceea, indemnul Secretarului general al partidului la întîlnirea cu oamenii de artă și cultură de a prezenta omul cu aspirațiile, gîndurile, preocupările și universul său spiritual are multiple rezonanțe.

„Sufletul omului, conștiința lui deschid artistului un orizont nelimitat de investigație. Cercetarea și redarea acestui univers uman palpitant — iată ce cerem noi creatorilor de artă. Să glorificăm ceea ce e mai valoros, mai nobil în societatea noastră socialistă, omul, căruia îi datorăm tot ceea ce s-a înălțat în România“.

Marin RADOI

Acest unghi de vedere, ar fi revelatorie pentru adîncimea influenței ideilor și climatului revoluționar ai căror promotori erau comunistii. Pe lângă ascuțita diferențiere ideologică, urmată de dirze bătălii ce grupau, cu o dată, condeiele pe adevărate baricade, se constată treptata cristalizare a unei direcții ce-și va doborîndi, după 23 August, cîmpul liber de manifestare, augurînd noua etapă a culturii noastre.

Aniversarea unei jumătăți de secol de la întemeierea Partidului Comunist Român are loc în momentul unor decizive finalizări a tot ceea ce s-a ales a fi mai adînc, mai curajos și mai intim legat de aspirațiile și tradițiile noastre. Tradiții care au fost și au rămas dintotdeauna substanțiale cu aspirațiile majore ale omenirii. Tocmai această concordanță firească dintre telurice și stilul existenței istorice a poporului român și lupta permanentă a omenirii pentru libertate, demnitate națională și umană, a permis prestigioasa sinteză dintre socialism și patrie, dintre servirea idealurilor socialiste ale tuturor popoarelor și slujirea propriului popor. „Viața arată — scria de curînd tovarășul Nicolae Ceaușescu — că afirmarea independenței și suveranității naționale și principiile internaționalismului proletar nu se contrazic ci, dimpotrivă, formează un tot inseparabil“. Tocmai de aceea „noua orînduire socială a descătușat toate energiile creatoare ale poporului, marcînd în viața României o epocă de autentică înflorire națională, de puternică afirmare a forței creatoare a națiunii socialiste“.

Acest suflu înnoitor, care străbate pînă în cele mai adînci fibre existența noastră politică, socială, spirituală, deschide culturii românești cea mai extraordinară conjunctură pe care i-a oferit-o vreodată istoria sa. Și este neîndoios că, după cum se întîmplă în asemenea ocazii, această constelație de factori își va făuri omenii pe măsură să o fructifice. Culturii noastre, P.C.R. i-a redat sensul ei dintotdeauna: acela de a fi expresia și contraportul unui mare efort de construcție pe toate planurile, construcție materială și construcție spirituală. Din cele mai vechi timpuri, cultura noastră a fost și s-a vrut o cultură funcțională, a fost, în cele mai înalte realizări, rodul unor oameni adînc preocupați de existența, aspirațiile, luptele, suferințele și biruințele poporului din care făceau parte. Acesta este stilul major de viață și creație al tuturor genurilor sale reprezentative, aceasta este „calea regală“ pe care ea a urcat prin veacuri, de la firavele începuturi de acum o jumătate de mileniu, la condiția uneia din marile culturi ale Europei, cu un cuvînt de spus, astăzi și, mai puternic, mîine, în edificarea unei noi umanități.

În străbaterea ei cît mai adîncă de acest spirit înnoitor, în fericita întîlnire dintre geniul politic și cultură, întîlnire care a stat la temelia tuturor marilor epoci de creație din trecutul nostru, se află, de altfel, secretul și chezașia împlinirii aceluia destin major al culturii române, la care cu toții aspirăm.

Dan ZAMFIRESCU

Ștefan Roll

Dedicație

Semicentenar.
Centaur de foc, de pasiuni, de eroism —
Partid Comunist Român!

Privesc de-a lungul a aproape tot atîtor
decenii
tinerețea mea, în robusta ta prezență, în
care
mă întrevăd — încrezător, sorbind din
forța ta, din măreția ta

Tinerețe și fericire a mea, a voastră
tovarăși de drum, prieteni.

Sîngele poate fi și aur topit, poate fi
catedrală, strigă*

A fost. Este.
Sîngele în care au plutit desfășurate
stindardele în care ne zimbea, ne chema
timpul nostru.

Stindardele care bucurau continentele,
ale tale.

Pajuri de entuziasme și certitudini.

Dogorindu-ne.
În închisori, în ședințele conspirative, în
tremurarea noastră.

În viziunea sigură a victoriei tale, a
victoriei noastre

În destinul unanim, în avatarul istoriei,
clădit de demiurgii tăi, de cugetul tău.
O mistrie de miracol modela o lume de
miracol

a destinului omenesc. Al vremii.
Așteptat cu ferveare comunistă, cu
indiferența sacrificiului.

Cu abnegația spontaneității revoluționare.
Pe turnurile celor cinci decenii ale tale
flutură

steagurile tale spre mereu mai încolo, mai
încolo.

Spre orizonturile tot mai ale noastre, tot
mai roșii,

tot mai aproape,
tot mai sigure.

Cînd am fi putut visa acest narcisism?
În fortăreața ta de tropote ale muncii,
de grădini ale vieții,

de fîntini ale nescacatelor speranțe
mereu mai cucerite, mai ale noastre, mai
ale mele

Cu nestingherita înfățișare a unui popor.
Dimpotrivă — cu mindria lui.

Mindria lui cu capul sus —
Pe stema semicentenarului tău,

luminată de un soare atît de fericit!
Cu drepturile, cu potențele sale.

Purtată ca o stea pe steagul partidului,
zimbînd holdelor de piini rumene,
de adieri șoptind imnuri.

Zimbînd munților de sare. A sării
care dă gustul bucatelor și al vieții.

Al pădurilor. Cu foșnirea tainică a
miracolelor

Cu palmele rotunjind ca pe o amforă
profilul țării

Regină a vremii noastre, a vremii mele,
a biografiei noastre paralele, unanime,
incandescente.

A sărbătorii de astăzi.

De totdeauna de acum înainte —
pe schela de oțel a hotărîrii noastre, a
inimilor noastre.

Sărbătoare-jubileu, pe care te întîmpinăm
cu piinea și cu sarea foamei noastre din
timpul frumos de afurisit

al sufletelor noastre,

al recunoștinței noastre.

Pentru care secretarul organizației de
bază

îmi semnează în fiecare lună
atașamentul meu tot mai prezent.

Semicentenar.

Centaur de foc al comunismului biruind.
Al comunismului pe care-l stringem la
pieptul nostru

Tot mai superb.

mai, 1971

Augustin Buzura, premiul pentru proză

Romulus Guga, premiul pentru proză

Ana Blandiana, premiul pentru poezie

Ilie Constantin, premiul pentru poezie

Fănuș Neagu, premiul pentru dramaturgie

Vasile Nicolescu, premiul pentru traducere în limba română

Wolf Aichelburg, premiul pentru traducere din literatura română în limba germană

Beke György, premiul pentru traducere din literatura română în limba maghiară

Sütő András, premiul pentru literatura naționalităților conlocuitoare

Kányádi Sándor, premiul pentru literatura naționalităților conlocuitoare

Alfred Kittner, premiul pentru literatura naționalităților conlocuitoare

Săptămîna trecută, la sediul Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, a avut loc, într-o atmosferă sărbătorească, decernarea premiilor literare pe anul 1970.

Solemnitatea a fost deschisă de acad. ZAHARIA STANCU, președintele Uniunii Scriitorilor care, relevînd importanța evenimentului ce se încadrează în șirul de manifestări dedicate gloriosului semicentenar al partidului, a pus în lumină tabloul cuprinzător al literaturii noastre actuale, posibilitățile largi deschise de partid creatorilor din toate domeniile, devotamentul cu care scriitorii țării au slujit și vor sluji, prin operele lor, idealurile poporului.

A urmat apoi înmînarea premiilor, după care acad. AL. PHILIPPIDE, președintele juriului, și-a exprimat convingerea că premiile oferite vor fi un imbold spre

realizarea unor noi lucrări de prestigiu, spre îmbogățirea continuă a valorilor scrișului românesc.

În numele laureatilor a luat cuvîntul prozatorul Sütő András:

„Aș dori să subliniez încă o dată aici, în acest cadru festiv și foarte emoționant pentru mine, unitatea deplină a tuturor oamenilor muncii de pe cuprinsul României socialiste. Tocmai o asemenea realitate social-politică poate explica amploarea pe care o au astăzi, la noi, viața literară și artistică, întreaga creație. Fertilizîndu-se reciproc, trăgîndu-și seva din însăși viața țării, slujind aceleași nobile idealuri, cultura poporului român, cit și a maghiarilor, germanilor, sîrbilor și a celorlalte naționalități ce trăiesc pe aceste meleaguri contribuie cu amprenta specificului național la creșterea tezaurului culturii socialiste a patriei comune”.

Mă bucur din mai multe motive:
— că am avut răbdare pentru a-mi pregăti re-debutul;
— că au fost premiați o seamă de scriitori pe care-i admir și respect enorm și cu care simt și știu că gîndesc la fel;
— că am ocazia să mulțumesc revistei-gazdă pentru generozitate și înțelegere, dar în primul rînd pentru felul în care pledează pentru literatură;
— în sfîrșit, nu vreau să consider premiul decît încurajare pentru adevăratul debut de care, mărturisesc, mi-e o frică îngrozitoare.

Augustin BUZURA

Sînt foarte fericit că romanul meu *Nebunul și floarea*, apărut în editura clujeană *Dacia*, a fost încununat cu premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România. Credeți-mă, nu mai pot adăuga nimic.

Romulus GUGA

În viața unui scriitor apar și asemenea momente care nu sînt nici cele mai importante, nici cele mai plăcute, ceea ce nu înseamnă că nu sînt totuși importante și plăcute.

Ana BLANDIANA

Am susținut vreme de opt-nouă luni rubrica de critică a poeziei, parcurgînd toate volumele apărute în 1970; un an bun pentru lirica noastră, cu multe cărți de valoare. Autori din generații literare diferite au semnat culegeri antologice și volume de versuri noi, importante în evoluția fiecăruia și în ansamblul peisajului literar.

Bucuros că mi s-a făcut onoarea premiului de poezie al Uniunii Scriitorilor, trăiesc din toată inima regretul că aceste distincții nu au fost mai numeroase. Cel puțin încă zece poeți ar fi meritat să fie premiați, cu aceeași îndreptățire. Gîndul meu se îndreaptă spre ei, fără ipocrizie.

Ilie CONSTANTIN

Echipa de zgomote e o carte pe care

am scris-o foarte repede. Dar și cu o mare plăcere...

Fănuș NEAGU

Piesele înmînunchiate în cartea *Vin soldații* (Ceainăria de argint, Adacvis

continue mutații, se înrudește intim și subiectiv. Dacă adăugăm că această modificare a planului spectacologic apare acolo unde Caragiale și Eugen Ionesco își structurau și construiau opera, nimic nu pare surprinzător.

Sînt fericit că am luat premiul Uniu-

spun decît că sînt fericit și mulțumesc membrilor juriului că mi-au făcut această nesperată onoare.

Nicolae MANOLESCU

Oricît ar fi azi de riguroasă și de particularizată strădania criticii de a descifra sensurile operei, ea nu tulbură și nu diminuează astfel fascinația pe care o exercită arta. Am renunța la îndeplinirea unui mandat dacă n-am avea convingerea că o interpretare de adîncime cutezătoare adaugă noi surse de iradiere, sporește efectul vrajei. E posibil însă, profesional, un alt impas. Criticul care vrea să se închidă în perimetrul explicațiilor de specialitate, absorbit de operă, refuzînd contactul cu veacul care a zămislit-o, riscă să rămînă steril și anacronic.

Acum, mai mult ca oricînd, a interpreta estetic înseamnă a cerceta febril, competent și mecanismul mai vast al istoriei, prezent, implicat inevitabil, în diferite grade, pe toate treptele creației. De aceea examenul analitic nu mai poate fi un neutru inventar de unghiuri și procedee. Pornind de la aceste premise, am încercat să pledez pentru *intrarea în Castel*. Străbătută de suflul grav al neliniștilor și aspirațiilor secolului, critica e contaminată odată cu opera și speră să realizeze funcția ei terapeutică, adică militantă, de îmbărbătare și deschidere de orizont, de promovare a adevărului și a demnității.

S. DAMIAN

Cartea mea se numește *Nu fugi, ziua mea frumoasă*. Ce puteam să fac? Am rugat ziua mea frumoasă să nu fugă și m-a ascultat. Cred că măcar un pic am dreptul să cred în miracole...

Octav PANCU-IAȘI

Citeam în anul 1937, pe un pat de spital în Cehoslovacia, pentru întia oară în original, *Peripețiile bravului soldat Svejk*. Cu cîțiva ani înainte citisem în românește cîteva fragmente din această celebră operă, apărute la noi în

Acad. AL. PHILIPPIDE: Premiile oferite vor fi un imbold spre îmbogățirea continuă a valorilor scrisului românesc.

și *Edeea*, *Vin soldații*, *Fintina*), ca și eseu asupra teatrului floral-spațial, aduc în dramaturgie, pentru prima dată, principiul aleatoric. Pluridimensionalitatea teatrului este, cu siguranță, elementul cu care contemporanul nostru tînar, exponent al unci generații în

nii pentru dramaturgie: mă onorează compania în care l-am luat.

Gheorghe ASTALOȘ

În astfel de cazuri cuvintele sună convențional și de aceea n-aș vrea să

ale Uniunii Scriitorilor pe anul 1970

Gheorghe Astalos, premiul pentru dramaturgie

Nicolae Manolescu, premiul pentru critică și istorie literară

S. Damian, premiul pentru critică și istorie literară

Octav Pancu-Iași, premiul de literatură pentru copii și tineret

Iordan Chimet, premiul de literatură pentru copii și tineret

Jean Grosu, premiul pentru traducere în limba română

Vladimir Ciocov, premiul pentru literatură naționalităților conlocuitoare

Alexandru Paleologu, premiul pentru debut

Valeriu Cristea, premiul pentru debut

Király László, premiul pentru debut

Emil Brumar, premiul pentru debut

Radu Petrescu, premiul pentru debut

colecția celor 15 lei cu titlul „Pățaniile unui timpit“.

Mi-am dat seama atunci cât de grav fusese nedreptățit acest Don Quijote ceh și o dată cu el și națiunea care l-a zămislit (căci Svejek n-a fost, nu este și nu va fi niciodată timpit) și din clipa aceea s-a născut în mine ambiția nestăvilită de a-l reabilita pe simpaticul erou al lui J. Hašek în ochii poporului român.

Lectura lui Svejek mi-a deschis pofta de a scormoni cu migala căutătorului de aur prin tezaurul literar al poporului prieten, din care nu cunoscusem pînă atunci decît parțial opera lui Karel Capek. Ambiția mea a devenit încetul cu încetul realitate, și astăzi după 25 de ani de activitate pot afirma — fără falsă modestie — că am mijlocit poporului meu cunoașterea aproape a 50 de titluri din literatura cehoslovacă clasică și contemporană și nutresc speranța să izbutesc să fiu în continuare un factor pozitiv în dialogul cultural româno-cehoslovac.

Jean GROSU

E greu de „tradus“ sentimentul cu care am primit vestea acordării premiului. Fără să-mi zdruncin convingerea că orice competiție în materie de verb (vreau să spun *inefabil*) ține mai mult de fantezie, premiul m-a bucurat nospus.

Se afirmă încă o dată ideea că traducerea e un act de creație.

Traducerea de poezie îl umanizează pe poetul traducător de două ori: întâi fiindcă acesta iese un timp din propria-i mazăre și se întoarce tulburat de miracolul altui univers (simpla lectură nu e suficientă pentru această călătorie); în al doilea rînd pentru că noua sa experiență nu e altceva decît nevoie de comunicare.

Vasile NICOLESCU

Faptul că l-am cunoscut personal pe V. Voiculescu și i-am admirat dintotdeauna condeiul m-a făcut să accept bucuros și imediat propunerile editurii de a traduce o selecție din proza atît de originală a lui V. Voiculescu. Stilul său plin de poezie care a atins în mine și coarde lirice mi-a transformat lucrul într-o convorbire intimă și susținută cu autorul și sper că am dat tot ceea ce se putea da într-o asemenea întreprindere, încercînd să păstrez farmecul de neconfundat al scrierilor lui V. Voiculescu. Din aceste motive premiul care mi s-a acordat m-a bucurat în mod deosebit, socotindu-l ca un răspuns la zelul depus în traducere.

Wolf AICHELBERG

Sînt bucuros că am fost premiat pentru traducerea romanului lui Zaharia Stancu *Ce mult te-am iubit*. Acest roman mi-e foarte apropiat; o carte răscolitoare, nliniștitoare și tristă, care stîrnește în cititor cele mai frumoase sentimente: dragostea pentru mamă. Or, pentru omul de azi, scufundarea în sentimentele adevărate, profunde, purificatoare, este o necesitate primordială.

BEKE György

Mă bucur și mulțumesc foarte mult pentru atenția și prețuirea acordată, pentru gestul frumos dedicat — nu numai prin mine — naționalităților conlocuitoare din România. Sper că și cititorii mei vor fi tot atît de bucuroși ca și mine. Nu pot să-mi iau angaja-

(tradus greșit în română *Mesajul sorții*) vorbește de un mesaj închis, aruncat în valurile incertitudinii. De fapt cartea este scrisă sub obsesia morții, este expresia poetică a trăirii morții în lagărele de exterminare. E totuși o carte care laudă viața, chiar prin faptul că optimismul și încrederea în ea învinge umbrele acestei trăiri. Eu personal sînt de părere că un premiu trebuie acordat pentru încurajarea activității literare. În cazul meu este mai mult încoronarea unei munci, a unei străduințe de o viață întreagă. Așa că în bucuria acestui premiu se amestecă un anumit regret că n-a fost preferat un poet tînăr care are nevoie acum, la începutul activității lui, de o încurajare pentru dezvoltarea lui ulterioară. Acest premiu ar fi

În cartea mea *În pas cu mine însumi* apărută în editura Kriterion am vrut să adun toată dragostea pentru țara și oamenii în mijlocul cărora trăiesc. Premiul m-a emoționat profund.

Vladimir CIOCOV

Accept acest premiu fiindcă mă feresc mult mai puțin de ridicol decît de lipsa de umor.

De altminteri, mi-e îngăduit să consider acest premiu și ca unul de tinerețe, ceea ce, pentru vîrsta mea, pare chiar un compliment, nițel exagerat, firește, ca orice compliment, dar totuși nu lipsit de farmec din acest punct de vedere.

Alexandru PALEOLOGU

La intrarea volumului meu în librării m-am temut că, în chipul cel mai firesc cu putință, el nu va găsi **nici un cumpărător**. Solicitat de atîtea nume și titluri celebre din literatura universală, clasică sau contemporană — raționam eu, și raționamentul mi se părea infailibil — cum ar putea cititorul să opteze **tocmai** pentru cartea mea? Cînd un martor ocular întimplător mi-a comunicat apoi că alături de el, la un stand, cineva cumpăraseră un exemplar din cartea mea, faptul mi s-a părut, în primul moment, incredibil. A fost prima mea bucurie pe care mi-au adus-o **Interpretările critice**.

A doua mare bucurie a constituit-o decernarea premiului pentru debut.

Valeriu CRISTEA

Am așteptat mult să-mi apară cartea de **Versuri**. Am fost surprins de ce s-a scris despre ea. Mai aproape de suflet mi-a rămas **Detectivul Arthur**. Păcat că a murit.

Emil BRUMARU

Este emoționant să descoperi într-o astfel de împrejurare cîți prieteni are o carte, dar am bănuiala că sînt încă multe alte cărți care nu și-au descoperit prietenii și care într-o zi, nu prea îndepărtată, și-i vor merita cu prisosință.

Radu PETRESCU

Acad. ZAHARIA STANCU: Scriitorii țării au slujit și vor sluji, prin operele lor, idealurile poporului.

mente, de altfel ce e scris nu devine mai bun atunci cînd ia un premiu.

KANYADI Sándor

Pot să fac o legătură între titlul cărții și premiul acordat. *Mesajul în sticlă*

fost pentru mine eficace dacă l-aș fi primit în 1931, dar timpurile atunci erau cu totul altele și un poet tînăr de limbă germană nu avea șanse să se bucure de o asemenea atenție și răsplată.

Alfred KITTNER

Strazi, plante

În vatra de piatră a orașului amintirea satului este amețitoare ca un vis venusian. Toponimia străzilor trezește, în acest anotimp al Afroditei, simboluri arhetipale de proveniență vegetală, pentru că botanica are în orașul lui Bucur statutul său onomastic bine stabilit.

Cu numele lor banale, cu porecele lor dezmiardătoare sau ironice, buruienile au intrat în urbe. În structura fonetică a sistemului de denotație loșnesc frunzele cîmpului. Piatră și floare: prielnic prilej pentru meditație. În amindouă simbolurile odihnește Timpul.

Strada Voburei, o, ce sublimă metaforă a perenității! O întâlnesc oriunde, la margine de cărări, ciupită de vrăbii printre urmele de roți pe dișurile de țară, vie și nevătămată „ca și cum durerea i-ar aduce înviore, iar rănilor putere de creștere”, cum spunea un botanist. Sau strada Păpădiei, suavă concretizare a fragilității. Nalba, Mușetelul, Rapița, Sullina, fiecare au strada lor. Nu a fost uitată nici lasomia. Există și o stradă a Salviei, floarea cu două talgere-stamine, ca o zeiță a dreptății cu balanța în mîini.

Plaiul foii, Mohorul, Măcrișul, Lipanul și Levănțica se grăbesc să înflorească în această zodie a Taurului, iar Lăcrămioara și Aliorul, Cimbrul și Cicoarea primesc în inima clorofilei urmele pneurilor de automobil.

Dar ce vom spune despre dragostea de iarbă verde a bucușteanului cînd ne vom aminti că romanticul Heliade, al cărui ideal era desigur laurul poezilor, a fost logodit de noi întru spirit cu sublima viță de vie și una din străzile Capitalei se numește, inimitabil, Heliade între ei?

Avem străzi pentru farmaciști: a Pătlaginei, a Mușetelului și a Teiului Doamnei. Domnișoarele pot suspina pe Mimozei, și Panseluțelor, intelectualii prețioși au strada Campanulei și strada Stamineilor.

Există străzi pentru gurmanzi: a Piperului și a Cimbrului. Străzi pentru poezii macedonskieni: a Rozelor și a Leandrului. Străzi pentru aerofobi: a Foșnetului și a Adierii.

În ceea ce mă privește am locuit pînă acum cîțiva ani pe Stejarului. Odată cu ultima mutare am părăsit regnul vegetal: locuiesc pe o stradă cu nume cabalin, dar dragostea mea rămîn tot buruienile. Buruienile de făcut farmece și de leac de urit.

Cezar BALTAG

Poezia patriotică

În evoluția liricii noastre, poezia patriotică a fost și este celula germinativă a entuziasmului și a energiilor creatoare. Multe dintre poeziile cele mai expresive, închinată simbolului mereu viu al ideii de patrie, drapelului țării, s-au folclorizat, în sensul că, intrate în conștiința publică, recitate și cîntate în gînd sau în cor, mai nimeni nu le mai cunoaște autorul. Așa s-a întimplat cu scurtul poem *Tricolorul* („Treii culori cunosc pe lume”), al cărui creator nu este altul decît unanim prețuitul autor al celebrei *Balade muzicale*, Ciprian Porumbescu. La primele acorduri ale *Baladei*, auzite la radio, fiecare ascultător exclamă: *Balada* lui Ciprian Porumbescu! și nu pregetă să o audieze pentru a o suta oară. Cîți însă dintre cei ce ascultă înviorătoarele cadențe ale marșului *Tricolorul* îi pot identifica autorul? Același lucru se poate spune și despre nu mai puțin popularul cîntec care începe cu versurile:

„Pe-al nostru steag e scris: Unire,
Unire-n cuget și-n simțiri...”

Nimeni nu-i cunoaște titlul exact: *Steagul nostru* și chestiunea de a-i ști autorul poate fi un adevărat test, ca să nu spunem o „încuietare”. Autorul acestui text-test a fost ardeleanul Andrei Bărseanu (1858 — 1922), iar data compunerii e mai veche de nouă decenii: 1880. Nici *Tricolorul* nu-i mai recent, dacă înzestratul său autor a decedat în anul 1883, în vîrstă de numai treizeci de ani.

Culegem aceste date dintr-o carte a editurii *Minerva*, cu sugestivul titlu *Glasiurile Patriei*, antologie de poezie patriotică românească, cu o substanțială prefață de Ion Dodu Bălan, care urmărește evoluția poeziei noastre patriotice de la Dosoftei pînă în zilele noastre, de construcție a socialismului. Înainte de splendida înflorire a poeziei noastre romantice, cu generația lui Cârlova și a lui Grigore Alexandrescu, care a cîntat gloria strămoșească și reînființarea armatei naționale, cel mai talentat dintre iluminisții transilvăneni, Ion Budai-Deleanu și-a căutat un erou național în trecutul vitejesc al patriei și l-a găsit în persoana legendară a lui Vlad-Vodă Tepeș. Trei strofe de cite cinci versuri, din *Tigania-da*, reproduse în antologie, evocă cu melancolie „junia română” de pe vremea vovodului învingător și spaima „mitarnicilor”. După marele poet epic iluminist, Eminescu și Arghezi au apelat la același stil al dreptății, ca să curețe țara de cei nevrednici.

Intors din Italia, unde a descoperit, printre altele, taina versului muzical, coardă de arc, îndelung vibrător, Gheorghe Asachi a închinat Orașului, — anticeii Urbs, — stihuri de incalabilă, pe vremea lui, armonie:

„În vechime, maica Roma, ce-a fost doamnă-n toată lume, / Ni-a lăsat legi și pămînturi, vorba sa și-naltul nume. / Oare darul ce de timpuri și de barbari s-a păstrat, / Cînd senină soartă luce, fi-va astăzi defăimat? / Nu, prin muze și-a virtuții dorul dulce și fierbinte, / În noi lumea să cunoască strănepoți românei ginte”. Versurile care cîntă pe coardă adîncă a inimii fac parte din poemul cu titlul *La Patrie*.

În 1821, an de răscruce în istoria României, cînd același viteaz, Tudor din Vladimiri, a înălțat steagul luptei sociale și naționale, sculînd gloatele, Iancu Văcărescu, cu o urche mai puțin muzicală, dădea în poemul *Bunavestire* o serie de îndemnuri care sună aspru pe lângă accentele ausoniene ale lui Asachi, dar care-l recomandă ca pe primul mare pedagog național prepașoptist, în versuri:

„De nedreptate vă feriți, de lene, de mîndrie, / Pravile tomeinice clădiți, fiți Bruți, spre a le ține, / Ciceroni și Coriolani avînd, păstrați-i bine”.

Și Iancu Văcărescu pune accentul pe nobila origine romană, întemeind-o însă pe ideea de justiție socială și de virtuți revoluționare, din vremea Romei republicane, geloasă pe libertățile ei publice. El încheie cu o altă serie de recomandări, din aceeași generoasă sursă juridico-politică romană:

„Urîți și numele de lux, de jaf, de tiranie, / Și cel de aur veac la voi îndată să vie”.

Ca și Asachi, Grigore Alexandrescu a găsit în *Umbra lui Mircea la Cozia* acel inimitabil preludiv de simfonie eroică:

„Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate; / Către țărîm dîmpotrivă se întind, se prelungesc, / Ș-a-le valurilor mîndre generații spumegate / Zidul vechi al minăstirei în cadență îl izbesc”.

Cine știe că primul, poate, dintre poezii române care amestecînd evurile și neamurile, l-a asociat pe Zamolxe lui Fraian, a fost Cezar Bolliac, cîntărețul

MARCELA CORDESCU

ERA DEFUNCTĂ — SCENA POLITICĂ

pașoptist al clăcașilor? Din *Limba românească* a lui George Sion, antologia dă numai un fragment, de la „Mult e dulce și frumoasă / Limba ce vorbim”, la îndemnul: „O, vorbiți, scriți românește, / Pentru Dumnezeu!”. Apelul n-ar fi lipsit de actualitate nici astăzi.

Evenimentul este întîmpinat, în a doua jumătate a antologiei, de *Odă republicii*, semnată de Victor Eftimiu, ultimul reprezentant al melodiceii stîrpe alecsandriene, și, ca și marele său înaintaș, „vesnic tinăr și fericit”.

Dintre cei dispăruți, îi urmează leatul său, Emil Isac, ale cărui accente expresioniste slăvesc „Vremea aducătoare de dreptate” și „lumea nouă”, pentru izbîndirea căreia luptase din tinerețe. Delicată poetă Otilia Cazimir, de *Ziua republicii*, cîntă: „Ferestrele deschise larg spre soare”, care „Azi nu mai au nici grații, nici zăvoare” și se bucură că „Ce-a fost doar vis, azi nu mai este vis”.

Din Lucian Blaga ni se dă *Mirabila sămîntă*, poemul testamentar al jubilarului, în care patria cea nouă e numită, în limbă elină „Eutopia, mîndra grădină” și în care poetul își mărturisește „gustul (...) / pentru tot ce devine în patrie, / pentru tot ce sporește și crește-n izvorîniță”.

Ion Barbu este prezent cu *Bălcescu trăind*, viguroasa replică, odă-pamflet, dată poemului *Bălcescu murînd* de V. Alecsandri și cîntare tinerei, atunci, republicii:

„O, frate cărvunar, întreg trăiești! / Din moarte ai păstrat doar străvezimea. / Ci în amurgul pajerii crăiești / Cîrtește-ntunecat burtăverzimea” (scrisă în 1948).

Prea cerebralul uncori poet, G. Călinescu, în melodiosul dialog *Cu cei care muncesc*, se așează în tradiția muzicală a lui Gh. Asachi:

„— Odrasle-ale răpusei de mult melancoliei, / Ce umbre-mi povestiți prin șaizeci de făclii? / —Noi sîntem viața vie cu șaizeci de stindarde, / Căci inima ta cîntă și singele tău arde”.

Un simbol înalt, montan, este ascensiunea din *Solie în azur*, de marele și nobilul poet contemporan Al. Philippide:

„Cînd am ajuns pe muchea aceluia colț de munte / Și m-am oprit în fața înaltului azur, / Prin văi, păduri bătrîne ză-

ceau desigur crunte. / Și-un curcubeu, boltindu-și păienjeneașca-i punte, / Lega-ntre-ei toți munții dimprejur.”

În strofe bătute pe nicovală de atletice faur, cu calculate repetări de cuvinte, de sintagme și de versuri, Zaharia Stancu slăvește *Țara*:

„Te-am iubit cînd eram tinăr sfios, / Te-am iubit cînd eram beat de iubire. / Te-am iubit în știre și te-am iubit în neștire. / Cu tot sufletul meu vijelios / Te-am iubit cînd eram tinăr sfios”.

Da, așa este! Ne iubim cu toții țara „în știre” și „în neștire”, adică și conștient și fără să ne dăm seama. Poetul a formulat legea aceasta a firii noastre, cum nu se poate mai bine.

Într-o serie de strofe inspirate, Mihai Beniuc se întrebă, în fiecare: „Ce-i patria?” Unul dintre răspunsuri înfrățește în aceeași luptă pentru dreptate poporul român cu toate naționalitățile conlocuitoare pe acest binecuvîntat pămînt:

„Ce-i patria? — E Dunărea albastră. E Bărăganul, Munții Apuseni. E lupta de milenii, lupta noastră, Români și neromâni, dar pămînteni”

(Patria)

Adevărul acestor scntențioase stihuri este confirmat de caracterul receptiv al antologiei, care strînge laolaltă, în versiune românească, versuri ale poezilor de alte naționalități, din zilele și din țara noastră: Alfred Margul Sperber (1898 — 1967), Franz Liebhard (1899), Horváth Imro (1906), Szemlér Ferenc (1906), Méliusz József (1909), Kiss Jenő (1912), Létay Lajos (1920), Majtényi Erik (1922), Székely János (1920), Kányádi Sándor (1929), Lászlóffy Aladár (1937).

Prislea antologiei, poeta Constanța Buzea, intonează o melodică *Laudă României Socialiste*:

„De eroi ne e pămîntul, cu eroi privirea simte. / Dincolo de mine însămi reprezintă acest pămînt. / Cu o flamură de sînge urmărită de cuvinte / Să mi se adune trupul într-un gînd în care sînt”.

Gîndul acesta, cîntat de poezii noștri, este dragostea de țară, de patria socialistă.

Șerban CIOCULESCU

Literatura de azi

Ideea necesității unor sinteze asupra literaturii române actuale revine cu o mereu sporită insistență în discuțiile și dezbaterile literare din ultima vreme, aproape indiferent de subiectul acestora; faptul nu poate fi considerat nicicum un simplu accident, ci un indiciu semnificativ pentru o anumită stare de lucruri.

Este exprimată în acest fel nevoia tot mai impetuoasă de auto-definire a unui moment literar de o amploare și o strălucire fără precedent în anii care au trecut de la declanșarea războiului; ajunsă la deplină maturitate, depășind vârsta incertă a soluțiilor grăbite, a oscilațiilor și ezitărilor de tot felul, literatura română are astăzi nevoie de oglinzi pentru a-și privi deschis chipul, pentru a se cunoaște pe sine; rolul acesta nu îl pot avea decât numai solicitările sinteze critice, fie ele parțiale sau globale.

Trebuie adăugat de îndată că evoluția vizibil ascendentă a literaturii române pe parcursul ultimului deceniu și, în special, eflorescența anilor din urmă nu sînt fără legătură cu climatul social și politic existent în țară în această vreme, cu grija și prețuirea ce se acordă azi creatorilor de valori spirituale.

Tendința generală către construcția durabilă și consolidare, către o stabilă așezare, instaurarea unei atmosfere favorabile creației autentice și rezistente în timp (fără neglijarea amprentei atît de specifice a epocii prezente, ci, dimpotrivă, angajarea decisivă în actualitate avînd un rol hotărîtor), punerea la locul de frunte, cuvenit, a criteriului valoric și neconținutul efort de renunțare la tot ceea ce ar pu-

tea să producă nedorite confuzii sînt notele definitorii ale vieții literare contemporane și nu este greu de observat că toate aceste trăsături se află într-un perfect acord cu principiile afirmate și impuse în planul vieții sociale printr-un proces evolutiv care a catalizat energiile întregii națiuni.

Punctul optim pentru o privire de ansamblu asupra literaturii române contemporane nu poate fi altul, credem, decît perspectiva pe care o oferă prezentul: organizarea și sistematizarea faptelor de istorie literară ale celor trei decenii postbelice își află aici înălțimea și stabilitatea necesare unei viziuni coerente și unitare. Străbaterea unui spațiu literar de o extremă complexitate, foarte contradictoriu și frământat, cu numeroase asperități, presu-

pune existența unor jaloane orientative, a unor certitudini; și unde altundeva decît în literatura zilelor noastre pot fi căutate (și găsite) reperele necesare unei asemenea dificile întreprinderi? Sigur că nu este nicidecum recomandabil excesul de culori senine și fals liniștitoare; orice realizare se măsoară însă și prin dimensiunile obstacolelor depășite, nicidecum victoriile prea ușor obținute nu sînt și cele mai importante: este, așadar, mai presus de orice îndoială că literatura de azi reprezintă etapa de vîrf a perioadei de după război și, mai mult decît atît, că este comparabilă cu oricare mare moment literar din trecut. Sfiala cu care se operează de obicei în cazul unor astfel de apropieri este pe cale de dispariție și o atare afirmație pare tot mai puțin o exagerare partizană. Cîștigîndu-și un profil distinct și o personalitate inconfundabilă, literatura actuală tinde către împlinirea unui destin propriu, și acest efort se cere neîncetat subliniat, pentru că tutela tradiției este uneori apăsătoare, putînd acționa cu aceleași consecințe ca și, spre exemplu, o estetică limitativă și restrînsă, restricțiile de orice fel au efecte similare în plan literar; sursa unei adevărate vitalități literare este creația singură, ce nu se supune decît sieși, naturii sale proprii.

Primatul creației autentice poate fi socotit drept principala caracteristică a literaturii actuale și trebuie spus că nu a fost de loc ușoră calea înșurubată; umanismul de substanță al celor mai însemnate scrieri apărute în epoca noastră reprezintă o cucerire dintre cele mai prețioase, rezultat al unei fundamentale schimbări de optică asupra raporturilor dintre individ și istorie înțelese uneori în chip mecanic și simplificator. Trecerea de la eroii literari fără identitate, care aveau rol de a ilustra, cu maximă docilitate, o istorie schematică și foarte cursivă, precum liniile unui caiet școlăresc, la personaje de mare complexitate sufletească, în stare de o bogată viață interioară este echivalentă cu schimbarea de viziune produsă cîndva de teoria coperniciană; fapt revelator, sub semnul acestei considerabile mutații își inaugurează cariera literară o masivă pleiadă de scriitori deosebit de înzestrați, a căror participare la crearea tabloului actual al literaturii române a fost nu o singură dată hotărîtoare. Îndrumarea decisivă către roman — în proză, orientarea spre un lirism de substanță și viziune integratoare — în poezie, întronarea criteriului valoric prin „campanii” succesive — în critică sînt acte care au însoțit afirmarea acestor scriitori.

Se observă în proza noastră un efort de întărire a lucidității. Intrarea în timp, în istorie nu presupune o cavalcadă voioasă. Cine mai păstrează nostalgia eroului de o serenitate netulburată, mereu sigurat pe destin și motor al deciziilor capitale — acela se sustrage, în fond, condiției veacului. Istoria nu este nici blindă, nici sentimentală. Ea nu se supune docil tuturor previziunilor și respinge rolul subaltern pe care i-l rezervau narațiunile scaldate de un optimism naiv. Există, oricît ar regreta cei care tînjesc după simplificare, o lipsă de coincidență între traiectoria abstractă, de o geometrie rigidă și cursul sinuos al existenței umane. A descifra legile înaintării, dialectica de dezvoltare nu înseamnă a eluda individualul, implicat și pus în valoare de rețeaua acțiunii sociale. Adeziunea, din ce în ce mai marcată, la un realism al autenticității (cu ipostazele lui de asperitate) derivă în proza noastră dintr-o înțelegere materialistă complexă și subtilă a relației dintre și colectivitate.

Pornim de la constatarea că romanele dintre cele mai bune editate recent se evidențiază printr-o investigație deschisă și curajoasă a socialului, dintr-o perspectivă care aspiră să armonizeze idealul revoluționar cu nevoia de omenie.

Concordanță

Momente de recul sau eșuare sînt văzute pe un grafic mai vast al unui proces ireversibil de transformare a ambianței materiale și a conștiinței. Spre ideea majoră că socialismul e indestructibil atașat de democrație converg prospectivile narative în realitatea contemporană. Din acest unghi al raportării artei la solicitările social-politice actuale, cărțile, atît de diferite ca structură, se înrudesesc prin simțul civic și caracterul de pledoarie.

În **Absenții** de Augustin Buzura eroul apare surprins într-o stare de criză, tulburat de nepotrivirea dintre tiparele atemporale ale echității — nevoia lui de absolut — și complicațiile, nu întotdeauna blajine, ale traiului cotidian. Atras de canalele de exercitare a puterii, de jocul influențelor în munca unui institut științific, romanul înfațisează efortul de eliminare a impozițiilor, de dezvoltare a conformismului rutinier, sterp și prădat de orice farmec. Victoria competenței e expresia realului devotament față de o lume a eticii și a sti-

mei pentru valoare. După expunerea crudă a dificultăților întîmpinate și a propriilor ezitări și lașități, după confesiune, eroul ajunge irevocabil la hotărîrea de a fi solidar, de a sprijini impunerea unei conduite de lealitate și eficiență creatoare.

Tot o etapă de deliberare, caracterizată de temperatură printr-un fel de vid al voinei, străbate personajul din **Condotierul** de Mihai Giugariu. Răzgul îi permite să remarce asalturile unora, dornici să obțină autoritatea, fără a avea acoperirea aptitudinilor veritabile și a stăruinței pe un făgaș rodnic. Pentru tînărul, care a conceput un ingenios proiect arhitectural, de reflecție asupra resorturilor vigurosului armament, în care pină la urmă normele de stimulare a forțelor calificate duc la instaurarea climatului inițiativ și al înfăptuirilor.

Pe o altă direcție narativă, Al. Simion în **Anotimpul posibil** descoperă o

substituție necesară de tipologii. Dispare o mentalitate, care, la timpul ei, a beneficiat de nimbul eroicului. Un anume fel de a privi întîmplările, cu austeritatea nu lipsită uneori de fanatism, cu inclinația spre extreme și unilateralizare, spre desconsiderarea detaliului și a nuanței, cu vocația rezultatului direct și grăbit — acest comportament era motivat, poate, într-o măsură, de datele anterioare ale conspirativității din anii luptei ilegale. El devine ineficient într-un cadru nou, de răbdătoare și specializată îndrumare a tuturor resurselor, la un nivel evoluat al cunoștințelor, al experienței tehnice, al gândirii, în liberă confruntare animată de mobiluri inovatoare. Forța evocării în **Anotimpul posibil** rezidă în intuirea tragismului implicat: inadecvarea unei energii, modelată nu mai de necesități, care nu mai deține voința de recuperare. Reiese limpede că suplețea, mobilitatea și de neprevăzut sînt însușiri pe care le revendică ofensiva civilizației socia-

liste, care ține seama de criteriile intransigenței revoluționare și înlesnește participarea la construcție, întreprinzătoare, responsabilă, democratică a mulțimii.

Dincolo de diversitatea formulelor epice e locvență această concordanță dintre preocupările romanului (am ales doar cîteva ilustrații, cărți de o calitate literară remarcabilă, apărute de curînd) și marile trasee ale politicului în epoca noastră. Nu am urmărit acum o analiză detaliată a componentelor narative, ci convergența unei pledoarii. Ea se desfășoară la o altitudine sporită de reflexivitate, ceea ce dă angajării estetice substanță și originalitate. Cu forme și tehnici variate, romanele menționate reflectă temerară convergența edificării a conștiințelor, care nu evită conflictele adînci, bărbătești. Totul pleacă de la o morală a sirguinței, înobilată de talentul prefacerilor de amvențură, o morală a competenței, liber exprimată, probată a stadiului avansat de organizare social-politică, o morală a prestigiului, clădit pe muncă și responsabilitate dinamică.

S. DAMIAN

O jumătate de secol de literatură

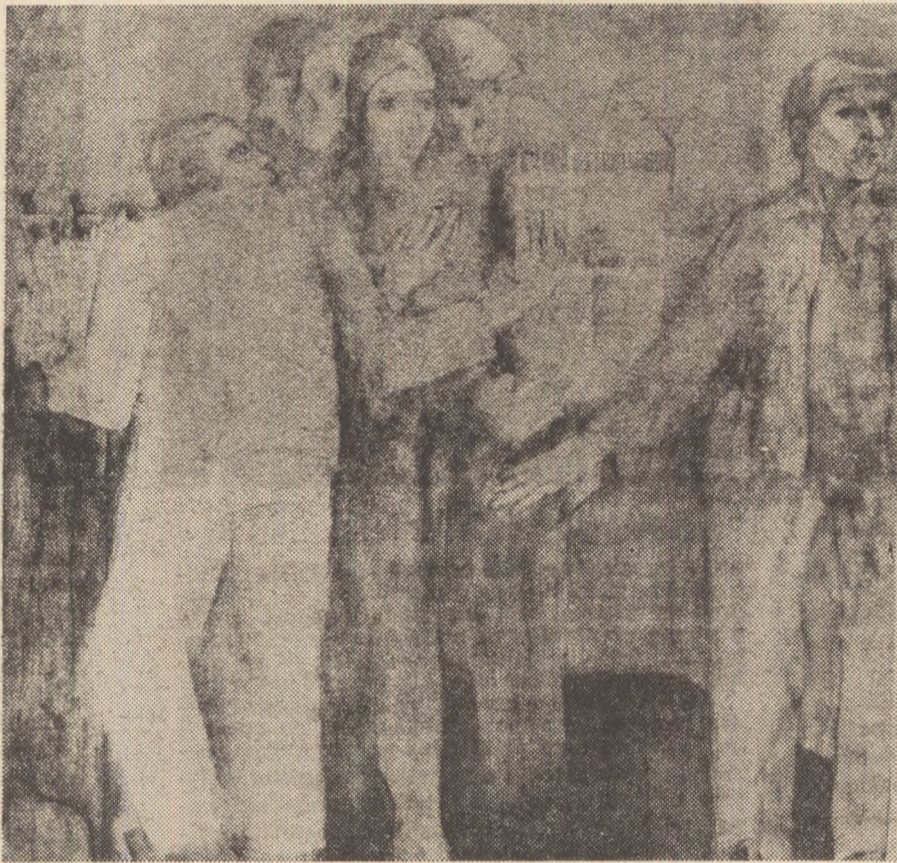
Glorioasa aniversare a cincizeci de ani de la înființarea Partidului Comunist Român ne prilejuieste câteva reflecții asupra dezvoltării și perspectivelor literaturii române din aceeași perioadă. Fără a porni de la un determinism rigid și fără a stabili un paralelism mecanic între evoluția social-istorică și cea literară, credem că se poate vorbi, totuși, în această vreme de o corespondență între spiritul gândirii politice celei mai înaintate și creația literară durabilă din anul 1921 și pînă în prezent.

Istoriei mai noi ai culturii și literaturii române au scos la lumină cu grijă o sumă de fapte, altădată ignorate, cu privire la ceea ce s-a numit îndrumarea de partid a fenomenului literar din perioada ilegalității, prin scriitori care, din îndemnul Partidului Comunist Român, au militat, în condiții din cele mai vitrege, pentru răspîndirea ideilor revoluționare. Nu despre această literatură, a cărei importanță și semnificație nu scapă nimănui, vrem să vorbim aici. Este drept că această literatură, aflată sub directa înfruntare a Partidului, a ținut mereu trează ideea schimbării și transformării ordinii sociale, dar alături de ea a mers și marea literatură a scriitorilor numai animați de un larg spirit democratic, luptători, dacă nu pentru răsturnarea orînduirii vechi, pentru progresul literaturii naționale și pentru impunerea acestui prestigiu în lume. De altfel, acești scriitori, în frunte cu Mihail Sadoveanu, afirmat de la începutul noului secol, au aderat din prima zi, fără reticențe, la ideologia clasei muncitoare atunci cînd rolul făuririi noii societăți a fost asumat de partid. Partidul Comunist Român a fost, din ziua cînd a luat ființă, expresia idealului suprem către care se îndreptau aspirațiile cele mai nobile de libertate, dreptate și progres ale poporului român. Și dacă în condițiile ivite după punerea sa în ilegalitate, unii au fost aceia care au mai avut curajul legării luptei lor pe față de lupta partidului, mulți, păstrînd legătura spirituală, au putut să exprime o viziune asupra realității și asupra viitorului apropiat de cea a partidului sau măcar nu în contradicție cu ea.

S-ar putea oare vorbi de viziunea obiectivă, critică, a realității, pe care întotdeauna partidul a socotit-o o formă de manifestare superioară a puterii creatoare în proză, și să nu amintim romanele lui Liviu Rebreanu sau pe acelea ale Hortensiei Papadat-Bengescu, Camil Petrescu și G. Călinescu? Ar fi cu puțință să vorbim de exprimarea sufletului românesc, a tentației de a revela ecourile contactului său cu universul, a capacității de simbolizare a lumii, și să nu pomenim pe Tudor Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga, George Bacovia și Ion Pillat? Este posibil a se vorbi de cultul rațiunii, sensibilității și inteligenței dissociative în recunoașterea valorilor și să uităm pe G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, Paul Zarifopol, Mihail Ralea, Tudor Vișnițchi și G. Călinescu?

Departate de noi a afirma că acești mari înaintași, azi dispăruți, reprezentînd strălucita epocă literară dintre cele două războaie, pot fi subsumați unei singure direcții, unui curent sau „torent” unic, dar prin ceea ce fiecare din ei a avut mai bun, prin tendințele lor cele mai generoase, ei au constituit forțele pe care Partidul Comunist Român a putut, printr-o atență și continuă acțiune de discernere, să le promoveze și să le folosească în opera de edificare a noii mentalități.

Marea literatură română din perioada dintre cele două războaie corespunde, fără doar și poate, prin tot ceea ce are mai de preț, celei mai înaintate mișcări de gândire social-politică a vremii, gândire reprezentată de Partidul Comunist Român. Fără a fi un reflex direct al acesteia, ea nu este pentru el nici un simplu

CONSTANTIN PILIUȚĂ

TIPOGRAFIE ILEGALĂ

epifenomen, ci un factor activ de confluință, prin însumarea căruia s-a obținut o bază solidă de plecare în construirea literaturii noi, literatura societății socialiste.

Indiferent unde istoricul literar viitor va așeza momentul de trecere în noua epocă literară (acesta e de obicei mai lung decît un an, adesea extinzîndu-se la un întreg deceniu), literatura nouă nu va putea fi total despărțită de cea veche, fie și numai pentru faptul că pionierii literaturii noi sînt scriitorii pe deplin afirmați sau în curs de afirmare ai epocii anterioare, Sadoveanu și Arghezi, Camil Petrescu și Blaga, Alexandru Philippide și G. Călinescu, Zaharia Stancu și Geo Bogza, Eugen Jebeleanu și Mihail Beniuc, Miron Radu Paraschivescu și Emil Botta.

Literatura epocii noi, socialiste, s-a născut într-un proces firesc de reexaminare a modului de abordare a realității, ca și prin modificarea treptată a concepției despre lume și viață, prin delimitare de literatura anterioară. E de ajuns să ne gîndim la un roman ca *Moromeții* de Marin Preda, în primul volum o viziune inedită a lumii rurale, cu descoperirea unui țaran dotat nu numai cu inteligență practică, dar și cu ironie și subtilitate, chiar cu anume finețe, în al doilea volum relevînd reacții neașteptate, în prefacerea revinută a condițiilor de existență. Realismul evoluează de la transcrierea brută a particularului, la viziunea esențialului semnificativ. În *Groapa* lui Eugen Barbu se reiau într-o sinteză originală stîluri atît de diferite

față de sentimentalismul lui George Mihail Zamfirescu, înfățișînd același univers, precum sint savoea povestirii și poezia memorării din *Craii de Curtea veche* sau viziunea sarcastic-fantastică din *Cimitirul Buna Vestire*. O mare diversitate de forme ne întîmpină în poeziile lui Fănuș Neagu sau în roma-

Geniul limbii române

Nicolae Iorga, de la a cărui naștere se împlinesc în anul acesta (la 5 iunie) o sută de ani, și-a manifestat prezența covârșitoare, timp de o jumătate de secol, în toate domeniile culturii umaniste românești. Activitatea lui, de o complexitate cu totul excepțională și de o permanență efervescentă, este unică în cultura noastră și foarte rar întîlnită chiar în culturile cu vechi tradiții.

Era firesc, deci, ca scrutătorul istoriei naționale și universale și îndrumătorul opiniei publice românești în toate marile acțiuni cu caracter național și cultural din timpul vieții sale, care a fost N. Iorga, să acorde un interes major și problemelor limbii române, pe care le-a văzut în mod organic legate de istoria poporului, a culturii și a literaturii noastre.

Pe lângă acțiuni de mare răsunet colectiv, ca în 1906, cînd a impus dreptul exclusiv al limbii române pe scena Teatrului Național, unde clasele dominante de atunci preferau spectacolele în limbi străine, el a adus contribuții originale în probleme lingvistice fundamentale, ca: formarea și latinitatea limbii române, începuturile scrisului românesc, cultivarea și dezvoltarea limbii noastre literare.

N. Iorga a caracterizat, cu o mare putere de pătrundere, structura gramaticală și fondul principal de cuvinte, pe care „sigiliul Romei” le-a imprămat limbii noastre, împreună, scrie el, cu „o înaltă cultură orășenească și rurală romană”.

Timpul de formare al limbii române este apreciat de N. Iorga între secolele V și VII ale erei noastre, fapt acceptat în mod general în romanistica actuală pentru toate limbile romanice.

Lucrarea sa *Istoria literaturii române*, în opt volume, apărute între 1901—1934, sinteză clasică de idei, de erudiție și de analize pătrunzătoare, este un exemplu neegalat de felul cum trebuie tratate problemele de limbă în contextul mișcării literare și culturale al unei epoci. „Cel dintîi capitol dintr-o istorie a literaturii române, scrie el, este cel al instrumentului inusuși de exprimare, care este limba literară”.

N. Iorga a fost primul dintre istoricii noștri literari care a susținut că o limbă română literară a existat înainte de apariția scrierilor noastre bisericesti de la sfîrșitul secolului al XV-lea — începutul celui de al XVI-lea: cea a poeziei, a povestirii și a cîntecului popular laic și religios, creație colectivă a poporului. Limba română literară nu s-a format, scrie el, pe o singură cale, numai prin scris, ci „ne cîmpile de luptă, în sfaturile domnești, în toată viața noastră națională, neconștient mișcată. Și nu poate să existe instrument de literatură, nu poate să existe literatură decît aceea care este ieșită din întregimea vieții naționale”.

În culegerea *Sfaturi pe întuneric* în care a adunat cuvîntările rostite săptămînal la Radio, între anii 1935—1940, N. Iorga a descifrat cu o perspicacitate unică, în lumina istoriei, psihologiei și moralei poporului nostru, semnificațiile specifice ale unei serii de cuvinte din fondul latin al limbii noastre. Cuvintele „drept” și „dreptate”, pe lângă sensul lor originar latin, au în românește, arată el, o înaltă semnificație morală: „a fi drept” înseamnă „a fi sincer”, „a fi cinstit”, adăugînd: „omul «drept» se va închina totdeauna «dreptului» și va cere să i se facă «dreptate», fiindcă este obișnuit a afirma virtutea fundamentală a sufletului său prin aceea că, în orice împrejurare, înaintea oricui și cu orice preț, el spune «drept».” Menționăm, de asemenea, analiza semantică pe care o face cuvîntului „țară”, pe care îl consideră „între cuvintele de care se leagă mai multă gîndire și simțire românească”. Noi am pierdut, scrie el, sensul concret de „pămînt”, al latinului „terra”. „Țară înseamnă, pentru noi, pămînt românesc, liber în toată întinderea lui și cu tot sacralul drept care se cuprinde în el.”

În 1940, cu cîteva luni înainte de tragicul său sfîrșit, N. Iorga își exprima astfel mîndria pentru nivelul înalt de dezvoltare la care a ajuns limba română în faza ei contemporană: „Limba română s-a dovedit în stare, scrie el, să îmbrace orice idei, cit de înalte și orice sentimente, cit de fine, fiind, sub foarte multe raporturi, și mai ales sub acela al varietății și al unei armonii de o esență cu desăvîrșire subtilă, mai presus de limbile asupra cărora s-a exercitat irărirea atîtor oameni de geniu ai popoarelor celor mari din centrul și din apusul Europei”.

N. Iorga nu și-a recunoscut în lingvistică decît „o oarecare competență de diletant”, apreciere modestă, dezmințită de numeroase dovezi din vasta lui operă, care demonstrează orientarea lui sigură în problemele cele mai complexe ale structurii și istoriei limbii române. Contribuțiile lui originale în acest domeniu constituie încă un aspect al uimitoarei lui universalități creatoare.

Cetățile străbune

Cetățile-și înaltă ruinele auguste.
În jocul de creneluri, firide, metereze,
Donjonuri, bolți și hrube, știut-au să

Cu prelungiri de veacuri, nebiruite, tari.
În ziduri innegrite, munteni și

Domnițe visătoare, neînfricați oșteni,
În licuri de opaiț vegheau, în așteptare
Să prindă zvon de sulțiți vuind în

Misterioase triburi, împărății nomade,
Cu salturi de reptile sau zbor de

Ne încălcau hotarul, ca grindina și vintul.
Ardeau, prădau, și-n urmă fugeau,
mușcind pământul.

Cetatea din Suceava și-a Neamțului
Tîrgoviștea, Rîjnovul și-al Feldioarei zid
Ne-au ocrotit pământul din vremuri

Cu tulnice și goarne și bucium
Cu focuri mari, aprinse pe creste, rînd

Vestea norod și oaste, pe toți, să fie

Să-nfrunte vijelia, cumplita, neîndurata.
De-apururi credincioase și dîrze sentinele
Cetățile străbune adăposteau în ele

Cu miile, voinicii meniți să ne păzească.
Trudea iobagul nostru pe glie, cu ai lui,
Și nu rîvnea, sârmanul, avutul nimănui.

Moldova și Ardealul și Țara Românească
De-atîț potop de vreme ursite să

Odihnă, voie bună și floarea tinereții
Nădăjduiau să-și scrie și ele-n cartea

Povestea lor întregă.
Da, va veni o zi
Cînd gloatele acestea din noapte s-or

Luîndu-și locul care li se cuvine-n

Răsplata vitejiei și-a jertfei fără nume...
Cetățile, de veghe pe culmi înviforate,
De voievozi și oaste zidite, apărate,
Cu fulgere și trăznet au înfruntat

Au răzbătut prin veacuri, o dată cu

Durînd, adăpostindu-l în vreme de

Și nu era o ceată vrăjmașă să se miște
Că se lovea de zidul apărător, din cer,
Ce-și repezea oștenii cu platoșe de fier
Și inimă oțelită, să gîtuie năvala
S-aducă mintuirea, și liniștea, și fala.
A neamului putere, a neamului

Cetățile și astăzi veghind în sihăstrie
Mai prelungesc trecutul în noi, în

Încremenite doine și cronici de granit.

Ion Sofia Manolescu

Pe sînge în sus

Nepotolit rămîn — putere-n trepte —
ca muntele-nălțat pe sînge-n sus
miraj alcătuirii mele drepte
ce-mi umple timpul de cuvînt nespus.

Semn liber de hotar adus pe frunte
s-ajung la dorul dulce să mi-l spun
lumina înflorită să-l confrunte
cu plînsul strîns pe fluierul străbun.

Tihnit să mă împart cu tot ce am
rotit de veghe pe sub ochiul blind
biruitor să ardă brațu-n ram
să-mi satur singur cugetul flămînd.

Din neam de neam doar singele îmi ține
pământul viu și auzit prin somn
să mă abat cu plugul către mine
pe unde umblă umbra mea de Domn.

Preludiu de tobă
la un marș eroic

Pe-a morților față
un aer angelic de gheață,
o mască de aur verzui.
Și-am zis : Ah, de unde-i

omățul făpturii, rotunde,
acest luminos aluat ?
Voi, tineri căzuți pentru țară !
O rază sprintară

pe frunți diademă v-a pus ;
inelul pe alba figură,
pe gură

în ochi — o lumină de vis.
Ce aripi pe fruntea pleșuvă,
ce rude cu lacrimi și mosc
vă caută și nu vă

cunosc ?

Acum înfloriți în văzduh
o nouă, adîncă mireasmă,
un duh

nefiresc de fantasmă.
Voi, simpli eroi ignoranți,
acum ați aflat deslegare,
amanți
ai luminii fugare !

Prin voi am aflat frumusețe
acestui pământ fulgerat,
curat

Prin voi am aflat libertate
acestui pământ toropit,
de roade bogate

Această adîncă tăcere
aprinsă-mprejur ca un foc
suspine nu cere

În humă ea stă ca-n azururi
în propriul său element :
destinul — de-apururi

O, Patria toate le are
— viață și moarte — în veci
ca stări nucleare

și reci.

Al. Raicu

În purpuria zi.

Aprins în cuta de mătase
ne crește faldu-ntr-un cleștar.
Se-arată spicele și marea,
și roșul sînge bate rar.

În măcinata pleoapă udă
suiț în inimă, deschis,
el flutură de prin milenii
în umbra hronicului scris.

Mierla din frunze cheamă vîntul
foșnind între pierdute foi,
apă să bea de la răspîntii,
în glasurile de eroi.

Mai din afund suind mătasea
cu noi am pus-o-nor șirag,
cît mîna gîndului ce-nalță
în purpuria zi un steag.

Patria mea, plai al Mioriței

Iată-ne privind spre noaptea mileniilor
să-ți deslușim albele pietre ale drumului
și steaua protectoare a ursitei

Șiruri de turnuri — Carpații,
holde și turme-mprejur

și fiorul doinei prelung
suspînind în cascade,
îngînat de cetina deasă,

întors cu ecoul din stei.
Pe-un hotar : Sarmisegetuza,
legiunea a treisprezecea, Gemina
și normintul lui Gelu.

Pe altul, zugrăvit la altare,
chipul plin de lumină al lui Ștefan
privindu-și în depărtare cetățile.

Pe al treilea hotar
urîșul picior de piatră
spălat de albastrele valuri ale Dunării
care trec rostogol spre țărnul pelasgic
al patrulea dintre hotare,

unde caii sirepi ai largului
galopează spre dune,
aducînd în coamele ninse
algele Helespontului.

Iată-ne privind spre noaptea milenilor
ascultîndu-ți respirația
în unda subterană a izvoarelor,
stringînd în palmă cu venerație
cernoziomul brazdelor
hrănite de neliniștitul somn
al strămoșilor.

Patria mea, plai al Mioriței,
minune a florilor din mai
mustind în roadele coapte din august,
ești o constelație de inimi
deschisă pe patru hotare,
vatră păstrătoare a focului neogoiat
din simțiri,
miracol al viului grai
în care azi — dîndu-i întrupare — rostim
cuvîntul de grație *fericire*,
sigiliul de aur al viitorului.

Ion Cocora

Vechi sînt cuvintele

Patrie spațiu deplin al singelui
hotar de amfore la focuri înalte de cetini
nume de strămoși ziditori și semn bun
vestit în zori de cel care a trudit la
himeră

binecuvîntată solie acolo unde sufletului
singur i-e greu unde memoria e o
iluminare

din copilărie (sau obîrșie) iar grîul
întîmpinare și glorie a spiritului

speranță și faptă veșnică alinare de o

poetul și inițiatul ce pot fi în dorurile tale
dacă nu tăceri și vise dacă nu cetăți de

iată-i își descoperă haruri și semeții

luceferi coboară pe un grai de părinți
profeti

vechi sînt cuvintele tatălui și fiului
la marginea lor femeii vin să treacă riul
în sin cu o privighetoare.

**Cu ocazia celei de-a
50-a aniversări a
Partidului Comunist Român**

UNIUNEA SCRITORILOR
DIN
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Vă invită la o seară literară la care vor participa scriitori români și oaspeți de peste hotare.

Seara literară va avea loc astăzi, joi 6 mai a.c., orele 18,30, la Casa de Cultură a Institutului Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea (I.R.R.C.S.) din strada Mihai Eminescu nr. 8.

Vor citi din operele lor scriitorii :

Gheorghe Konstantinov Kliment Ţacev (Bulgaria)	Al. Andrișoiu
Miroslava Tomanova (Cehoslovacia)	Mihai Beniuc
Max Zimmering Werner Eggerath (R. D. Germană)	Radu Boureanu
Cedo Jakimovski (Iugoslavia)	Nina Cassian
Zofia Bystrzycka Marian Piechal (Polonia)	Ștefan Aug. Doinaș
Pakolicz Istvan Toth Endre Földes Peter (Ungaria)	Geo Dumitrescu
Eduardas Mejelaitis (U.R.S.S.)	Mihnea Gheorghiu
	Ion Horea
	Alfred Kittner
	George Macovescu
	Meliusz Jozsef
	Vasile Nicolescu
	Virgil Teodorescu

Cuvîntul de deschidere va fi rostit de LAURENȚIU FULGA, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din R. S. România.

Lectura traducerilor va fi făcută de actorii Elena Sereda și Dinu Ianculescu.

Cărți editate

în cinstea Semicentenarului P. C. R.

Zaharia Stancu

- PENTRU OAMENII ACES-TUI PĂMÎNT (Editura Car-tea Românească) volum de publicistică 1961—1971

George Macovescu

- VÎRSTELE TIMPULUI (E-ditura Cartea Românească) volum de publicistică

George Ivașcu

- JURNAL IEȘEAN (Editura Cartea Românească) volum de publicistică

Ion Popescu Puțuri, Augustin Deac

- CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN (E-di-tura Științifică)

Nicolae Labiș

- VÎRSTA DE BRONZ (E-di-tura Militară) versuri

Grigore Hagiu

- CÎNTECE (Editura Militară) versuri

Nagy István

- SIRENELE DERMATEI (E-ditura Dacia) roman în limba maghiară

Nicolae Tăutu

- BALADA COMUNISTULUI FĂRĂ NUME (Editura Mi-litară) versuri

Ion Dodu Bălan

- CUVINTELE AU CUVÎN-TUL (Editura Junimea) e-seuri

Dumitru Ignea

- CONDAMNAȚI LA MOAR-TE (Editura Junimea) ro-man

Radu Cărneci

- CÎNTÎND DINTR-UN AR-BORE (Editura Junimea) versuri

Gaál Gábor

- SCRIERI ALESE (Editura Kriterion) în limba maghia-ră

Salaman Lászlo

- PASĂREA ALBASTRĂ DE MAI (Editura Kriterion) în limba maghiară

Haralamb Zineă

- ȘI A FOST ORA H (Editu-ra Militară) roman

Titu Georgescu

- DE LA REVOLUȚIONARII DEMOCRAȚI LA FAURA-RII PARTIDULUI COMU-NIST ROMÂN (Editura Po-litică)

Ecaterina Lazăr

- AVEAM OPTSPREZECE

ANI (Editura Albatros) ro-man

● INIMA ȚĂRII (Editura Mi-litară) antologie de proză și poezie

● IUBEȘTE PE CEI VII (E-di-tura Dacia) antologie de proză în limba maghiară

● GLASURILE PATRIEI (E-di-tura Minerva) antologie liricii românești

● TREPTE (Editura Minerva) antologie de poezie mili-tantă

● ȚARA POETILOR (Editu-ra Albatros) antologie lirică

● LITERATURA ÎN ACTUA-LITATE (Editura Dacia) studii de estetică literară

● VOLUNTARI ROMÂNI ÎN SPANIA (Editura Politie) amintiri și documente

Premiile acordate de Asociațiile scriitorilor pe anul 1970

Asociația

Scriitorilor din Brașov

ION TH. ILEA — Poezii (Ed. Minerva)

DARIE MAGHERU — Caprichos (Ed. Albatros)

Juriul: Dan Constanti-nescu, George Dan, Gher-gihinescu Vania, Iv. Mari-novici, Emilia Milicescu, Pop Simion (președinte), M.N. Rusu, Ștefan Stătes-cu, Dan Tărchilă

Asociația

Scriitorilor din Cluj

ION VLAD — Descope-rirea operei (Ed. Dacia)

MIRCEA ZACIU — Glo-se (Ed. Dacia)

FÁSKÁNDI GÉZA — Sticle (Ed. Cartea Româ-nească)

JURIUL: Balint Tibor, Victor Felea, Kányádi Sándor, Teohar Mihadaș, Ion Pop, Dumitru Radu Popescu, Szabó Gyula, Szilágyi István, Mircea Tomuș (președinte)

RADU STOICA

GRAVURA

Asociația

Scriitorilor din Iași

MIRCEA RADU IACO-BAN — Tango la Nisa (Teatrul Național Iași)

CORNELIU STURZU — Duhul pietrelor (Ed. Alba-tros) și **Cantilene** (Ed. Ju-nimea)

JURIUL: Nicolae Bari-George Bălăiță, Dumitru Ignea, Ștefan Oprea, Flarin Mihai Petrescu, Vla-Sorianu, Corneliu Ștefan-che, Nicolae Țatoraru (președinte), Horia Ziliu

Asociația

Scriitorilor din Tg. Mureș

TAMÁSI GÁSPAR — Lăcrămioare sălbatice (Ed. Kriterion)

HAJDU ZOLTÁN — Magic de culoarea cerului (Ed. Kriterion)

JURIUL: Zeno Ghițule-cu, János György, Kármény János (președinte), Nagy Pál, Oláh Tibor, Szabó István, Széprényi Lilla, Szöcs Kalman, Var-Ilona

Asociația

Scriitorilor din Timișoara

GEORGE SURU — Aș-teptarea corailor (Ed. Alba-tros)

ANAVI ADAM — Etica și Cibernetica (Ed. Kriteri-on)

JURIUL: Ion Arieșan-Vladimir Ciocov, Anghel Dumbrăveanu (președinte), Franyó Zoltán, Alexandru Jebeleanu, Franz Lia-hard, N.D. Pârnu, Ion Stă-ia-Udrea, Damian Urech

Un program inepuizabil al artei noastre realiste

(Urmare din pagina 1)

și, implicit, valoarea și viabilitatea sa de netăgăduit. Termenul nu este o invenție a esteticii mai recente, așa după cum arta realistă n-a apărut azi sau ieri în urma unui decret teoretic. Acest concept s-a ivit mai întâi în cimpul reflexiei filozofice. Acepția ce i-a fost dată, mai ales prin Platon, se găsește la antipodul sensului actual al termenului uzitat nu numai în filozofie și estetică, ci și în limbajul comun. Pentru Platon *eidosisul* avea realitate, lucrurile nefiind altceva decât forma sensibilă a ideilor arhetipice, umbra lor degradată. „Realismul“ de tip platonician a făcut carieră și de-a lungul întregului ev de mijloc, poziția sa fiind apărată, în celebra ceartă a universalilor, de adversarii nominalismului — specie sui generis a materialismului filozofic. Ulterior, prin materialismul englez modern și cel francez al „secolului luminilor“, mai apoi prin aportul decisiv al filozofiei marxiste, conceptul de real și realitate primesc o accepțiune materialistă limpede, designând existența obiectivă a lumii. În estetică, termenul apare relativ târziu și este utilizat pentru prima dată spre sfârșitul secolului al 18-lea de către Schiller, într-o scrisoare către Goethe. Din felul în care caracteriza poezia franceză, numind-o realistă, rezultă accepțiunea peiorativă dată de poetul german termenului de realism. Chiar mai târziu, conceptul apare destul de puțin elaborat, realismul confundându-se cu metoda observării și descripției detaliului nesemnificativ. Așa se și explică de ce autorul cărții „Madame Bovary“, roman considerat un prototip al literaturii realiste, se simte stinjenit de calificativul realist ce-i fusese dat operei sale. Treptat, treptat, pe măsură ce secolul al 19-lea a adus la viață perenă tapodoperele unei arte realiste, conceptul însuși primește tot mai multă carne, începe să aibă o fiziologie din ce în ce mai bine definită; în cadrul esteticii marxiste el va primi noi determinații.

Evident, tribulațiile și avaturile conceptului de realism de-a lungul istoriei nu se confundă cu mersul și dezvoltarea fenomenului artistic însuși. Și în artă, faptul are prioritate asupra ideii. Pe bună dreptate se poate vorbi despre realismul lui Homer, Petronius sau realismul romanului picaresec, chiar dacă termenul de realism nu-și primise încă un contur teoretic. Pe de altă parte, chiar dacă în estetica aristoteliană nu apare tale-qualle conceptul în cauză, teoria *mimesis*-ului așezate temeinic o piatră unghiulară în stabilirea raporturilor dintre artă și realitate. Chiar din această cauză, revelind un raport fundamental, *mimesis*ul aristotelian și-a lăsat o amprentă, explicită sau implicită, asupra traectoriei și avaturilor conceptului de realism în artă. Afirmind acest lucru, ne gândim la faptul că, nu de puține ori, în cadrul teoretizărilor de mai târziu despre realism, s-a pus un accent mai mult sau mai puțin apăsător pe aspectul de reflexivitate pasivă a artei. Stendhalian, arta era considerată cu atât mai realistă cu cât rolul ei se apropia mai mult de acela al unei oglinzi în care lucrurile se reflectau rece și exact, fără deformări. Artă, așa cum s-a întâmplat în excesele ei naturaliste, devenea o specie de contabilitate a naturii, cu rubrici exacte de intrare și ieșire. O asemenea literatură, lipsită de inventivitate, excludea imaginația și actul de creativitate imanent și specific creației artistice autentice. Unele erori teoretice, nu prea îndepărtate, au dus și ele la o sărăcire și devalorizare nedreaptă a realismului. Datorită unor deformări ale gândirii de tip dogmatic, conceptul de artă realistă s-a osificat și el, canonizându-se rigid, transformându-se într-o specie de apriorism și negație a gândirii creatoare. Conceptul de realism nu mai era el însuși

concluzia unui efort continuu de generalizare teoretică a fenomenului artistic real, ci premisa prestabilită și invariabilă a actului de creație, tiparul procustian în care realitatea se încapățina să nu încapă. Într-o anumită măsură fusese răsturnat însuși raportul firesc și obiectiv existent între artă și realitate, tinzându-se ca realitatea să fie funcție a conceptului și nu invers. Artă nu mai era astfel un reflex efectiv al vieții și realității, ci realitatea era fortuită să devină un reflex al artei. Situația, paradoxală, nu putea să ducă decât la efecte stranie, la scăderea potențialității artei, la îndepărtarea ei de pulsul viu și dramatic al vieții. Ieșirea din impas nu putea avea loc decât într-un singur fel. Realitatea fiind mai încapăținată, cum ar zice Marx, nu există altă soluție pentru artă decât să se re-intoarcă, franc și deschis, spre realitate. Din acest punct de vedere, partidul nostru a știut la timp și cu fermitate să dezvăluie critic și să respingă intrinsigent tendințele frenatoare care se opuneau unei dezvoltări firești nu numai în artă, ci și în alte domenii ale vieții noastre spirituale și sociale. De pe pozițiile gândirii creatoare marxist-leniniste partidul nostru a militat neobosit pentru o artă realistă autentică a cărei vitalitate stă tocmai în legătura ei

organică cu viața, în cercetarea și înfățișarea nemistificată a acesteia din urmă, cu luminile și umbrele ei. Șansa unică a dezvoltării artei și literaturii stă, din această perspectivă, nu în întoarcerea ei cu spatele spre viață sau în cercetarea acesteia din urmă prin filtrele colorate, roz sau negru, ale unor concepte prestabilite, ci în întoarcerea ei cu fața spre viață, spre fenomenul viu, divers și inepuizabil, spre omul și societatea concretă, cu coordonatele ei reale spațio-temporale. Marea lecție a dialecticii materialiste nu trebuie uitată niciodată. Universalul, generalul nu au o existență supramundă, arhetipică. Ele există, așa cum spunea Lenin, numai în și prin particular.

Desigur, discutarea conceptului de realism în artă nu poate fi redusă doar la perspectiva filozofică pe care am abordat-o aproape exclusiv cu acest prilej. Conștiința de fapt că o definiție *stricto sensu* a realismului în artă presupune indiscutabil o perspectivă mai strânsă, pornită din interiorul artei însăși, avem totodată convingerea că respirația mai largă a meditației filozofice nu poate lipsi în nici o încercare de abordare și limpezire a chestiunilor în cauză. Căci reflexia asupra conceptului de realism atinge de fapt însăși problema unei orientări fundamentale a artei de totdeauna. Indelețnicire umană și care se adresează oamenilor, artă — ca intenționalitate și finalitate — a fost și este un mod de cunoaștere. Specificitatea mijloacelor artistice prin care se realizează această cunoaștere nu anulează cu nimic funcția epistemologică a artei.

Așa stînd lucrurile și constatînd tendința imanentă a artei de a fi o reprezentare specifică a realității, ca și

faptul că realismul este tocmai o modalitate fundamentală prin care, de-a lungul istoriei, s-a obiectivat și materializat în diferite chipuri tendința funciar cognitivă a artei, se ridică o întrebare esențială: în ce ar consta deosebirea dintre diferitele tipuri istorice de realism artistic și mai ales: prin ce s-ar deosebi de acestea realismul artei din societatea noastră socialistă? Altfel spus, ce ar aduce nou acest realism sau care ar fi posibilitățile lui artistice inedite? Care este șansa sporului lui de valoare și potențialitate artistică?

Cred că răspunsul la o asemenea întrebare, mereu perfectibil, trebuie să pornească de la cîteva constatări de importanță capitală.

În primul rînd obiectul pe care-l investighează arta noastră este el însuși un univers uman și social inedit. Construcția socialistă, așezarea întregii societăți pe structuri noi, cu alte relații sociale de producție și interumane, zămisirea și cristalizarea unor noi forme de conștiință, procesele de adîncire a echității, democrației și libertății omenești, de perfecționare continuă a formelor de viață socialistă deschid în fața artei realiste un orizont larg, zarea unei lumi de o bogăție inepuizabilă care așteaptă să ni se dezvăluie tot mai adînc.

În al doilea rînd, realismul artei noastre socialiste beneficiază, în raport cu alte tipuri istorice de realism, de progresul cantitativ și calitativ al mijloacelor de pătrundere în realitate. Artă realistă a zilelor noastre este beneficiara sporului de cunoaștere înfăptuit de știință în general, de psihologie, sociologie, biologie, biochimie, biofizică etc. Știm astăzi infinit mai mult despre macrocosm și microcosm, implicit despre om. Evident, progresul înfăptuit în perfecționarea mijloacelor cunoașterii științifice, ale cunoașterii în general, nu înseamnă, *ipso facto*, identitate cu progresele realizate în investigația artistică. Dacă nu poate fi vorba de identitate aceasta nu înseamnă însă nici că artistul poate face abstracție de progresul cunoașterii. Ansamblul cunoștințelor despre om și univers, ritmul rapid al acumulărilor și ivirea unei noi problematici își lasă amprenta indiscutabilă asupra formelor și structurii realismului în artă. Totodată este evidentă și evoluția mijloacelor artistice înseși. Minuirea simbolului, metaforei, a mitului a dobîndit o nouă potențialitate și utilizarea lor — cu condiția luminării artistice a cunoașterii și nu a întunecării ei — flexionează și sporește capacitățile artistice ale creației realiste.

În al treilea rînd realismul nu se confundă cu o atitudine pasivă în fața vieții. Artă realistă nu este un simplu reflex pasiv, mecanic al vieții. Artă este și creativitate, opera de artă fiind ea însăși o „nouă realitate“, alta decât cea naturală. Ea înglobează atitudinea activă a omului în fața vieții, concepția lui despre lume și viață. Beneficiar al unei concepții științifice despre lume și realitate, al filozofiei marxist-leniniste, omul de artă din societatea noastră se află în posesia ideologiei celei mai deschise spre aflarea adevărului. Situîndu-se pe platforma acestei ideologii el are șansa cea mai sigură de a face o artă a adevărului și autenticității. Însușindu-și filozofia marxistă el găsește și dobîndește și o nouă structură a umanismului, o nouă dimensiune etică în fața vieții. De pe această platformă ideologică unică, cea a științei și adevărului, creatorul, demiurg al operei de artă, poate să-și afirme în infinite ipostaze propria sa personalitate artistică, să construiască în stilul său propriu, pe măsura talentului său, mereu alte valori spirituale.

Iată cîteva din coordonatele care îmi par a configura cu evidență sasele inestimabile, valoarea și potențialitățile inepuizabile ale realismului în artă. Iată de ce, așa cum spuneam la început, aniversarea partidului este și o sărbătoare a spiritualității, a artei și literaturii noastre realiste.

Dumitru GHIȘE

Reviste din trecut: Orizont

La 24 februarie 1935 a apărut primul număr al revistei bilunare *Orizont*, cu specificarea „Organ al Ligii contra prejudecăților“, avînd ca redactori pe Alexandra Mezincescu și Gheorghe Ripă. În articolul program se preciza că revista apare pentru că nu există instituție reglementată de „sfînta tradiție“, în care „prejudecata, nesupărată de nimeni, să nu domnească, ca o cangrenă odioasă, susținută de pasivitatea noastră și de urletul neobosit al celor ce profită de pe urma credulității unei umanități întregi“. Trebuia, deci, găsit mijlocul „de a sfărîma lanțul otrăvitor al acestor prejudecăți“. E tocmai ceea ce și-a propus și a încercat prin revista *Orizont* și prin manifestările pe care le vom aminti această organizație de mase care a fost Liga contra prejudecăților.

Orizont a făcut parte din categoria publicațiilor legale aflate sub influența stimulative a ideilor. De aceea o găsim inventariată în lucrările care se ocupă de presa Partidului și a organizațiilor sale de masă între anii 1921-1944. Revista își propune să demaște și să lupte împotriva șovinismului, feburilor prejudecăți, superstițiilor, reacționarismului politic și trece imediat la materializarea programului prin juicioase articole semnate (în afară de redactorii amintiți și în ordinea apariției lor în paginile revistei) de profesor dr. Predescu-Rion (președintele Ligii), D.V. Barnoschi, Em. Samoilă, E. Marghita, Dinu Negreanu, profesor Th. Rîșcanu, N.D. Cocea, Emanoil Vinea, dr.

J. Diamant, dr. Mareș Cahane și alții din masa aderenților. Cu stringență logică — condimentată uneori cu ironie — sînt criticate buruienile rasismului, ale lozincii *numerus clausus*.

Liga și redacția revistei au inițiat reuniuni în cerc mai restrîns (la sediul Ligii, în pasajul Imobiliara, peste drum de Palatul telefoanelor), simbă-tă seara și simpozioane la sala Dalles. Prima categorie de reuniuni a inaugurat-o poetul Mihai Cruceanu care a comentat cu mult spirit zicătoarea „Tot grasul om frumos, tot bogatul om cîstit“ — în seara de 23 martie 1935. Peste două zile, în sala Dalles, s-a desfășurat simpozionul cu tema *Este femeia inferioară bărbatului?* A prezidat Eugen Herovanu. La discuții au participat dr. Predescu-Rion, G. M. Constantinescu. Punctul de vedere al Ligii l-a susținut Alexandra Mezincescu. A doua reuniune restrînsă a avut loc la 30 martie, cu dezbateri în jurul problemei *Convenționalismului* expusă de Irimescu-Pyr. La 26 aprilie, cu binecunoscuta-i vervă, N.D. Cocea a înfierat *Rasismul*. În 9 mai, la Dalles, s-a dezbătut și combătut prejudecata că *Bătaia e ruptă din răi*. Vorbitori la acest simpozion au fost C.I. Parhon, Mihai Ralea, Iulian Teodorescu. Peste două zile, la sediul ligii s-a reluat subiectul, de data aceasta sub titlul *Bătaia ca factor pedagogic*. La invitația Izabelei Sadoveanu, am condus animatele discuții iscate de expunerea făcută de un sublocotenent activ, de la o

unitate din Cimpina, care s-a prezentat în uniformă (cu inerente riscuri!). El s-a pronunțat împotriva bății ca factor educativ, deși (citez conform însemnărilor din jurnalul meu): „cu o palmă, cu una singură, am realizat minuni în plutonul meu!“ — ceea ce a provocat oarecare ilaritate... Din numeroasele intervenții din public — pro și contra — s-a remarcat aceea a unui tînar care s-a recomandat Emanoil Vinea.

A doua zi urma să apară numărul 6 al revistei *Orizont*, dar cenzura Corpului 2 Armată a interzis publicația care nu putea să-i fie pe plac. (Am preluat acest titlu și l-am pus pe fruntea primei reviste care a apărut după memorabila zi de 23 August 1944.) Totodată organele represive și-au luat revanșa pentru protestul energetic pe care Comitetul central al Ligii contra prejudecăților l-a îndreptat împotriva comandamentului C. II A. care a interzis luarea de cuvînt a profesorului Mihail Cruceanu, la una din ultimele reuniuni, deși ministrul de interne, în persoană, dăduse aviz favorabil.

Dar, cu toate că revista a încetat să apară la 28 aprilie (ultimul număr fiind 5), Liga și-a mai putut continua un timp binefăcătoarea-i activitate, în sala mai puțin încăpătoare a sediului.

În seara de 25 mai, pe cînd mă îndreptam, ca în fiecare simbătă, spre sediul Ligii, am fost întîmpinat pe drum și avertizat să fac cale-ntoarsă: în cursul zilei, agenți ai Siguranței au

făcut o descindere, au confiscat registre, chitanțiere, colecții ale revistei și alt material „subversiv“. Era preferabil să nu-i întîlnesc (mai ales în situația mea de ofițer activ).

Numărul aderenților cotizanți crescuse în ultimele săptămîni în progresie geometrică. Pentru a putea scoate o altă publicație (care urma să se intituleze *Raze*), conducerea Ligii și redactorii revistei suprimate au organizat un festival „artistic-literar-muzical“ în saloanele epigramistului N. Mihăescu-Nigrim, din strada General Berthelot (azi Nuferilor). Participanții, invitați ai gazdei, au contribuit cu sume benevole. La partea literară au participat N.D. Cocea cu lectură din scrierile sale, precum și amabila gazdă cu poezii și epigrame din epoca memorabilului duel Cincinat — Nigrim. Și-au dat concursul și artiștii de la Opera română. Dar plănuita revistă n-a obținut autorizația să apară.

Ca o prelungire prin ani a activității Ligii și a revistei *Orizont*, se înscrie apariția unor modeste (ca dimensiuni) broșuri prin care s-au demascat prejudecăți mistice și psihoze colective generate de așa-zisa Minune de la Maglavit. De asemenea ipocriții apărători ai moralei burgheze, care s-au indignat la apariția romanului „Al doilea amant al doamnei Chatterley“ de Clifford Moore (pseudonim de circumstanță a lui F. Aderca) au primit cu venita replică.

Sașa PANĂ

POEZIA:

Dan Cristea

Emulație creatoare

Este evident că în orice încercare din partea criticului de a sistematiza concretul literar ce se formează sub ochii săi, ca o lume primordială, există un simbul de vanitate; vanitate fi-rească și mai ales necesară, al cărei risc de a îngroșa ori a subția liniile unui relief tremurător încă, interferându-se în siluete lesne schimbătoare, trebuie asumat împede și deschis, cu conștiința că intră imprescriptibil în menirea sa. Tulburătoarea complexitate a mișcării literare vii, unde unele spații mai plutesc sub abur incert, altele sint în curs de a se constitui și desprinde în corpuri omogene, iar câteva s-au transformat de-a dreptul în emițătoare de forțe magnetice, așadar imaginea

unor permanente procese de precizare și dezvoltare greu discernabile, e și un motiv de neliniște critică, neliniștea de a te afla în mijlocul vieții însăși, a cărților, dar și creatoarea obligației de a năzui la modelarea acestei materii prime a literaturii prezentului în construcții inteligibile, semnificative pentru orientări ulterioare.

Oprindu-ne la poezie, tărîmul, probabil, cel mai supus convulsionărilor, indiscutabil cu cea mai mare pondere de apariții, nu-i nevoie să mai subliniem cât de datatoare îi este, în continuare, critica în ce privește asemenea priviri de ansamblu, cu transversale descinderi în substanța ei, cu panorame și antologii care să-i înfățișeze cuprinzător realitatea concretă și interioară, în fine, cu o mai netă disociere a formulilor viabile, predestinate lirismului, de cele simplu mimetice. Receptarea curentă a poeziei de către critică lasă adeseori impresia unui filtru prin care trec nu momentul poetic actual și încadrarea lui istorică, avînd inevitabilele nuclee de irradiație, filiere și trimi-

teri, ci numai autori parcă fără convergență într-o unitate stilistică; și aceștia, la rîndul lor, priviți exclusiv prin ultima carte. Referința la un singur volum se înțelege că șterge cu buretele peste posibila metamorfoză, peste împliniri sau eșecuri, înlătură determinările substanțiale, într-un cuvînt, adevărata circumscriere a poetului, originalitatea ori indiferența lui.

Abandonînd pentru puțină vreme această problemă, să ne întrebăm totodată, nu fără legături, și nu fără înfiorare în fața greutății răspunsului, în ce moment al poeziei ne aflăm. Desigur că nu poate fi vorba, aici și acum, de o descriere amănunțită, de o încercare de compendiu literar, nici măcar de o trecere în revistă ilustrativă a aparițiilor anului ce a trecut, ci doar de un rezumat al principalelor opinii avansate în legătură cu poezia. Astfel, aproape în unanimitate, producția lirică a deceniului '70 (bineînțeles, cea autentică) a fost considerată ca un exemplu de efervescență, de emulație creatoare, de varietate a modalităților,

de reîntoarcere la organicitatea specifică poeziei și conexiune fructuoasă, la tezaurul ei tradițional. Poezia, ca și celelalte genuri literare în bună parte, își descoperea ființa interioară, integrarea în fluxul sensibilității originare de care fusese arbitrar despărțită. O listă generoasă cuprinzînd cele mai bune cărți ale perioadei poate fi ușor expusă de oricine: de la cele citeva, miraculos dăruite de poezii care — cum sugestiv îi numește Nicolae Balotă — au alcătuit marea familie orfică a poeziei române pînă la debuturile și confirmările neîntîrziate ale generației '60; de la regăsirile, nu mai puțin spectaculoase, ale unor poeți din generațiile mai vîrstnice, pînă la alte serii de debuturi mai recente, revigorate de noi probe de valoare artistică.

Deceniul oferă într-adevăr un tablou dinamic, dar este cazul să ne gîndim, după ce am pășit într-altul și neștirbindu-i de loc din merite, în ce măsură critica a receptat, alături de autori, și tendințe, alături de cărți, și sensuri pe deplin revelatoare pentru o poetică ro-

PROZA:

Nicolae Balotă

Retrospectivă și perspective

De aproape un secol artele trec, pe rînd, prin criza fecundă, reformatoare, a tiparelor. Lirica, pictura, muzica au cunoscut revoluția formelor și a substanței; întorcîndu-se asupra lor însele, ele s-au negat pe sine, s-au reînnoit. Mai conservator, romanul — cu toți reformatorii săi — pare să fie într-o vădită întîrziere. Și totuși, nicăieri, în nici o specie literară, artistică, nu e mai manifestă tensiunea interioară, nu apar mai clar ambivalențele, contradicțiile care vădesc de cele mai multe ori polivalența romanului, uneori deruta romancierilor. Fapt e că putem considera romanul din zilele

noastre drept specia literară prin excelență antinomică. Se poate afirma, astfel, despre romanul contemporan că e epic și nonepic, că abundă în sensuri și refuză sensurile ș.a.m.d. Astfel, descopeream, mai de mult, o serie de „antinomii ale romanului“ procedînd la o analiză spectrală a acestui gen proteic și încercînd să desprindem din formele sale actuale un fel de epură a romanului viitor.

Considerînd azi, la peste cincizeci de ani de la apariția lui Ion (1920), tabloul divers al romanului românesc contemporan, ne putem întreba: încotro se îndreaptă acest roman? Întrebării privind destinele unei specii literare nu i se poate răspunde decît printr-o proiectare într-un spațiu ipotetic a liniilor directe care determină realitatea prezentă a acelei specii. Or, un fenomen caracteristic pe care-l deslușim în proza noastră actuală pare să indice — cel puțin pentru viitorul apropiat — perspectivele romanului românesc. Acestui fenomen îi putem da multiple explicații; el este evident și poate fi intuit cu ușurință de toți cei care frecventează arena li-

terelor. E vorba de o încredere în specia însăși a romanului și, mai larg, în demersurile prozei literare. Această încredere în destinele romanului, în rosturile ficțiunii, este poate cea dintîi caracteristică a speciei așa cum ne apare ea azi, în formele pe care le-a luat la noi, în evoluția literară a ultimelor două decenii. Nimic, sau aproape nimic, din blazarea, din neîncrederea în sine a romancierului, din scepticismul cu privire la șansele imaginărilor, în universul romanesc al romancierilor noștri. Acea proastă conștiință a scriitorului dezabuzat, pe care o întîlnim în alte literaturi, n-a afectat încrederea scriitorilor noștri în propriile unelte, ca și în noima artei practice.

Dimpotrivă. Un apetit al construcției în imaginar, al descoperirii unor noi tărîmuri ale ficțiunii pare să-i anime pe prozatorii noștri. Iau câteva exemple din lista ultimelor apariții, cărți deosebite între ele, pe care în dublă calitate de lector pătimaș și de cronicar le-am străbătut și care, cu toată diversitatea lor, vădesc această încredere funciară în arta prozei. Al. Ivăsiuc, în romanul său *Păsările*, con-

fruntă un plan al istoriei cu acela al destinului individual, experiența în care se întîlnesc aceste planuri fiind aceea dramatică, a puterii. Dar, dincolo — sau dincoace — de această dramă, așa cum se desfășoară ea, între protagoniștii, pe care scriitorul îi ipostaziază în eroi și victime ale unui mecanism istoric, există o zonă a marilor mișcări obscure, a unor imperative arhaice, există destinul colectiv. Individualul se prelungește, astfel — ori continuă astfel arhetipul. Într-o ambițioasă vulgară descoperim o *Magnum mater*, în care „puteai crede că se ascund și se odihnesc, înainte de efortul nașterii, semințiile viitoare care vor crește și vor popula pămîntul ca semințele îngropate în întunericul solului gras și hrănitor și cald.“

În cel de-al doilea roman al său, *Dulce ca mierea e glonțul patriei*, Petru Popescu continuă investigarea — prin prisma unei conștiințe juvenile care descoperă lumea — a unor tărîmuri ale existenței confruntată cu anihilarea ei. Univers al conflagrațiilor, al anxietăților thanatice. Univers al judecății celor făptuite.

Într-un alt registru, al monologului

CRITICA:

M. Ungheanu

Istorie literară

Dacă ne-am conduce după idei și prejudecăți comune, istoria criticii din ultimul sfert de veac ar trebui începută cam cu cinci ani în urmă. Critica apărută imediat după război, care și-a prelungit o bună bucată de vreme activitatea, este oare nedemnă de o istorie a criticii? Răspunsul e contrariu. Indiferent de orientarea ei, de primatul autonomiei esteticului sau nu, de întrebuintarea sau nu a instrumentelor sociologiei, critica a fost constant un fenomen literar de prim plan al acestui ultim sfert de veac literar. Ochiul istoricului literar nu poate să nu depășească resentimentul de epocă.

S-a trecut peste faptul că literatura română de după război debutează sub semnul unui mare moment de sinteză. Începînd cu Titu Maiorescu de E. Lovinescu, apărut în 1940, și din 1941 cînd apar *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent* și *Arta prozatorilor români pînă în 1944*, cînd se tipărește *Istoria literaturii române moderne* de Ș. Cioculescu, V. Streinu și T. Vianu, literatura română cunoaște câteva din cele mai prestigioase sin-

teze critice orientative. Tot în acest răstimp apar și citeva din eseurile lui Lucian Blaga și toate volumele ciclului maiorecian scrise de E. Lovinescu. Este un edificiu critic apoteotic al unei orientări literare mai vechi ale cărui elemente E. Lovinescu le găsea în cenaclul fostei *Junimi*. El este expresia completă a unui fel de a vedea și de a gîndi literatura și totodată un hotar de altitudine literară. Replicile nu vor întîrzi: critica de după război e hotărît antimaioreciană și antijunimistă. Simptomatică este o carte, *Portrete și controverse*, 1945 și autorul ei pe nedrept uitat: Petre Pandrea, în care Ibrăileanu întrevădea un strălucit urmaș al lui Gherea. *Predoslovia* portretelor și controverselor ne arată că ilustrul critic nu greșise. E un studiu de ideologie literară, un bilanț al criticii antebelice pe care Petre Pandrea îl găsea nesatisfăcător ca urmare a părăsirii de către criticii vremii a liniei trasate de „clasicii criticii românești“ Maiorescu, Gherea, Ibrăileanu. După opinia lui P. Pandrea, critica românească era imbibată de estetism, idee ibraïlenistă, și datorită criticii era să se întoarcă compensatoriu la analiza sociologică. O și face demonstrativ într-un articol dedicat lui *Cezar Petrescu*, ca și în cel despre *Tolstoi și revoluția rusă*. Petre Pandrea scria scilicet și frapant, alternînd analiza literară propriu-zisă cu portretul psihologic ori cu lungi digresii în marginea textului. Faptul că n-a dat decît acest volum e o pierdere pentru critică. Vom recunoaște în critica ce

a urmat anului 1945 ideile lui Petre Pandrea, dar nu și stima, altă moștenire din patrimoniul *Vieții Românești*, pentru Titu Maiorescu. Urmează o campanie de furibunde contestări ale lui Maiorescu și ale Junimii, însoțite de înscăunarea lui Gherea și a revistei *Contemporanul* ca termen de opoziție.

Spectacolul de cîntă pe care-l dă în 1947 Felix Aderca cu *C. Dobrogeanu-Gherea. Viața și opera*, trecînd de la contestarea lui Gherea la elogiul lui fără rezerve, e preludiul a ceea ce va urma. A fi pentru Gherea însemna atunci a fi contra lui Maiorescu. Prin refuzul ideilor maioreciene și evidențierea celor gheriste s-a clădit un nou concept critic, o nouă orientare literară. Dacă pentru literatura vremii de atunci această critică a fost nefastă, sub unghiul cîștigului istoriografic, perioada e întru totul notabilă. Literatura pașoptistă e supusă unui studiu mai atent și valorile ei reliefate nuanțat (P. Cornea). Revista *Contemporanul* se bucură de studii amănunțite (*Contemporanul și vremea lui* de Zoe Dumitrescu și S. Bratu), dar și de exagerări care vorbesc de un curent literar al *Contemporanului* (*Curentul literar de la Contemporanul* de G. C. Nicolescu). Cîtimea de social a literaturii e subliniată consecvent, cu mult mai multă ostentație decît s-ar fi convenit, ceea ce a și compromis, de fapt, operația. S-au făcut și încercări de a continua exegezele începute înainte de război prin studii de amploare

închinat lui Pann (P. Cornea), Creangă (Zoe Dumitrescu-Buşulenga), Arghezi, Rebreanu, Blaga, Ion Barbu (Ov. S. Crohmălniceanu), contribuții care își mai păstrează încă valoarea, deși sînt unele viciate de imixtiumi nepotrivite analizei literare. Tot atunci se pot nota și primele încercări de sinteză datorate lui D. Micu, N. Manolescu, Ion Vițner, Aurel Martin (*Romanul românesc contemporan, Literatura română de azi, Prozatori contemporani, Poeți contemporani*). Trebuie să menționăm un aspect exemplar al acestei perioade: perseverența de a clădi metodic pe toate planurile. Critica de altă orientare a fost supusă unei necruțătoare, și adesea injurioase, analize. Ierarhia scriitoricească revizuită. Scriitorii mari reanalizați dintr-un punct de vedere nou. Istoria literară rescrisă pe anume porțiuni. Scriitorii actuali au fost judecați și evaluați conform aceluiași punct de vedere care stătea la baza reconsiderărilor literare. Acțiunea critică a fost de o omogenitate rară. Slăbiciunea ei nu stă în lipsa de consecvență metodică, ci de cele mai multe ori în lipsa de justificare pe care numai vocația și talentul adevărat îl dă oricărei întreprinderi critice. Ignorarea specificității actului creator și a valorii operei a sortit caducității multe din textele critice ale vremii.

Drama acelei critici e drama unei erori. N-a lipsit nici exercitarea voca-

mânească modernă; în ce măsură, pe lângă funcția de promovare, pe care și-a îndeplinit-o uneori cu exces de zel, a cultivat și direcția, respingerea de posibilități care, sub raport liric, nu duc sau nu mai duc nicăieri, producând în schimb confuzii, încărcătură inutilă de date. Coexistența întreprinderilor poetice celor mai felurite nu înseamnă și variație stilistică, diversitate de moduri, termeni ce presupun deja un accent axiologic, o validare virtuală. Pe de altă parte, câteva volume de versuri de azi — ca să exemplific o situație — pun sub semnul întrebării nivelul valoric și semnificația la care au fost așezate debuturi de ieri, impunând reconsiderarea într-o nouă lumină a respectivilor autori. Sint operații ce pot apărea ca firești în contextul de relații al unei literaturi, cu condiția însă de a fi îndeplinite.

Orice judecată „din mers” asupra literaturii și configurației sale are, prin forța lucrurilor, o doză de provizorat și istoria literară din ce în ce mai sigură ca tablă de valori estetice și re-

liefuri individuale se știe că nu aparține decît supremului arbitru, timpul. Totuși, o stabilitate de istorie literară pare să caracterizeze clipa prezentă a poeziei. Fiecare poet și-a găsit sau își găsește aici un loc pe care cu greu îl mai părăsește, ca și cum socluri de marmoră de-abia așteptau sosirea lui. În realitate, recunoaștem faptul că o astfel de desfășurare a evantaiului de modalități de creație, cu aceeași îndreptățire la selecția critică, este înconformă cu însuși procesul de creație și dezvoltarea poeziei; că tehnici experimentate încă, trase din solul poeziei interbelice, s-au perimat în fapt, o dată cu secătuirea filoanelor lor de metalul prețios al originalității, transformându-se din stimuli în frine pentru modernizarea poeziei, pentru aducerea ei la diapazonul sensibilității de astăzi; că în aerul de efervescență de care s-a înconjurat poezia, în echilibrul de limbaj realizat și de teme avînd certă intensitate, mimetismul, contrafacerea cerebrală a aparențelor de discurs liric sint atitudini tot mai dificil de di-

ferențiat; că există un epigonism al marilor modele, provocat și de brusca reîntoarcere în matca tradiției, epigonism barbian, blagian, arghezian etc., că există — ar spune Călinescu — și trebuie demonstrată „ierarhie în poezie”, cu alte cuvinte poezie profundă și poezie superficială. Oare un poet, fie el reprezentativ, se exprimă, pe întreg parcursul existenței sale, la egală vibrație de emoție și semnificație de perspectivă? Oare toate intrupările lui sint la fel de importante în fața unui viitor al poeziei? Ceea ce nu s-a desprins atît din opera „familiei orifice” interbelice, cît și din avaturile liricii europene este superba lecție a „tăcerii”, cînd ritmuri grave, ca ale ciclurilor naturii, se aștern peste vocile poezilor, aureolîndu-le de mister, cînd între o experiență și alta se interpun pauze ca ale unui izvor ce apare și dispare pe sub pămînt, stîrnind mereu uimire.

Ar fi nedrept să vedem în recepția poeziei doar contribuția criticii. Poezia, literatura sint cimpuri magne-

tice, cu poli de atracție și respingere, cu viață lăuntrică de modificări și consolidări. Marea lirică presupune și o conștiință peotriva ei: apartenență decisă la o direcție, apărarea ei, meditație asupra șanselor de durabilitate. Structurile se aleg mai întii într-ascuns, înainte de a se face evidente privirii. Obiectivitatea, și a criticilor, dar mai cu seamă a poezilor, se măsoară în efortul de a înțelege și discerne; restul e subiectivitate. Firește că Ion Barbu nu avea dreptate în evaluările sale de circumstanță nici în *Poezia lenese*, nici, în primul rînd, în *Poetica domnului Arghezi*. Avea însă carajul teoretic de a-și contempla propriile demersuri, de a năzui la disociere și școală, de a privi mai departe, în timp. Dacă mărturisirile de laborator ale creatorilor și argumentările lor teoretice nu sint neapărat chei valabile de descifrat opera, sint totdeauna interesante note pentru constituirea profilului spiritual. Acceptarea iluzorie a poezilor, în creație, poate semăna cu indiferența la ce și cum se serie.

vocii însingurate, Augustin Buzura instituie în *Absenții* o închiziție a conștiinței care, judecîndu-se pe sine, judecă lumea.

Evident, Alexandru Ivasiuc, ca și Petru Popescu ori Augustin Buzura sint preocupați de a depune mărturie într-o esențială dezbateră privind istoria noastră contemporană, istorie socială și morală. Ei continuă în cărțile lor acel proces pe care l-am întilnit în paginile unor romane publicate în ultimii ani, romane-examen al conștiinței publice social-morale. F, acel epos rural în care pasiunea justițiară a scriitorului urmărește revelarea adevărului profund al faptelor, *Ingerul a strigat*, în care urmărim meandrele unui fluviu negru al tragediei, sub bolta apăsătoare, strivind destinele, a Cîmpiei. Ca și *Moromeții* lui Marin Preda, romanul F al lui D. R. Popescu, ori *Ingerul a strigat* al lui Fănuș Neagu nu mai sint romanele „țărănești”, pe care, în 1935, G. Călinescu le profetiza drept unica soluție valabilă pentru romanul românesc. Nimic din eposul agricol, din epopea marilor gesturi consacrate, din succesiunea

anotimpurilor, a lucrărilor și zilelor. Un plan mai profund, al mythos-ului rural, al unui substrat organic, original se revelează uneori. Iar, peste aceasta, în acesta, o zonă a furtunilor istoriei. Căci remarcabilă este la acești romancieri o permanentă tendință etic-estetică: voința de a restabili pe planul ficțiunii un adevăr, de a face dreptate, de a reabilita ceva valoros, dar discreditat prin meandrele unor conjuncturi.

S-au tras, în ultimii ani, clopotele romanului psihologic. „Pentru ultima dată psihologie!” — exclama odată Kafka, iar Nathalie Sarraute — purtător de cuvînt, în această privință, a „noului roman” francez — vorbea, în anii trecuți, despre eliminarea psihologicului din arta romanului. Psihologicul a decedat? Nu i-a luat locul o formă mai complexă de investigație antropologică? Într-o carte de excepție — mărturie a majoratului epicii noastre contemporane — în *Animale bolnave*, constatăm decesul clasicei „analize psihologice” o dată cu apariția unor noi forme de apropiere a psihologicului într-o operă romanescă. Fără să elimine voit psihologicul din

structura romanului, așa cum au făcut unii „noi romancieri” francezi, Nicolae Breban a procedat la o depășire a sa. El a reluat la noi o tradiție a marelui roman avînd o dimensiune spirituală, un vast orizont interior care depășește mult simpla analiză psihologică. O dimensiune a **problematicului**, a marilor întrebări puse în legătură cu destinele omului, este esențială acestui roman.

De altfel, problematica etică e dominantă în unele din cele mai reușite romane contemporane. Fapt semnificativ care indică o anumită evoluție a genului. Nu există mare operă romanescă lipsită de osatura interioară a unui etos. Asistăm, în ultimii ani, la un adevărat examen de conștiință pe care l-au deschis romancierii noștri. Pornind de la experiențele sociale, morale, psihologice oferite de istoria contemporană, de evenimentele ultimelor decenii, romancierii au deschis procesul conștiinței. Zaharia Stancu în marea epopee a lui Darie, Marin Preda în *Moromeții*, dar și în *Intrusul*, ori *Risipitorii*, Nicolae Breban în *Animale bolnave*, D. R. Popescu, Fănuș Neagu, Al. Ivasiuc în romanele amintite — și

nu i-am enumerat decît pe cei mai de seamă — au procedat la o adevărată expurgare a răului, la un fel de exorcizare a conștiinței prin intermediul ficțiunilor lor.

Dacă analiza antropologică a omului problematic, procesul conștiinței sociale și morale a individului și a grupurilor contemporane implică lărgirea spațiului explorărilor romanești, diversificarea stilistică a artei narative. De la peregrinările la limita fabulosului în universul imaginar al Cîmpiei și Bălții — în novelierul lui Ștefan Bănuțescu — prin coborîrea pe tărîmurile unei vizuni „orifice”, în ultimul roman al lui Laurențiu Fulga, *Moartea lui Orfeu*, pînă la parabolele lui Sorin Titel (*Lunga călătorie a prizonierului*) ori la rafinatele *Migrații* ale Danei Dumitriu, căile prozei noastre contemporane, atît de diverse, certifică **încrederea** romancierilor în arta lor. Încredere care va oferi, fără îndoială, și în viitor climatul necesar ecuziunii imaginației născocitoare, apariției acelor organisme romanești, sume de experiențe etice și estetice ale conștiinței, pe care le așteptăm.

fici și a talentului în gol. Avem de multe ori sentimentul, cînd redeschidem acele cărți, că asistăm la spectacolul oferit de o perfectă și puternică armă dereglată care trage, în ciuda efortului, mereu pe lingă țintă. Calitatea acestei erori e de a fi completă. Cînd programul întilnește un critic de vocație, rezultatele, în ciuda balastului conjunctural, depășesc seria. **Direcții și tendințe în proza nouă** de S. Damian este nu numai documentul unei mentalități critice de epocă, ci și atestarea unei vocații critice directoare susținută de o finețe analitică căreia datorăm câteva excelente pagini dedicate prozei lui M. Preda. Este cea mai semnificativă și însemnată tentativă de orientare literară a acelei vremi tarată, din păcate, de sigiliul epocii. Se intră de altfel în perioada în care criticii, mai ales cei tineri, reinnoadă legăturile cu tradiția criticii călinesciene, steag, atunci, al resurecției criticii ce nu ignoră specificul literaturii. Expresive sint volumele lui E. Simion, **Proza lui Eminescu**, N. Manolescu, **Lecturi infidele**. Matei Călinescu, **Eseuri critice** și, din promoțiile mai vechi **Polivalența necesară** a lui Paul Georgescu, toate cu valoare de manifest critic. Literatura nu mai este confruntată cu realitatea, ci este retrăită de critic și comentată în afara aservitoarelor canoane care denaturau eficacitatea actului critic. Este momentul în care se redescoperă critica.

Paralel cu aceste gesturi, care prefațează o efervescență critică neobișnuită, se desfășoară activitatea celor din imediata descendență

călinesciană, ferțiți de avaturile erorilor dogmatizante. Al. Piru reeditează monografia G. Ibrăileanu și publică, ca dovadă a continuității literare, **Panorama deceniului literar 1940—1950**, alături de câteva micromonografii dintre care amintim aici pe cea închinată lui Liviu Rebreanu. Adrian Marino tipărește **Viața lui Al. Macedonski și Opera lui Macedonski**, după care o **Introducere în critica literară**. I. Ne-goșescu participă cu **Scriitori moderni, Poezia lui Eminescu și Însemnări critice**, N. Balotă cu un excelent **Urmuz și volumele de eseuri Euphorion și Labirint**. Sint cărți și critici ce păstrează, indiferent de oscilațiile de moment, o directă legătură cu anii de sinteză a căror altitudine literară patronează spiritual întreaga evoluție a criticii postbelice. Contribuția lor oferă un element de stabilitate și certitudine pe al cărui fundal se evidențiază și inițiativele critice recente. Între cele amintite, **Poezia lui Eminescu** a cunoscut un succes de critică și de cititor explicabil prin nouitatea eseului care încearcă să răstoarne ierarhia valorică a poeziilor eminesciene în favoarea postumelor. Este o tentativă extremă de a reinnoi unghiul de vedere asupra unui mare scriitor. Prima monografie care ne-a dat însă acest sentiment a fost eseul scris de Lucian Raicu pentru **Liviu Rebreanu**. Reinterpretarea lui Rebreanu s-a făcut dintr-un punct de vedere exclusiv contemporan. Lucian Raicu a reușit să găsească trăsătura de unire a unui scriitor totuși

controversat, dacă recapitulăm atent reacțiile critice. Similară ca intenție este cartea lui Al. George, **Marele Alpha**, despre Tudor Arghezi, văzută ca un anacronic spirit medieval într-un timp care a pierdut cheia unor astfel de spirite. Emanciparea este atît de pronunțată, încît se înscriu câteva teme ce păreau definitiv tabu prin contribuțiile călinesciene. **Ion Creangă** de Savin Bratu e o astfel de merituoasă monografie. N. Manolescu rescrie și el o permanentă temă a criticii românești: **Contradicția lui Maioreșcu**. E. Simion dedică lui E. Lovinescu un solid studiu monografic. Fenomenul literar curent își are și el partea sa de atenție. Un punct de vedere selectiv și orientativ conduce pe Mircea Martin în volumul **Generație și creație**, unde intenționează să grupeze scriitori afini ca atitudine literară. O perspectivă asemănătoare, susținută de o scriitură căutată, dar și de o intuiție și o vocație polemică de excepție, prezidează cartea lui Valeriu Cristea **Interpretări critice**. Proza e cu precădere supusă scrutarilor. **Intrare în Castel** de S. Damian, **Prozatori de azi** de G. Dimisianu, **Cronici literare** de C. Stănescu sint tot atîtea încercări de a desprinde trăsăturile definitorii ale prozei actuale și de a impune un punct de vedere propriu asupra dezvoltării prozei. S-au publicat și volume de critica criticii (C. Regman și M. Ungheanu). Pînă acum poezia n-a

găsit încă nici un critic dispus la aventura despărțirii apelor de uscat. Chiar și alte două cărți care propun literaturii de astăzi fertila perspectivă a propriei evoluții estetice, propriei noastre literaturi, **Realitate și romanesce** de Liviu Petrescu și **Proza poetică românească în secolul XIX** de Mihai Zamfir își întemeiază demonstrațiile tot pe proză. O excepție e cartea lui Ion Pop despre **Avangardismul poetic românesc**.

Critica e tot mai diversificată și mai dinamică și are puterea de a absorbi și asimila forțe rătăcite ce acum se redresează. Succinta prezentare cred că e suficient argument pentru afirmația inițială că fenomenul critic este, constant, una din componentele de prim plan ale literaturii de astăzi. Momentul de sinteză 1940—1944 n-a rămas fără urmări. Oarecari nemulțumiri ale scriitorului egolatru care, în dorința trîmbițării numelui său în toate cele patru vînturi, visează vasalitatea criticii și profesează ideii injurioase la adresa criticii trebuie să se retragă în fața realităților. O istorie a literaturii de astăzi nu se poate scrie fără o istorie a criticii, coloana ei vertebrală! Puternică atît în eroare cît și în capacitatea de a reinnota fire ce păreau pierdute definitiv, critica literară de după război rămîne o puternică realitate literară azi. În orice tărîm de activitate umană sint preferabili cei ce înțeleg că gesturile trebuie duse pînă la capăt.

Grigore Preoteasa

Pușini cunosc activitatea literară a eminentului militant al Partidului Comunist Român, Grigore Preoteasa (1915—1957).

Talentul i-a fost descoperit, încă din liceu, de către profesorul său, Pompiliu Constantinescu, care i-a publicat în „Vremea” — între 7 aug. 1932 și 23 sept. 1934 — 14 poezii, semnate cu pseudonimul Grigore Cluceru.

Din toamna anului 1933, student al Facultății de Litere și Filozofie din București, angajat din ce în ce mai mult în lupta revoluționară condusă de Partidul Comunist Român, preocupările literare ale lui Grigore Preoteasa au trecut pe planul al doilea, dar nu au încetat. Chiar și în anii trăiți în închisori (Jilava și Doftana, in-

tre martie 1935 și martie 1937) și în lagăre (Miercurea Ciuc, Caracal, Tirgu Jiu, între iulie 1940 și august 1944), el a continuat să scrie.

Publicăm — acum, la aniversarea a 50 de ani de la înființarea Partidului Comunist Român — câteva din poeziile inedite ale lui Grigore Preoteasa. Ele ne-au fost puse la dispoziție, împreună cu datele de mai sus și cu fotografiile alăturate, de către prof. M.I. Dragomirescu, prin amabilitatea tovarăsei Ecaterina Preoteasa.

Poezia lui Grigore Preoteasa evocă atmosfera apăsătoare din închisorile și lagărele în care poetul a fost deținut, ca și speranța unei lumi mai bune, pentru care au luptat și au suferit comuniștii.

La adunarea de la Ministerul Informațiilor (1947): Grigore Preoteasa (al doilea din stînga), Petre Constantinescu-Iași (în picioare) și George Macovescu (al doilea din dreapta)

Grigore Preoteasa (ultimul din dreapta) cu Ilya Ehrenburg, în 1945

Balada

Peste-aceste culmi netrecute
într-o seară adîncă și grea,
pe cărări ce nu le mai vezi
astăzi, oricît le-ai căta,

Sufletu-mi iscoditor s-a dus,
printre vîrfuri reci, cu zăpezi,
prin întinderile fără hartă
înspre-al lumilor miez.

Cine știe — gîndeam — poate-ajunge
nevăzut să se strecoare ;
poate moare ;
în drum sînt temnițe-adînci,
sînt zăvoare...

Acum se tot duce-ncercat ;
bat tobele ploii a luptă,
bate steaua în lac,
sîngerată, ruptă,
dar el se duce, se duce,
prin vifore, prin vifore și ceață...

Drept pentru care am scris
balada de față.

Toamna la Doftana

Trece rondul de noapte ursuz,
bocînînd pe lungi culoare,
cercetînd la vizetă,
bătînd la verigi.
Am fugit ? Am murit ?
Răspundem mecanic din somn, obosit :
— Da, da ! Aici !...

Apoi năvăli și toamna prin zid
urîșe, urîșe,
de sînge, de umbră, de oxid,
alungînd prin lungi culoare,
umbrele galbene, umbrele-amare,
și tîrziu și vîntul la gratii
a bătut cu degete mici :

I-am răspuns și toamnei, mecanic, din
somn :
— Da, da ! Aici !...

Execuție

Înaintăm încet, sub puști, spre eșafod,
pe lîngă ani, pe lîngă amintiri.
Nici o undă nu ne tulbură fruntea,
doar un zîmbet lucește-n priviri...

Noi am băut alcoolul revoltei,
am atins limita de nord a durerii ;
Spre ghilotină urcînd
capul visează-n pletele tăcerii...

Minutele se prăbușesc în gol...
Veșnicia pîlpîie albastră...
Te salut, mulțime strînsă-n străzi
Să privești executarea noastră !

Bezna se așterne peste tot.
Noi, pierzîndu-ne giganti, în ceață,
Creștem ca niște fantome de fum — și
masca
Istoriei ne cade pe față...

O, voi drumuri

O, voi, drumuri albe, odată
Cînd veneați la mine-aduceați
Un nor de praf de argint...
Astăzi singure, albe și triste
Ca niște cîini la picioare îmi stați...

O, tu apă adîncă, odată
Oglindeai un chip legînîndu-l
Astăzi, singură, sumbră,
Doar salcia-și leagănă-n tine
Sacul de umbră...

O, tu drum nesfîrșit, tu apă,
Care bateți lumile în lung,
Cu care din voi mai iute-aș putea
Ca vremea trecută s-ajung ?

Învinsul

Era atît de singur și de trist
și negru în tristețea lui și șters
că nu mai părea om, ci bloc de noapte
rupt din înalt și prăvălit în șes.

Nu se știa ce luptă fusese și nici cine
era învinsul, însă peste creste
bătea neliniștea cum într-un suflet tînăr
necunoscută, grea, prima tristețe.

Credeam că-i mort. Veneau de-acum spre
el
șerpi melancolici lîngă tidva grea
și iarba se pleca fără de zgomot. Doar
cînd cerul și-a deschis stea după stea,

Prăpastiile sale luminoase,
abia atunci putui să-l văd : zîmbea
și îi creșteau din cinoplați spre larg
două aripe negre, mari, frumoase...

Toamna

Țara e în noapte cu ape și cu munți,
grea de vecie și de amintiri.
Îi simți numai frunzele și șerbii
tremurînd sub straietele subțiri.

Ți-i urechea-n vînt să mai ascuți :
năvalnică, din prag pînă aiurea,
se-ntinde toamna vinătă și seroafa
sălbatică roade pădurea.

Voluntarii morții

Printre arborii vechi ca un fum
tristețea bintuie trează.
Zăpada uitării plutește, plutește,
dar nu se așează...

Te simt putrezind depărtat
dragoste moartă, dragoste-ascunsă.
Codrul la lună, ca un spînzurat
scoate-o limbă enormă, de frunză...

Poem pentru infinitul mare

Trecem pe lîngă ani ca pe lîngă ferești
Ți-i mai amintești ?
S-au pierdut verzi de plîns, în trecut,
Te-au durut ?

Alte toamne cresc lîngă noi
despletindu-se-n ploi.
Altă dragoste-adîncă și mare.
Te doare ?

Spații mari și tăceri se întind.
Nu le cuprind.
Zăvoare enorme cad și se-nchid
În noi, ca în zid.

Iată, îți dărui tot sufletul, rupt,
Cu porțile sparte.
Fagurii-apusului își scutură-n vînt
viespile moarte.

Nu striga ! Nu fugi ! Nu se-ntîmplă nimic
În infinitul mic.
Doar anii și vîntul bat fără-ncetare
infinitul mare...

Serbări

CARTILE ORELOR

Flindcă ce este o serbare? Luminoasa dimineață de primăvară cu cerul senin și albastru, cu soarele mare și galben, cu pământul fierbinte și verde prin care trecem cu fericire în suflet, cu lumină în ochi, cu iubire de ziua odihnei după ziua de muncă: cineva veghează pământul. A venit luna mai și iarăși sînt roade proaspete pe ogoare, iarăși e griu și iarăși sînt urme de animale, cine știe la ce ne gîndim fiecare, un an fără o dimineață de primăvară, cînd ne trezim dintr-o dată că totul este de la-nceput. Cerul de la-nceput. Pământul de la-nceput. Griul. Cineva veghează pământul: un om mărunt și statornic cu femeia și cu copilul lui. Plecăm toți într-o lungă uitare, dar pe urmă ne întorcem acasă și omul mărunt și statornic își întinde miinile înainte și le desface și ne invită în sărbătoare: veniți, viața pământului nostru e de la capăt, bucurați-vă de pe-acum pentru roade, noi sîntem aici.

MARE PEISAJ ALPESTRU

— Uitați, tovarășe Negraia Enac, pe dumneavoastră vă cheamă cum n-am mai auzit niciodată. Nu știu dacă sînteți de pe aici, dar eu m-am născut între munți și de cîte ori vin la mare am senzația că alunec. Sar întii pe fereastră și pe urmă cobor în tărîmul de dincolo.

— Eu sînt de la Galați, spuse tov. Negraia.
— Da?, m-am mirat.
— Da, zise. Dar lucrez aci, în munca cu tineretul la sate.

L-am privit pe tovarășul Negraia Enac, dar tovarășul Negraia Enac privea prin fereastra mașinii și era întocmai așa: de jurîmprejur erau sate.

— Intocmai așa este, am zis. Așa cum v-am spus. Cineva privește de la fereastră, e în prim plan, în amorsă, se văd detaliile veșmintelor. Dincolo e priveștiștea din tablou, luminoasă și caldă, se vede totul deodată, munții din depărtare, dealurile cu coline, cîmpia, ogoarele alinate și agricultorii cu inelele-nicirile lor. Se văd și turnuri îndepărtate de biserici, și riuri limpezi, și păsări zburînd. Ca acum.

— Munții Dobrogei sînt cu totul în altă parte, spuse tov. Negraia Enac.

— Da?, m-am mirat.
— Da, zise. Noi mergem acuma spre sud.

L-am privit pe tovarășul Negraia Enac, dar tovarășul Negraia Enac privea prin fereastra mașinii și era întocmai așa: de jurîmprejur erau case.

— Intocmai așa este, am zis. Așa cum v-am spus. Sar întii pe fereastră și intru pe urmă într-un peisaj flamand. Ies din munți și alunec spre mare și cît cuprinde o dimineață de muncă Dobrogea mi se pare la fel: nu știu dacă dumneavoastră vă plac flamanzii, dar eu cobor spre cîmpie din aceeași perspectivă înaltă de parcă aș pluti spre pămînt.

— Munca la cîmp nu se măsoară cu dimineața, spuse tov. Negraia Enac.

— Nu?, m-am mirat.
— Se lucrează cît se cuprinde. Se lucrează cît e nevoie, de dimineață pînă tîrziu.

L-am privit pe tovarășul Negraia Enac dar tovarășul Negraia Enac privea prin fereastra mașinii și era întocmai așa: de jurîmprejur erau oameni.

— Dumneavoastră nu înnebuniți după flamanzi, tov. Negraia?

Tov. Negraia Enac deschise ușa mașinii și mă ajută să cobor.

— Cum să nu, zise cu veselie. Cînd nu înnebunesc de alte probleme, înnebunesc de flamanzi. Sîmbătă spre duminică.

LUPTA DINTRE CARNAVAL ȘI POST

— Pămînt, spuse președintele gospodăriei.
— Pămînt galben, spuse contabilul șef.
— Ca aurul?
— Nu, zise.
— Vă referiți la literatură?
— Nu, zise și-și așeză un deget pe obraz.
— Nu-nțeleg, m-am mirat.
— Vrea să spună că de cît s-a uitat la pămînt e galben la față, rise președintele gospodăriei.
— Păi pămîntul e negru, e foarte negru, am zis.
— He, rise președintele. Și zise iarăși: pămînt.
— Pămînt galben, spuse contabilul șef și-și mai așeză o dată degetul pe obraz.
— Sunteți turc?
— Tătar, zise. Doar români și tătari.
— De mult?

— De mult de tot. Întii nu l-am cunoscut pe fratele meu că există, pe urmă a venit și el pe lume și atuncea l-am cunoscut. I-am făcut o coroană de flori de ciulini și i-am așezat-o peste căciulă. Era caraghios. Asta țin minte cel mai bine: praful care se ridică, pămîntul crăpat. Frate-meu lingă măgarul bătrîn cu coroana peste căciulă. Dar eram deja galbeni atunci, amîndoi. Topraisar. Pămînt galben.

Cineva veghează pămîntul.

— Pămînt, spuse președintele gospodăriei.
— Pămînt galben, șopti contabilul șef.
Președintele rise:
— Nu, zise, atît: pămînt.
M-am întors către el și l-am întrebat cu uimire:
— Ce-aveți cu adjectivul ăsta, tovarășe președinte?
— Ce am cu adjectivul?, zise cu veselie. Ce să am?
N-am nimic. Doar atît că l-am combătut cu superfosfați.
Ridică o mîină în aer și se întoarse spre contabilul șef.
— Adjectivul acesta se odihnește-n abecedare. Nu înțelegi?

PICTORUL ȘI AMATORUL

— Ce știu este literatură. Cum a spus contabilul șef și încă vreo două cuvinte. N-aș putea să spun scriitorii, dar imaginile se suprapun. Chiar așa: pămînt galben. Pămînt pleznit ca o sobă de teracotă încinsă la roșu. Nu? Vîntul fierbinte, vîntul subțire ca praful. Nu? Evaporări constante de sol deplasat cu viteză de ghiolînă, nu numai sarabandele de ciulini, dar chiar oi aprinse, luate pe sus, în virtejuri, nu știu ce păsări trăiesc pe cer în Dobrogea, dar oile, toate acolo, sus, fără aripi și totuși. Mai știu imaginea măgarului orb trăgînd la cotigă sau învîrtînd cumpăna unei fîntîni. Sărăcie cu glaț sub picioarele femeilor tătăroaice luate și ele pe vîntul fierbinte, fluturînd în văzduh din voaluri și din salvari. Nu? Și munții vechi care sînt atît de departe. Munții șterși ai Măcinului. Fantomele roșii de lut. Oh, am uitat carierele de la Rușchița. Știu o femeie care a încercat un vagon de marmoră diferită, s-a întors acasă călare pe piatra aceea și și-a așezat-o în casă. E dobrogeancă cu piele portocalie și zice că nu mai putea. Dar nostalgia stepei eu n-o cunosc, nostalgia aceasta fără reper în spațiu, cu orizont absolut. Ci numai dacă mă gîndesc la femeia aceea... Nu?

PRĂBUȘIREA MAGICIANULUI

— Nu, zise președintele gospodăriei.
— Iar cum?
— Pămînt, spuse președintele gospodăriei. Pămînt, zise, atît. Altfel se pierde timpul.
— Vă referiți iarăși la adjective?
— Da, zise, de ce s-o iau acuma de la-nceput?
— Nu-nțeleg.
— Comparația cu trecutul. Eu zic să ne comparăm în viitor. Douăzeci de ani am muncit să schimbăm culoarea pămîntului în Dobrogea. Anii ăștia trebuie păstrați în memorie. Aici începe istoria agriculturii de lingă mare. Poeziile sînt frumoase, dar nu ne prea lasă să ne concentrăm. Memoria trebuie ținută din bice scurte. Care este astăzi culoarea pămîntului, măi tovarășe? Negru. Ei bine, să ne gîndim cum să-l cultivăm.
— Vă gîndiți cam de mult, am răspuns, dacă e vorba să mă iau după rezultate.
— Ce vreți să spuneți?, întrebă președintele și se întoarse uimit.
— Vreau să spun că e altfel ca în locurile în care-am mai fost. Vreau să zic că e bine, că e cu mult mai bine și că nu înțeleg. Fiindcă eu sînt născut-n Ardeal.
— Ardealul e fruntea!, spuse cu veselie președintele gospodăriei.
— Da.
— Ați crezut că dincolo de Carpați e o devală plantată cu ștevie, spuse președintele gospodăriei.
— N-am crezut.
— Ați crezut, zise. Și că pe urmă vine altă devală unde nici ștevia nu mai crește și cît ține locul pînă la mare stau dobrogenii și beau la cafele și numără stelele.

— N-am crezut.
— Ați crezut, zise, cunoaștem la ardeleni. Au mai fost pe-aceia și alții.
— Poate nu erau din Ardeal.
— Mă privi iarăși cu veselie.
— Ce vreți să spuneți, tovarășă dragă?
— Vreau să spun că-n ce mă privește eu depin d foarte strîns de cuvintele adjective și că nicăieri în afară de partea asta de țară nu s-a dat galben pe negru atît de curat. Poate de asta vin atît de des în ultima vreme. Poate de asta vreau să pricep. E o necesitate stilistică, înțelegeți?

— Uite, tovarășă, spuse atunci președintele și se așeză mai bine în scaun, se așeză cam pe vreo sută de ani.

— Uite, spuse din nou și-și așeză palmele pe fața de masă de catifea.

Închise ochii un timp și se făcu liniște absolută și poate că nici nu mai respira. Nu știu cîtă vreme trecu și se făcu seară în cameră, și nici primăvară nu mai era în ferestre. O lumină egală ne așezase pe toți ca pe-un leagăn de scindură, eu la un capăt, președintele la celălalt.

— De unde ziceați că sînteți?, întrebă președintele.
— Din Ardeal.

— Aha. Păi atunci să știți dumneavoastră că trebuie să fi fost foarte sărac înainte ca să fii acuma foarte bogat. Și noi pe-aceia... Iar contabilul ăsta al nostru are o fire sentimentală. Să-l scuzați.

INTOARCEREA TURMEI

— E o psihologie aparte, spuse tovarășul Negraia Enac.

Teșisem afară și era mai multă lumină decît bănuisem prin geam. Era destulă lumină și pe urmă au ieșit de la școală elevii, mergeau pe marginea drumului, pe lingă gardurile cu volbură.

— Sînt mulți pentru o singură școală.

— O școală și un liceu.

— Fiindcă uite cîți vin. Tot vin.

Mergeam pe mijlocul drumului de asfalt și ei treceau de-a lungul gardurilor, peste peluzele de iarbă verde. Atunci, spre seară, verdele era luminos.

— E o psihologie aparte, fiindcă au fost într-adevăr nespun de săraci. Munca în colectiv pentru ei a fost o salvare. N-au întîrziat nici o clipă. Ca să spunem așa, și-au pierdut numai lanțurile. Și-acum priviți: aci e marginea satului, turmele se întorc.

Afară din sat era și mai multă lumină. Orizontul era curat și limpede. Verdele cîmpului luminos iradia mai puternic și-n toată zarea aceea aproape lichidă tropoteau turme nenumărate de oi și deasupra, pe cer, păsările zburau în aceeași direcție. Migrații de animale de pe continent pe anotimpul prielnic? Da. Se pleca direct din Dobrogea în primăvară, mirosea puternic a iarbă și behăitului acela continuu nu se lovide de nici un obstacol pînă la orizont.

— Așa cum v-am spus este, am zis, cel mai tare mă năucește lumina cîmpiei, spațiul nesfîrșit format din două culori, din griu și din aer, scena aceasta turnantă pe care întîmplările zilei încep în același moment: griul o dată cu animalele, animalele o dată cu păsările apele o dată cu peștii, peștii o dată cu norii, al-necînd în aceeași direcție, către canale, către fîntînile arleziene, către șoselele drepte și asfaltate mărginite de pomi fructiferi. Ascult puțin și încep roiurile de alb-bine. Aștept puțin și ies din păduri animalele sălbatice. Aștept puțin și galbenul grînelor se va întoarce sub formă de aur. De asta a uitat președintele.

— Nu, spuse tovarășul Negraia Enac. E o psihologie aparte. Dumneavoastră mă întrebați de flamanzi și tocmai eu răspund de cei care combat adjectivele. Nu știu dacă vă este clar: noi muncim.

Drumul

Generalul se trezi singur, ghemuit cum admormise, abia spre ziuă, cu mintea însă liberă și ușoară, fără de nici un gând. În încăperea era lumină pămîntie, în geamuri forfotea leneșă ninsoarea. Scoase mîna de sub pătură, cu ceasul în lumină, și văzu stupefiat că se făcuse ziuă de-aproape o oră. Năstase, desigur, era de vină, nu pentru că nu-l trezise, ci pentru că încinsese soba și el dormise mai mult, moleșit de căldură. Poate că și santinela se trăsese la adăpost, în prag, că nu-i mai auzea pașii, sau poate că se mișca prin omăt ca prin vată. Dincolo de ușă, se păstra tăcerea de după miezul nopții, cînd cădeau, în sfîrșit, și ofițerii statului major de somn... „I-a ajuns și pe ei oboseala, gîndi generalul cu duioșie. Or fi terminat abia spre ziuă planurile viitoarei faze a ofensivei și dorm acum pe mese, peste hărți!”

Numai că nu auzea nici un telefon țîrîind, cum se auzea de obicei în acest prim ceas al dimineții, cînd începeau mișcărilor pe poziții. Și nici telefonul său de ebonită cenușie, luat de la nemți, nu mai era pe masă... „Ce-or fi făcut diviziile? Căzuse oare orașul? De ce nu l-a deșteptat nimeni pînă acum?” Dădu să-l strige pe sergent, dar se gîndi să le mai lase celor de dincolo un ceas de somn și coborî din pat pe nesimțite. Și tot așa, în ciorapi, se îndreptă spre ușă, după cizme și apă pentru spălat.

Sergentul aștepta lingă ușă, cu cizmele și apa pregătite, dar cu privirile la doi ofițeri așezați la singura masă din încăperea. Ofițerii șușoteau deasupra unei hărți, cu telefonul lui cenușiu pe masă, abia întrezăriți în lumina dimineții. În rest, sala era goală, ca după fiecare mutare a postului de comandă spre noile poziții... „A căzut, desigur, orașul!”, întui generalul. Capul unuia dintre ofițeri, încărcat de umbra părului înfocat și sur, era al șefului de stat major.

— Dragnea, strigă generalul... situația!
Colonelul tresări și se ridică grăbit de la masă:
— Gata, a căzut orașul, domnule general. În zori am început lupta de curățire... o să avem prizonieri...
— Știam... pe comandant să nu-l scăpați!
— Domnul general Corbea și-a luat singur sarcina asta...

— Vino, să vedem planurile viitoarelor operații...
— Așteptam, domnule general.
Generalul nu-și putea ierta că dormise cu o oră mai mult și-și întoarse privirile spre sergent:
— De ce nu m-ai trezit, Năstase?
— Eu nu l-am lăsat, domnule general...

Și chiar atunci, porni spre el și cel de al doilea ofițer, zîmbind și cu pasul întins. Era în putere încă, înalt și bine legat, cu trupul puțin îngroșat de uniforma de campanie făcută din postav soldătesc, după modelul generalului. Și tot ca el, avea și capela de postav, cu tresele de general cusute cu fir, în unghi ascuțit, pe creastă. Fața îi era măslinie, prelungă și trasă, cu obraji tăiați aproape vertical. Arăta în mod ciudat o liniște încordată, bine stăpînită, care îl înșenina. La cițva pași de general, ochii îi străluciră ca două picături de păcură, într-o scinteiere ce te oprea să-i privești.

— Phă, Grigore!, izbucni generalul. Ai venit în control...
— Să vă văd, domnule general!, se apără celălalt, cu glasul rugînit... Și să vă feliciti!
Generalul îi mai ținu o clipă mîna în pumn, cu ochii albaștri, înșeninați, ridicați spre el.

— Ți-a plăcut, desigur, mișcarea.
— Mult, domnule general... Tot Marele Stat Major numai de asta vorbește...
— Ce zio „băieții”?
— Le-am comunicat acum prin radio și deznodămîntul... M-au rugat să vă string cu putere mîna și, dacă-mi permiteți, o mai fac o dată și în numele lor!

Generalul, măgulit, își încălță cizmele chiar acolo, în prag, și întinse apoi mîinile deasupra ligheanului, să-i toarne sergentul apa. Cînd începu să-și spele și gîtul, întoarse fața osoasă și mică, ochii înrouați de apă și stărui:
— Cum zic?
— Numai dacă-mi permiteți, zîmbi celălalt cu prețuire... „I-a ntorso Doxa și pe nemți pe dos... lecție de școală de război!”

— Ha-ha-ha!, izbucni generalul, flatat. Va să zică, așa!
Apoi intrară toți trei în biroul generalului. Colonelul Dragnea aduse și desfăcu harta pe masă, între ei. În fața diviziilor românești, dincolo de Dobșina, se întindea de-a curmezișul linia mării rocade din munții Tatrei Mici, de la Tisovec la Telgart, bine întărită de nemți. Săgețile generalului, trase de cu seară, și dezvoltate mult și adînc, pe flancuri de ofițerii statului major, fixaseră desfășurarea unei duble acțiuni de învăluire, în urma căreia tot acest zid de apărare al comandamentului german trebuia să cadă de la sine, intact. Celălalt general, Grigore Boteanu, subșeful Marelui Stat Major, unul dintre elevii preferați ai generalului de la Școala de război, rămăsese cu ochii de păcură, sticlind la hartă.

— S-ar putea să fie o nouă lovitură...
— Asta, oricum!, îl asigură generalul. Apoi se apropie, încheindu-se la tunică și explicînd îndatorat: Terenul și dispozitivul nemților de pe linia de rocadă mi-au impus această soluție... Te rog, însă, să fii mai atent... avem nevoie de sprijin din țară!
— Mi-a spus Dragnea, dezvoltă celălalt.

— ...oameni, muniție și hrană!, ridică generalul trei degete, pe rînd. Apoi reveni, cu o gravitate care speria: Voi, acolo, la București, ar trebui să vă gîndiți mai mult la armata de pe front... mai ales dintr-un anumit punct de vedere... și știi, cred, la ce mă gîndesc!
— Bănuiesc..., șopti generalul Boteanu și rămase pe gînduri, cu fruntea în pumn.

Generalul Grigore Boteanu era numai de la sfîrșitul lui octombrie, după bătălia de la Carei, subșeful al Ma-

reului Stat Major. Tot atunci se întorsese și generalul, la cererea sa, la catedra lui de tactică și strategia militară de la Școala de război. Așa făcuse și în 1941, toamna, cînd renunțase singur la comandă și se întorsese la funcția lui îndrăgită de profesor. Antonescu îl înfruntase violent, îl amenințase, dar nu-l putuse clinti din hotărîrea lui. El, Antonescu, și mai ales nemții se temuseră nu atît de lipsa lui de pe front, cît de gestul lui, de ecoul acestuia, ascuns, printre ofițerii de comandă și ai statelor majore, dintre care mulți îi fuseseră elevi și erau fascinați de personalitatea lui. În 1944, după eliberare, generalul primi comanda unor divizii românești în Ardeal, cu condiția ca Boteanu, atunci colonel cu stea, să-i fie șeful statului major.

De ce se oprise el tocmai la colonelul Boteanu? Nu numai pentru că îl socotea cel mai bun dintre tinerii reprezentanți ai școlii militare românești, ci și pentru că și Boteanu se certase, și cu Antonescu, și cu nemții. Atunci, în vara lui 1944, Boteanu răspunsesse desigur la rugămintea și insistențele generalului. E adevărat, nu mai apucaseră să facă tot ceea ce își puseseră ei în gînd. Și poate că tocmai lucrul acesta fusese hotărîtor, cînd, acum, în calitatea lui de subșef al Marelui stat major, Boteanu îl rugase să preia comanda diviziilor românești din munții slovaci.

— De ce te-ai intristat, Grigore?, murmură generalul. După cum vezi, chiar și așa, tot îi batem pe nemți... sau, poate ți-ai adus aminte, de ce-ai lăsat acolo, la București?!

— Cîteodată, uite, ca acuma, ocoli Boteanu răspunsul, m-apucă și pe mine dorul de front...

Generalul tresări și își miji ochii, cuprins din nou de gravitatea aceea dură care speria:

— Să nu pleci de-acolo, Grigore.
— Aprecierea dumneavoastră, șopti Boteanu, mă tulbură; dar...
— Nici un dar!, îl opri generalul. Acum, hai, să vedem ce facem aici, cu nemții...

Boteanu însă rămase mai departe, cu fruntea-i teșită în pumn și numai cu privirile de păcură, grele, la ei. Generalul revăzu pe indelete, atent și concentrat, harta statului major. Apoi ceru să mînce și sergentul aduse pentru fiecare cîte o cutie de conservă, desfăcută, și-o pline cazonă tăiată felii. Subșeful Marelui stat major ieși și se întoarse repede c-o legătură de sticle, pe care o puse tacticos în fața generalului.

— De la „băieții”... lămuri el.
— Stringe-le mîinile la toți, îl rugă generalul. După cît beau, mi-ajunge pînă s-o termina războiul...

Celălți dădură în ris, nestingheriți. Iși aduse aminte și colonelul de ceva, și aduse și el o cutie de icre negre și un clondir de volcă.

— Generalul Imac... vi le-a trimis...
— O, spasio! se lumină generalul. Auzi, Grigore, i-a plăcut și lui mișcarea... Știi, de cite ori mă duc pe la ei, mă feresc să rămîn la masă. Eu nu pot să beau și nu vreau să creadă că sintem toți niște neputincioși... O să vă trimitem porția la comandament, a zis Imac... și uite că mi-a trimes-o!

Celălți doi dădură iarăși în ris, înveseliți de incurcătura generalului. Acum uitase și Boteanu gîndurile lui și nu-l lăsă pe general, pînă ce nu răsturnă un pahar de volcă, cu fața mică și osoasă, strînsă ca un pumn. Și erau tocmai pe sfîrșite, cînd auziră de dincolo telefonul. Dragnea ieși cu pasul întins și se întoarse cu vetea pe care o așteptau.

— Gata, domnule general... Inchipuți-vă, o mie șapte sute de prizonieri, în frunte cu comandantul zonei și statul său major!

Fața generalului, uscată, se ilumina:
— Va să zică, așa!... Putem pleca, atunci?
— Da, direct prin defileu, pe șosea.

Afară, se împărțiră în cele două mașini descoperite, de comandament, și apucară grăbiți drumul spre munți. Zăpada se așezase de cîteva palme și roțile mașinilor se îngropau în ea. În defileul dintre cele două platouri, însă, întesat pînă-n ultima noapte de nemți, drumul era deschis, cu zăpada terciuită de sute și mii de tunuri și de căruțe, de autocamioane plecate după divizii și regimente. Ninsoarea, și mai bogată, cădea

în neștire, mereu, pe vale și pe munți. Adăposturile și cazematele nemților, baricadele de piatră și rețelele de sîrmă moceanu sub troiene, părăsire, pustii. La primele serpentine, ajunseră din urmă coloanele de tunuri și căruțe, care urcau panta cu soldații la roată, în genunchi. Abia la drum deschis le depășiră, și mașinile reintrară în fuga lor potolită spre oraș. Și numai cînd umbrirea acestuia, perdeluită de ninsoare, li se arătă în față, își întoarseră și generalii privirile de pe munți și ieșiră din gîndurile lor.

În depresiune, ninsoarea fusese și mai bogată; orășelul era aproape îngropat în zăpadă. Pe străzile de piatră și prin curți, ici și colo, erau tunuri și mașini sfărîmate, grămezi de arme și cutii de muniție, cu zăpada abia așezată pe ele. Cîteva tancuri innegrite de fum barau o încrucișare și drumul le ocolea pe de parte, prin cîteva curți. Motociclistul care îi împîmnase la intrarea în oraș îi condusesse pînă în fața unei clădiri de piatră, mari, în jurul căreia totul era la pămînt. Aici, la sediul comandamentului german, se încheiase bătălia pentru oraș.

Generalul trecu grăbit doar prin primele încăperi, să vadă cum se instalaseră comandamentul și statul major. Era de acum după prînz și vroia să apuce încă urma diviziilor plecate în marș după nemți. Un ofițer îi arătă o ușă cu geam, păzită cu fală de un sergent, și-l întrebă:

— Vreți să vorbiți cu comandantul german, domnule general?

— Nu acum... poate la noapte, dac-oi avea timp mai mult... Ce face?

— Mocnește și se zbuciumă... cînd incremenit și mut — ca mort, cînd dezlănțuindu-se, turbat — ca un nebun... este cînd negru, cînd translucid, aproape alb...

— Pistolul i l-ați luat?

— Din prima clipă... un sergent, unul Buzura, l-a dăruit domnului general Corbea.

— Mîncare?

— I-am dat, dar nu se lipește de nimic... Numai apă ne-a cerut de cîteva ori... Și-o hartă!

— Puteți să-i dați... Se chinuie degeaba, căci n-a greșit după planul lui cu nimic!... La noapte, se răsuși generalul spre Boteanu, trebuie să-i liniștesc cel puțin conștiința... trebuie să-l fac să înțeleagă, că — din clipa în care a acceptat bătălia așa cum am pornit-o eu — nu mai avea absolut nimic de făcut!... Era doar o chestie de timp!

Colonelul Dragnea rămase, desigur, la comandament. Mașina sa de calcul intră din nou în funcțiune, iarăși copleșită de date și griji. Generalii ieșiră, dornici să vadă totuși noile poziții, de dincolo de oraș. Pe scările de piatră ale clădirii, mușcate din loc în loc de proiectilele tunurilor antitanc, întîrziară o clipă, îngîndurați. Pe stradă trecea o coloană de soldați români, cu pasul întins, parcă înotînd în ninsoare. Orașul mirosea a zăpadă proaspătă și a scrum, ca după un uriaș incendiu, stîns de curînd. Parcă mai mult avea, zumbăia imperceptibil, surd, sub coarda cea mai de jos a liniștii de seară. Generalii urcară în prima mașină, lăsîndu-i pe sergenții ce-i însoțeau în cea de după el.

Orașul, ascuns sub zăpadă, nu avea încă nici un firicel de fum. Aproape de ieșire, în cincisprezece-douăzeci de curți, erau înghesuți prizonierii. Ingrămădirea nemților părea o umbră cenușie, compactă, de fum împietrit. Generalii doar răspuseră la salutul soldaților de pază, cu baionetele la arme, și-și văzură de drum. La marginea orașului, însă, unde începeau din nou pădurile și munții, ajunseră coloana de soldați și generalul făcu semn șoferului, să treacă șanțul pe dreapta. Generalii coborîră și urmărirea din zăpadă, tăcuți și cu privirile înduioșate marșul greoi al soldaților. Cînd drumul se lumină, descoperiră în cealaltă parte un gard de sîrmă ghimpată. Nemții împrejmuiseră aici, sub coastă, un loc cît opt-zece curți pentru cimitirul lor. Generalii trecură drumul și se opriră, interesați, în poarta cimitirului.

În cimitir, zăpada se așezase pînă aproape de genunchi, pufoasă și netedă, neatînsă nici de vînt. Și încă ngingea, neînterupt, ca o ploaie mută de petale moarte, albe, căzute din văzduh. Mormintele însă tot se cunoșteau, niște moviște lungi, aliniate, cu cruci înfipte la căpătîi. Dar ele nu ocupau decît o parte a cimitirului, cea din stînga porții în care se opriseră generalii. În rest, cimitirul avea gropile deschise, săpate de mult, în aceeași strictă aliniere, numai pînă la jumătate de omăt. Cinismul organizării prusace, atît de minuțioase și de reci, îl intristă dintr-o dată pe general. Nemții avuseseră pînă și cimitirul gata pregătit, cu gropile făcute, după un număr prevăzut poate cu destulă exactitate de morți. Dar și sistemul lor inexpugnabil de pe cele două platouri și orașul căzuseră înainte de timp și cimitirul rămăsese mai mult de jumătate cu gropile goale.

— Ar trebui să vă fie recunoscători... murmură Boteanu, întunecat.

— Brr! se scutură generalul, ca de frig, și pătrunse în cimitir, călcînd de sus zăpada, de parcă se temea să nu-i deștepte pe morți.

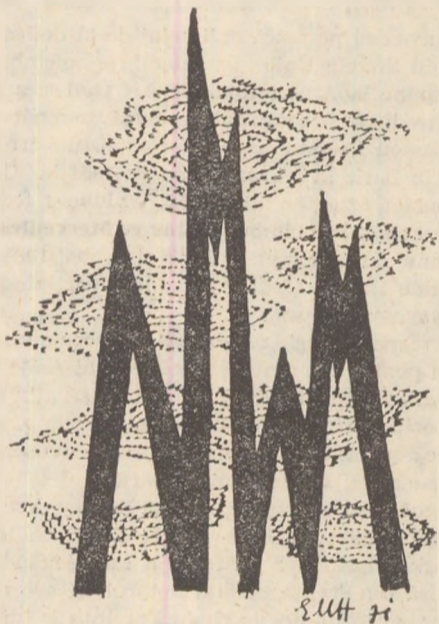
Crucile erau toate la fel, albe, cu virfurile brațelor puțin rotunjite, egal înfipte în pămînt. Și din oricare parte te uitai la ele, și în adîncime și pieziș, nu ieșea niciuna din rînd. Pe față aveau pe brațul de sus zvastica lui Hitler, trasă cu vopsea neagră, după șablon. Și tot după șablon erau scrise pe scîndură de-a latul, cu litere gotice, caligrafiate, mari, gradul și numele mortului. Generalul citi numele de pe primele cruci, al unui colonel, ale citorva maiori și căpitani, ale unui șir întreg de locotenenți și sublocotenenți, și incremeni apoi, cu privirile împinzite, și nu mai desluși zecile și sutele de cruci, cu nume de *unteroffizieri*, de *gefreiteri* și de *soldați*, care se pierdeau în ninsoare ca într-un întuneric alb. Se întoarse amețit la poartă, cu tulburarea încă mărită de priveliștea gropilor goale.

Aici, însă, generalul Boteanu descoperise lângă gard, în dreapta porții, o stivă înaltă de cruci noi, nefolosite, acoperită de omăt. El trăsese câteva cruci și le lăsase pe lat, culcate, în neaua de la picioarele lor. Pe fiecare era trecută dinainte zvastica neagră și era scris unul din gradele armatei germane, cele mai multe desigur de *gefreiteri* și de *soldați*. În clipa înmormintării, ciocnilor nu le rămânea decât să treacă numele mortului, vopsind literele tăiate în niște bucăți de tablă, mînjite poate de mii de ori pînă acum.

— Brr ! făcu din nou generalul.

În clipa asta, auziră vorbă străină în cealaltă latură a cimitirului, acolo unde sfirșeau, perdeluite de ninsoare, rîndurile gropilor deschise. În partea aceea, chiar lângă gard, șapte-opt ruși își îngropau morții lor. Rușii tăiaseră sîrma ghîmpată lângă colțul gardului și intraseră cu un autocamion pînă lângă gropi. Cîțiva aruncă zăpada de pe fundul gropilor, doi cărau morții din cutia mașinii, iar ceilalți clădeau grăbiți mormintele, cu pămîntul de-alături amestecat cu zăpadă. Unul doar, care adunase un braț de stîlpi din cimitir, cioplea de zor lângă autocamion, ascuțindu-i la un cap și crestîndu-i la celălalt, în formă de stea. Tot el vopsea și steaua, roșie, cu o pensulă pe care o scoțea mereu dintr-o tinichea de la picioare. După asta mergea la fiecare mormint și bătea adînc, cu toporul, stîlpii cu flacăra de vopsea strălucind metalic, gata înghețată.

Rușii terminară destul de repede, bătura și curățara cazmalele și le aruncară în cutia camionului, mulțumiți, ca după o treabă gospodărească bine făcută. Apoi își luară automatele cu roată și se aliniară, toți, pînă la unul, în fața mormintelor cu pămîntul proaspăt, abia înspicat de zăpadă. Unul dintre ei făcu un semn și toți ridicară în aceeași clipă automatele și le descărcară în sus, într-un răpăit prelung, pînă la ultimul cartuș. Așteptară să se risipească și ecoul împușcătu-

rilor, departe, peste munți, și tăbăriră iarăși grăbiți pe autocamion.

— Gata, *Ivane* ? strigă cineva în românește de deasupra cimitirului.

— *Koncieno*, răspuse unul dintre rușii din camion, cu automatul ridicat... *Teperi na Birlin* !¹⁾

Generalii urmăriră autocamionul, pînă ce ieși legănîndu-se la drum, uimiți de mobilitatea asta dezinvoltă și totuși atît de profundă a rușilor. Apoi își întoarseră privirile deasupra cimitirului. Acolo pe coastă, sub streășina pădurii negre de brazi, opt-zece soldați români săpau în zăpadă, pînă la briu în gropi.

— Uite-i și pe-ai noștri... gemu generalul.

Și-o luă singur, înainte, cu pasul întins, răscolind neîntînată încă pulbere de nea. Subșeful Marelui stat major se ținu de el, aproape, și străbătura astfel de-a curmezîșul, printre gropi, cimitirul nemților. După ce trecură prin gardul de sîrmă ghîmpată, o luară pe coastă, cu zăpada la genunchi, pînă la primul pilc de brazi. Aici, într-un luminîș de la marginea pădurii, săpau cei opt-zece soldați, intrați pînă la briu în pămînt. Săb brazi, la căpățiul de douăzeci-treizeci de morți, întinși pe zăpadă și acoperiți cu niște foi de cort, un sergent cioplea cu baioneta capetele unor stîlpi proaspeți tăiați de brad. În pădure, destul de aproape, răsuna loviturile de topor ale celui care doboră brazii și aducea sergentului stîlpii încă verzi, cu miros de rășină. După ce netezea capetele stîlpilor, crestăte adînc, în formă de cruce, sergentul se apleca pe ele, să scrie. Cît se gîndea, cu privirile întoarse la cîte un mort, ținea căpățiul de creion chimic în gură. Apoi, sprijinea stîlpul de genunchi și se ghemuia pe el, cu răsufierea tăiată, pînă ce trecea numele mortului cu piosenie.

— Ce faceți aicea, *Constandine* ? îl trezi generalul, cu glasul înmuiat.

Sergentul se ridică, surprins, căci nu le auzise pașii prin zăpadă. Dădu să raporteze, dar se înecă, și doar își mută privirile de la stîlpii de brad la morții de sub foile de cort, și-apoi la gropile din care ceilalți aruncă neîncetat feliele de pămînt.

— Dar de ce nu i-ați îngropat și voi acolo ? întrebă generalul Boteanu, cu ochii săi de păcură și mai întunecați... Aveați gropile gata făcute !

— Ce să cătăm noi acolo, în gropile nemților ? îndrăzni sergentul, pe deplin stăpîn pe părerea lui. Sînt morții noștri doar... îi îngropăm aicea, după rînduiala noastră...

Generalul îi făcu semn să-și vadă mai departe de treaba aceea, sfîntă pentru el, și se aplecă de ridică unul dintre stîlpii gata pregătiți. Era spre seară de acum și lumina scăzuse mult, împiclită și de ninsoare, așa că fu nevoit să-și apropie lemnul cu miros de rășină pînă lângă ochi. Generalul desluși totuși cu greu scrisul sergentului, dar nu pentru că era înghesuit și se și întinsese de umezeală, ci pentru că ochii săi se împinziseră de lacrimi... *Sublo. Alix. Munteanu... comand. comp. noastre, întia, din Rig. 30 Dorobanț... căzut la datorie...*

— O, șopti generalul cutremurat și întinse stîlpul lui Boteanu... *voilà Grigore !*

Apoi ieși singur de sub brazi, clătîndu-se pe picioare și învălmășind cu cizmele stratul de nea, pînă la o targă cu care fuseseră aduși morții prin pădure. Aici dădu zăpada cu mîna de pe marginea ei și se așeză tăcut, cu capul în miini. Forța ascunsă a soldaților, sedimentată și păstrată de veacuri în cele mai adînci străfunduri ale sufletelor lor curate, îl cutremurase... „E mai mult decît o credință, își spuse, decît un crez ! E simțămîntul viu și veșnic, pur, al existenței bietului nostru popor !”... Ieși de sub brazi și generalul Boteanu și veni de se așeză și el tot pe marginea tîrgii, alături. Era la fel de tulburat și intraseră și gîndurile și simțămintele lui în plătirea aceea gravă, în afară de timp. O vreme rămăseseră încă tăcuți, căutîndu-se cu greu, ca după o zguduire. În jur ninsoarea cădea la fel de liniștită, pe munți și pe pădure, pe umerii lor, pe foile de cort întinse peste morți. Sub brazi, sergentul se chinuia mai departe, în împăcarea lui telurică, să scrie cît mai citeț numele morților pe fiecare stîlp. Soldații din gropi ajunseseră de acum cu zăpada la umeri, și scrijeleau cu casmalele în piatră, iar din pădure se auzeau tot mai singuratic și mai arar toporul celui care doboră din cînd în cînd cîte un brad.

— Iartă-mă — murmură generalul, ieșind pentru o clipă din gîndurile împovărate de gravitatea acestor simțăminte —, dar nu-mi pot infrînge niciodată slăbiciunea pe care o am față de răniți și morți...

Și iarăși trecu un timp, în care lumina scăzuse și mai mult și liniștea pădurii și a munților din jur se adîncise. Loviturile celui din pădure, ca și casmalele soldaților răsunau tot mai îndepărtat, mai stins. De fapt, zgomotele lor erau aceleași, dar el, generalul, le auzea ca dintr-o altă lume. Era lumea acestei rarefiate clipe, în care toate pluteau în veșnicie și în care gîndurile și simțămintele lui se întîlniseră, înfiorate, cu cele ale soldaților. Cînd depăși această clipă, se simți mai puțin împovărat, și-și recăpătă puternica-i stăpînire de sine. Privirile-i de foc mornit, albastru, aveau acum o limpezime de azur și se întoarseră, liniștite, la subșeful Marelui stat major.

— Acum, poți să-mi spui *Grigore*... de ce-ai venit ? !

— Nu vă scapă nimica, domnule general, murmură Boteanu, surprins.

— Da, am simțit de la început că n-ai venit degeaba...

Tăcură iar. Pe drum, dincolo de cimitirul nemților, trecea în trap silit, grăbită de inserare, o coloană de artilerie. Și caii și tunurile păreau o umbră mișcătoare, destrămată de ninsoare. Roțile însă se auzeau destul de clar, scrijelind adînc, cu zgomot înăbușit petrișul. După tunuri, se împlini umbrirea joasă a unei alte coloane de soldați și generalul îi ascultă, cu auzul ațîntit, pașii încinși de marș. Cu simțul său înăscut desluși parcă o altă stare de spirit, mai înviorată, a ostașilor... *O, romînskii soldat... ocin horoșo !*²⁾ își aminti el pe neașteptate cuvintele generalului J... „Da, desigur c-am avut noroc și de soldați ! își spuse generalul, ca într-o reverie. Căci, ce puteam face fără de ei ? Gloria războiului, ca și a istoriei, este de fapt a lor !”.

— Hai, nu spui ? reveni apoi din gînduri, iarăși întors spre Boteanu.

Fața puțin crispată a celui alt început, treptat, să se lumineze.

— Cunoașteți, desigur, situația din țară, frămîntările ce-o răscolesc acum atît de adînc... Nu mai e nici măcar cea din zilele în care ați plecat !

— Dar, ce s-a întîmplat ? tresări generalul și rămase atent.

— S-a agravat, dintr-o dată... Evoluția luptei politice a intrat într-un moment de cumpănă, hotărîtor... Era de așteptat, desigur, dar nu credeam c-o să ajungă la formele violente de azi. Toți cei care speră într-o viață mai bună, mulțimile, vor, în clipa asta, tot : putere, democrație, pămînt... Ceilalți, *istoricii*, palatul, guvernul, chiar unele cercuri militare văd că nu mai au încotro și au început să pregătească represiunea, să vorbească în mod deschis de război civil...

— Ce-s nebuni ? se întunecă generalul.

— Din punctul lor de vedere, poate că nu... dintr-al țării însă... Oricum, murmură Boteanu înfiorat, într-un fel sau altul vom avea și noi revoluție !

Generalul îl privi o clipă, nemișcat și mut, cu flăcările ochilor înghețate. Apoi își lăsă iar coatele pe genunchi, parcă copleșit de veste. Boteanu, cuprins de frămîntarea care-l minase pînă aici, pe front, adîncă, dar bine stăpînită, aștepta. Ninsoarea le troienise de acum și umerii și capetele soldățești, încremenindu-i pe țîrgi, asemenea unor oameni de zăpadă, albi. Liniștea din jurul lor se împlinise ; parcă și firea intrase în clipa aceea de veșnicie. Nu se mai auzeau nici cazmalele, scrijelind în piatră, nici loviturile de topor cu ră-

²⁾ O, soldatul român... foarte bun !

(Continuare în pagina 29)

Florin Mugur

Poate că pămîntul..

Da, poate că pămîntul pe care-l vezi nu este decît un fluture, un fluture imens alunecînd pe-o apă nemișcată.

Da, poate se cuvîne să mergi încet — subțire, e-o aripă sub talpa fragilă pilpiind.

Și poate că se cade să te ridici puternic s-aprinzi lumina-n mari păduri — iar celor plecați în demna moarte să le știi țărina pururea ușoară cum e praful pe aripile fluturelui lent.

Să ți se-acorde un triumf ! Vei trece înalt, cu armele, cu carele de luptă și-un mare fluture va tremura sub cai.

Și-ai să vezi oameni devenind mai buni și ai să-i vezi îndepărtîndu-se cu pasul șovăitor, pe-un fluture albastru.

Dimitrie Rachici

Întindere solară

Întinderea aceasta trece prin sufletul meu, luminîndu-l ; aici, cînd se naște-un copil, Țara îi pune pe frunte-o coroană cu pietre scumpe — speranțele. Și coroana trece de pe-o frunte pe alta și speranțele devin împliniri, luminînd prin ani și prin veacuri...

Darie Magheru

Continuitate

drept centru gravitațional avem un atlas, limitrof cu toate veacurile prin roată a bălgradului — el ne pivotează de la dreapta spre stînga, de la burebista spre horea, de la tarabostes spre gloată.

Istoria ? ceva ca o mantie. Intre două evenimente drapează acest os sacerdoțiu. Un bărbat cu barbă, spadă și cal, o depune la loc toamna, cînd se-ntoarce victorios !

...apoi, nisipul prea ager al globulelor roșii, clepsidra tată-fiu, sau invers ; trecem unul în altul, prin răsturnare, pe cîmp de luptă-n asfințit, ori pe rouă la plug — și din mers !

¹⁾ Am terminat... acuma la Berlin !

Portretul lui Brâncuși de Anne Harvey

Anne fotografiată de Brâncuși

Sidney Geist: Brâncuși într-o familie de admiratori

Gloria atât de distinctă de care se bucură arta lui Brâncuși în întreaga lume trezește un ecou constant în rindurile exegeților săi care îl socotesc unul din ctitorii sculpturii moderne. Articolul pe care recent ni l-a trimis Sidney Geist relevă din nou atenția pasionată pe care opinia plastică de peste hotare o manifestă față de Brâncuși, chiar atunci când e vorba de descoperiri numai în aparență nesemnificative privind viața și opera acestuia.

De curând expus la New York, un portret al lui Constantin Brâncuși se impune atenției, atât prin valorile lui intrinsece de pictură, cât și prin lumina pe care o aruncă asupra numeroaselor legături avute de autoare — pictorița Anne Harvey — cu lumea artelor și a literaturii.

Apartinând unei familii din Chicago, mama și cele trei mătuși ale lui Anne erau pe vremuri cunoscute ca „vestitele surori Dudley”. Prima, poeta Helen Dudley, cunoscută pe Bertrand Russell la Londra, încă dinaintea celui dintâi război mondial; Russell, în volumul II al autobiografiei sale, face câteva aluzii la persoana ei. Helen Dudley a murit cu mulți ani în urmă. Russell istorisește cum, în 1916, vrînd să evite controlul cenzurii a incredințat unei surori a lui Helen, anume Katherine, o scriitoare deschisă către președintele Statelor Unite, Wilson, misivă ce a putut în acest fel ajunge la Washington. Katherine Dudley, care avea să devină o portretistă apreciată și a avut un atelier la Paris pe Rue de Seine, s-a stins din viață în 1965. O acuarelă de Brâncuși, făcînd parte din colecția ei, a fost achiziționată acum cîțiva ani de un muzeu din Elveția.

O a treia soră, Caroline Dudley, s-a făcut remarcată ca scenografă și creatoare de costume; în 1925 ea a însoțit la Paris o formație alcătuită exclusiv din artiști de culoare, numită „Revue Negre”, care a lansat-o în Franța pe Josephine Baker. Caroline Dudley a devenit ulterior soția scriitorului Joseph Delteil și trăiește în prezent undeva, în sudul Franței.

A patra soră, Dorothy, se mărită în 1912 la Chicago cu Harry Harvey care, deși angajat din punct de vedere profesional în domeniul publicității, a nutrit o adevărată pasiune pentru muzică, înzestrat fiind cu o voce plăcută; mai tîrziu, el avea să publice o biografie a lui Debussy pentru tineret. După nașterea lui Anne (1916), familia Harvey se mută la New York. Dorothy colaborează la revista *Poetry*, ajungînd în scurt timp să se înconjoare de un important cerc de prieteni în rîndul cărora se aflau, printre alții, Karl Sandburg, Theodore Dreiser, Sherwood Anderson.

Dorothy este autoarea unui lung și interesant studiu despre expoziția personală a lui Constantin Brâncuși deschisă între 21 februarie și 3 martie 1926 la Wildenstein Galleries din New York. Articolul a apărut cu o zăbavă de câteva luni, în ianuarie 1927, în revista literar-artistică de mare prestigiu *The Dial*. Unul din meritele articolului este și acela de a procura unica listă corectă și integrală a lucrărilor expuse cu acest prilej, căci nici un catalog al expoziției nu a putut fi descoperit pînă în prezent, iar ceilalți recenzenți au menționat doar parțial operele prezentate. Mai tîrziu, Brâncuși avea să încredințeze lui Dorothy Harvey o copie a dosarului senzaționalului proces intentat artistului de către autoritățile vamale americane în legătura cu *Pasărea în spațiu*.

În 1929, familia Harvey se mută în Franța, la Paris, și

în 1932, Dorothy termină de scris volumul de critică *Forgotten Frontiers* (Hotare uitate), un studiu lung, pasionant și original despre romancierul Theodore Dreiser și despre epoca lui. Cartea a apărut la New York în cursul aceluiași an și în ea, în treacăt, Dorothy Dudley pomeneste și despre Brâncuși.

Mai tîrziu, familia Harvey revine în S.U.A., dar Anne avea să rămînă mai departe în Franța pînă la izbucnirea celui de al doilea război mondial. În 1946 *Forgotten Frontiers* a fost reeditat, de astă dată sub titlul *Dreiser And The Land of the Free* (Dreiser și țara celor liberi) — al doilea termen avînd, desigur, un caracter sarcastic. La moartea lui Harvey, în 1948, Dorothy se mută la Paris, unde va locui împreună cu sora ei, Katherine, pînă în 1963, cînd încetează din viață.

Așadar, Anne Harvey a crescut într-un climat de intense preocupări artistice și, în pofida studiilor ei destul de aleatorii, a fost în mod constant înconjurată de cele mai bogate influențe, atât la Paris, cât și la Ville-franche: Pascin, prieten cu mătușa Katherinei, i-a făcut portretul; l-a cunoscut pe Matisse, pe Duchamp, pe Man Ray, Sylvia Beach și pe mulți alții. Probabil că pe Constantin Brâncuși l-a întîlnit pentru întîia oară la New York, pe cînd ea era doar o fetiță. În 1934, Anne Harvey începe să lucreze un portret al sculptorului român, pornind de la un crochiu detaliat, creionat cu siguranță după model și datat „Iulie 1934” (desenul măsoară 75 X 59 cm. — iar tabloul în ulei, 127,5 X 100 cm. — deci o suprafață de două ori mai mare decît desenul inițial.) Tonurile sînt brune-pămîntii, cu o pată roșie în dreptul gurii căminului. Brâncuși stă pe un scaun de lemn asemănător cu o secțiune din *Coloana infinitului*, avînd în spatele lui o mare masă rotundă de ghips, netedă și goală. (aceasta constituie deosebirea principală dintre pictură și desenul premergător, în care masa era acoperită de o mulțime de obiecte.) În fundul atelierului se observă și câteva lucrări și, ca o rețea proiectată pe zid, un fascicol de lumină care se revărsa în încăpere. Chipul lui Brâncuși, cu acea privire ce pare să scruteze și înăuntru și în afară, e înzestrat cu multă forță și dă în vileag (ca de altfel și restul tabloului) modul original în care Anne elabora țesătura detaliilor fără a pierde controlul asupra întregului organizării picturale.

Interesant de notat este faptul că, spre deosebire de majoritatea fotografiilor rămase de la artist, în acest portret, Brâncuși apare corect înfățișat...

Tabloul a fost terminat fără îndoială în 1935. Aceasta reprezintă o performanță remarcabilă, chiar lăsînd la o parte împrejurarea că autoarea avea numai 18 ani.

Pentru ceea ce a fost foarte probabil prima ei expoziție personală, Brâncuși a scris și o mică prefață:

**Annie * c'est une jeune fille qui n'a demandé conseil à personne pour faire sa peinture.
Je vous confie tel quel et je vous assure la main dans le feu qu'elle continuera
Allez voir de ma part.**

Brancusi

Ortografia lui Brâncuși apare mai degrabă fonetică, decît standard; putem deci presupune că textul n-a fost

*) «Je l'appelle Annie tout court, car lorsque j'ai fait sa connaissance elle n'avait que 60 centimetres à peu près».

în prealabil corectat. Remarcăm în treacăt că, în afara acestuia, nu există decît două alte texte scrise de Brâncuși pentru a vedea lumina tiparului: *Histoire Brigande*, istorioară publicată în revista *The Quarter* nr. 1, 1925) și paragraful inclus în catalogul celui de al patrulea Salon de la Jeune Sculpture „Hommage à Rodin”. (Paris 1952)

Annie avea să petreacă anii celui de al doilea război mondial în Statele Unite. În octombrie-noiembrie 1945 ea va expune la Albert Roullier Art Galleries la Chicago; introducerea catalogului poartă semnătura lui André Masson. Prefața catalogului expoziției următoare, deschisă la Paris în februarie-martie 1954 la Galeriele Nina Dausset, aparține lui Patrick Waldberg, text republicat de acesta în volumul *Mains et Merveilles* (Paris 1961). Annie a mai expus la Paris și în mai 1961 la Galeria Janine Hao, prefața catalogului aparținînd sculptorului Raymond Mason.

Am descoperit pagina volantă cu recomandarea lui Brâncuși pentru cea dintîi expoziție a lui Anne abia în 1966. Cîteva luni mai tîrziu, neizbutind să aflăm locul și data expoziției, am scris domnișoarei Harvey și ea mi-a răspuns că, pe cît își amintește, expoziția avusese loc în 1939, într-o mică galerie acum dispărută.

Catalogul recentei expoziții Anne Harvey deschisă la 27 februarie 1971 la Robert Schoelkopf Gallery din New York, cuprinde o scrisoare a lui Alexander Calder trimisă din Franța, unde sculptorul își are reședința. Calder evocă în aceste rînduri amintirile lui despre Anne, despre mama ei și despre mătușa Katherine. Întristat am constatat că sub numele lui Anne Harvey erau înscrise datele 1916-1967, și am aflat în felul acesta că pictorița a murit cîteva zile după ce împlinise 51 de ani. În afara portretului lui Brâncuși, expoziția cuprinde o impresionantă pînză reprezentînd un nud așezat pe o sofa (1935), apoi mai multe portrete, cîteva naturi moarte reprezentînd flori și legături de vreascuri la gura căminului, în sfîrșit, imagini cu cheiurile sculpi-toare ale Senei.

Pe un perete se află expusă și o fotografie luată de însuși Brâncuși din atelier și reprezentînd-o pe Annie în 1934, în floarea tinereții, portret revelator pentru atitudinea ei relaxată în fața aparatului mînuit de prietenul ei. Fără îndoială, un puternic simțămînt trebuie să fi legat tînăra fată de bărbatul cu patruzeci de ani mai în vîrstă. Am putea spune că, întorcîndu-i într-un fel complimentul, această fotografie făcută de Brâncuși e și cel mai reușit dintre toate portretele pictoriței — deși imaginea Annei Harvey a mai fost prinsă de profesioniștii iluștrii ca Walker, Evans, Brassai și Robert Frank.

Printr-un joc al soartei, un incendiu a izbucnit patru zile după vernisajul expoziției. Nici un desen și nici o pictură n-au avut însă de suferit; dar sala, firește, nu a mai putut fi folosită. În fața acestei situații s-a ivit o nouă posibilitate de găzduire și expoziția s-a redeschis între 20 martie și 10 aprilie 1971 în Larcada Gallery.

Fratele artistei, pictorul Jason Harvey, pe care am avut prilejul să-l întîlnesc la acest vernisaj, a avut bunăvoința să răspundă răbdător tuturor întrebărilor mele, risipind nelămuririle privitoare la familia sa.

31 martie 1971, New York.

În românește de Andrei BREZIANU

După montările lui Ciulei și Brook trebuie să ne revizuim părerile

Interviu cu VICTOR PRICE

Scriitorul englez Victor Price — redactor șef la emisiunile culturale de la B.B.C. — ne-a împărtășit impresiile după o scurtă vizită pe care a întreprins-o, cu câteva zile în urmă, în țara noastră.

— Grecia, Cipru, Turcia, România, Ungaria, ce anume v-a determinat să faceți acest circuit?

— Dorința de a mă familiariza cu aspectele culturale ale acestor țări.

— Există un motiv deosebit pentru care v-ați oprit în România?

— România are o cultură de îndelungată și bogată tradiție; cu toate acestea, în Anglia este încă insuficient cunoscută. În ultimul timp, de pildă, publicul englez a avut ocazia să cunoască destul de bine teatrul ceh și polonez. Trei teatre cehe au evoluat pe scenele Londrei în ultimii trei ani, iar dramaturgi polonezi ca Gombrowicz sau Mrozek sînt foarte apreciați la noi. Nu de mult ne-a vizitat țara și Grotowski cu trupa sa.

— Ce impresie v-a lăsat acest teatru?

— E un teatru bizar, extrem de crud, dar, firește, nu lipsit de interes. Publicul nostru este însă foarte tradiționalist. La noi experimentalul nu se bucură de o prea largă audiență. Marile montări adulate de public — și de o bună parte din critici — au rămas tot cele tradiționale.

Ce m-a surprins în România este tocmai această receptivitate a publicului față de experiment. Am văzut spectacolul lui Liviu Ciulei: „Leonce și Lena”, un spectacol total antitraditionalist, și-am observat că spectatorii din jurul meu nu păreau cîtuși de puțin scandalizați, dimpotrivă, reacționau firesc, cu competență aș putea spune.

— Cum se explică faptul că publicul dintr-o țară în care se afirmă un Peter Brook este atât de tradiționalist?

— Adevărul este că sîntem prea pătrunși de moștenirea spirituală a lui Shakespeare. E greu ca un dramaturg englez să se sustragă copleșitoarei influențe a marelui înaintaș. Poate pentru că la Shakespeare întîlnești tot cei vrei: tradiție, experiment... Eu însumi am resimțit profund acest lucru cînd am tradus, în engleză, teatrul lui Büchner. Sau poate m-am apropiat de acest teatru tocmai pentru că am regăsit, în felul de a utiliza cuvîntul, în imagini, o atmosferă shakespeariană care mi-era proprie. În orice caz, faptul m-a ajutat enorm la transpunerea textului în versiune engleză.

— Ca specialist în teatrul lui Büchner, ce impresie v-a făcut spectacolul „Leonce și Lena” în montarea Teatrului „Bulandra” din București?

— Mărturisesc că interpretarea lui Liviu Ciulei m-a intrigat. Fără să vreau mi-am amintit de recenta montare a lui Peter Brook la „Visul unei nopți de vară”, în măsura în care amîndoi regizorii încearcă să teatralizeze materialul, să introducă elemente de circ.

Domnul Ciulei mi-a mărturisit, după spectacol, că a fost influențat de mijloacele lui Bread and Puppet Theatre. Dar eu am sesizat în montarea sa și accente din teatrul lui Meyerhold, care l-a influențat de altfel și pe Peter Brook în „Visul...”

Sînt bucuros că voi revedea acest spectacol la vară, în cadrul „Festivalului internațional de la Edinburgh”, alături de „D-ale carnavalului” pe care n-am reușit să-l văd aici.

„Leonce și Lena” este o piesă foarte puțin cunoscută în Anglia. Nici un teatru mai important n-a pus-o în scenă. B.B.C. a prezentat doar „Danton” și „Woyzeck” — în traducerea mea și sub îndrumarea lui Martin Esslin.

În orice caz, cine a citit textul „Leonce și Lena” cred că a rămas cu impresia că este vorba de o piesă de consistență romantică, străbătută de un tragism... „clair de lune”. Este, vreau să spun, o piesă tristă, de o tristețe însă estompată de o atmosferă care te face să te gîndești la ultima scenă din „Neguțătorul din Veneția”. Sînt convins că un regizor englez ar fi învăluit textul în această vibrație shakespeariană. După montările lui Ciulei și ale lui Brook, trebuie însă să ne revizuim părerile.

Am admirat mult interpretarea lui Ion Caramitru. Actorul acesta aduce cu Gérard Philippe, nu vi se pare? Are farmec și o impresionantă sinceritate în joc. Cred că ecranul îl avantajează. Sper că face filme!

— A terminat de curînd, un film deosebit de interesant, unde are o realizare care nu v-ar dezamăgi.

— După cîte mi-am putut da seama în această scurtă vizită, cred că turneul Teatrului „Bulandra” — primul turneu al unui teatru românesc important în Anglia, — este binevenit, deoarece ar fi regretabil să fie prea puțin cunoscută în țara mea o mișcare teatrală atât de vie și demnă de interes, ca cea românească.

Angela IOAN

„Arta este o activitate instauratoare”

Convorbire cu esteticianul Etienne Souriau

Aflat într-o vizită în România, domnul Etienne Souriau, unul dintre cei mai prestigioși esteticieni ai secolului XX, membru al Institutului Franței, profesor onorific la Sorbona, director al cunoscutei Revue d'Esthétique, a avut amabilitatea să răspundă celor cîteva întrebări pe care i le-am adresat.

— Prezența dv. în România se datorește unei invitații a Academiei de Științe Sociale și Politice în legătură cu un apropiat eveniment. Despre ce este vorba?

— Am venit la București pentru a participa la o reuniune a Comitetului internațional de studii estetice, comitet al cărui președinte de onoare sînt și căruia domnul Joseph Gantner îi este președinte activ. Misiunea a-

tetice de care nu sînt conștienți întotdeauna. La începuturile societății industriale, oamenii au avut de suferit de pe urma distrugerii mediului. Acum nu mai e același lucru. Există un acord între industrie și cercetările estetice. Înainte se vorbea de așa-zisele „arte aplicate”, în timp ce azi se vorbește de arte IMPLICATE, adică ceea ce este artă în interiorul unei activități creatoare care nu mai ține de domeniul artistic. De exemplu, un mare baraj care se ridică este un lucru frumos. Eu am definit arta ca INTELEPCIUNEA INSTAURĂRII. Creatorul industrial ori social găsește o justă direcție a armoniei și a succesului respectînd valorile estetice.

O altă problemă care-mi pa-

Scenă din spectacolul *Dresoarea de fantome* de Ion Băieșu la Little Theatre din Londra, în regia lui Johnathan Gully

cestui comitet este de a organiza o dată la patru ani un Congres Internațional de Estetică. Primul a avut loc la Atena în 1956, apoi au urmat pe rînd Veneția, Amsterdam, Upsala, iar în 1972 e rîndul Capitalei dumneavoastră să ne găzduiască.

De fapt, primul congres de acest fel s-a ținut la Berlin în 1912, dar cum după patru ani ne aflăm în plin război mondial, firește că nu a putut fi vorba de continuitate. Următorul s-a ținut în 1936 la Paris. Deci cel din anul viitor va fi al VII-lea.

Pe lângă acest Comitet internațional există și un Comitet național prezidat de profesorul universitar Marcel Breazu. Reuniunea a avut drept scop punerea de acord a celor două comitete în privința datei Congresului, precum și discutarea unor probleme de organizare. Am decis mai întîi asupra principalei teme: ESTETICA ȘI ARTA ÎN SITUAȚIA ACTUALĂ A OMULUI. Printre temele secundare aș aminti cea care pune problema environementului și a esteticii vieții cotidiene, a raportului artei cu trecutul. Esteticienii au azi îndoieli în legătură cu vechiul rol al muzeelor, spre exemplu.

Dacă e vorba — nu vreau să spun criză, ar fi prea dur — de o evoluție foarte rapidă a artei și societății, estetica trebuie să urmeze această evoluție.

— Care sînt problemele care vă preocupă, domnule profesor Souriau?

— Raportîndu-mă la societate, cred că arta este o activitate instauratoare. Scopul acesteia este de a satisface nevoile estetice ale societății. Oamenii au nevoi es-

re importantă este cea a educației estetice, care este o mare sursă de fericire.

Nu se poate vorbi de un pesimism estetic, deoarece problema nu e aceeași ca în etică. Răul e pretutindeni în lume. La fel ca și frumosul. Învățîndu-i pe oameni să discearnă frumusețea, le deschizi posibilitatea marilor plăceri. Iată de ce cred că educația estetică este un mijloc de a dezvolta în om sensul fericirii.

Mai sînt preocupat și de alte probleme. De exemplu, în toate epocile există o relație de armonie între artă, filozofie, știință, instituții sociale. Toate acestea, trăind împreună, au o anumită unitate, dar îmi pare că arta este totdeauna în avans. Renașterea filozofică, spre exemplu, a aparținut secolului al XV-lea, iar Renașterea științifică, secolului al XVI-lea, pe cînd Renașterea artistică s-a manifestat în secolul al XIV-lea. La fel și Romanticismul filozofic cu Hegel sau Schelling se manifestă încă în prima treime a secolului al XIX-lea, pe cînd romanticismul artistic debutează în literatură cu Bernardin de Saint-Pierre, iar în pictură cu Vernet, la începutul secolului al XVIII-lea. Deci, cred, un spirit suficient de profund va putea ghici, studiînd arta de astăzi, marile atitudini ale gîndirii secolului XX. Nu spun prin aceasta că artiștii sînt pro-

Mircea ȘULEA

(Continuare în pagina 28)

Tadeusz Sliwiak

(Polonia)

Imagini dunărene

Mă-aplec și strig în ecoul întinii
cuvîntul șerpuieste țesut în adinc
fîntînă

altă apă văzut-am
nu ca asta
ci mare și neagră
apă înaltă

În apă, pin-la genunchi, stă pădurea
făr-de poteci și de vizuini
fără ferigi și mușchi

Pe oglinda întunecată a apei
se perindau orele prînzului
în cizme înalte de cauciuc

Milul gras-cenușă a riurilor minioase
a șuvoaielor adunate în viituri
a înecat casele și animalele
înăbușînd țipătul omului

Din liniștea ce stăpînea deasupra apelor
s-a înălțat ca un glonț o pasăre.
Costinești, iunie 1970.

Marea Neagră

Verseturi în liniști înscrise de mare
unul după altul
în fraza ritmică a valurilor
care de veacuri recită știuta poveste
despre navele feniciene împotmolite în fundul
mării

despre amforele pline de aur pînă în gît
despre pinzele care au uitat culoarea cerului
și nu se vor mai răsuca-n bătaia vîntului

umflatul pîntec al mării
plin de moluști lunecocse
meduze și sepii
spintecă peștii în creste de valuri
și-i coase la loc

marea întinsă respiră
pe sine însăși se rumegă
își scuipe măruntaiele
și le-așează pe fundul nemărginit
în care cea mai tare piatră se rotunjește
pierzîndu-și tășurile
rostogolită devine mai blîndă
ori, mult mărunțită, se lasă dusă spre malul
unde mereu mai supusă
se transformă în nisipul
plajelor
care învelesc mingiios
tălpile noastre.

Costinești, iunie 1970.

Ciulinii

Vîntul suflă din largul mării
doar ciulinii ghimpați îl înfruntă
din largul mării vîntul năprasnic suflă
ciulinii ghimpții și-i umflă
și-i slișie pielea
și-i scarmănă părul
și-i spintecă trupul

din largul mării năprasnic vîntul suflă
ciulinii în coamă să-i stringă

vîntul naște vînt
vîntul naște ciulini
vîntul îi lasă
și fuge de ei
se apără, luptă cu ei
se lasă învins și-i învinge
ca mereu să păstreze un chip
să nu rămînă doar aer.

Costinești, iunie 1970.

În românește de Nicolae MAREȘ

Un fel de Rousseau modern

Cu Monique

Jutrin-Klener despre Panait Istrati

Scrittoarea Monique Jutrin-Klener este autoarea celui mai recent studiu despre Panait Istrati.*)

Belgiancă de origine, născută la Ostenda la 20 ianuarie 1938, Monique Jutrin-Klener, după ce a absolvit universitatea din Bruxelles și a predat limba franceză în diverse licee belgiene, a devenit profesoară universitară fiind prezentă și ca poetă și critic literar.

— Ce v-a determinat să scrieți această carte despre Panait Istrati?

— Nu sînteți primul care îmi pune această întrebare. Desigur la prima vedere, nimic nu mă destina s-o fac: belgiancă, nu vă cunoșteam nici țara, nici limba, iar de Istrati abia auzisem. Dar, într-o zi, am văzut filmul pe care Henri Colpi l-a realizat la dumneavoastră în țară, după Codin. Probabil că în ziua aceea eram foarte „receptivă”. Imaginile, personajele, peisajele cu care am luat cunoștință atunci aveau un accent cu totul nou. Am vrut să citesc Codin, apoi toate cărțile lui Istrati. După aceea, am vrut să știu cine era Panait Istrati. Și atunci mi-am dat seama că în Occident nu există nici un studiu important despre el. În același timp, căutam un subiect pentru teza mea de doctorat. M-am hotărît să-mi consacru teza mea lui Panait Istrati. Și așa am învățat românește și am venit în țara dv.

— După cum știți desigur, anul trecut s-a organizat o expoziție închinată lui Panait Istrati, care a stîrnit un viu ecou în rîndul vizitatorilor, iar prestigioasa editură Gallimard îi publică opera. Să fie acestea semnele unei noi vogi a scriitorului român?

— Se prea poate! Dar pentru o informare mai bună, ar trebui, de pildă, întreprinsă o anchetă în rîndurile tinerilor cititori, primii chemați să citească lucrările lui Panait Istrati, pe care, pînă acum, n-au avut cum să le cunoască. Nu voga pasageră este însă importantă și nici succesul momentan de care se bucură sau nu în rîndurile cititorilor o operă, ci strălucirea pe care ea o degajă. Ca profesoară, mă străduiesc, desigur, să-i fac pe studenții mei să cunoască și să îndrăgească operele lui Istrati.

— Care este, după datele ce le detineți, audiența lui Istrati în alte țări ale lumii?

— În țările din răsărit, opera lui Istrati înregistrează tiraje mari: în Ungaria, în Iugoslavia, în Polonia, în Cehoslovacia, Turcia este însă țara unde opera lui Istrati este cea mai bine cunoscută, datorită eforturilor lui Yaşar Nabi Nayir, directorul editurii „Varlık” și traducătorul lui Istrati în limba turcă. După publicarea romanului Kira Kiralina (în 1939), a fost tradusă și editată toată opera lui.

— Într-un interviu, acordat pe vremuri lui George Mihail Zamfirescu, Istrati se plîngea că-i silit să scrie în franceză: „Mă simt un scriitor român care, în loc să cînte în țara lui, pe un

fluier ciobănesc, a fost, fără voia lui, obligat să cînte pe un instrument internațional. Destinul mi-a luat din mîini fluierul și m-a silit să suflu din trompetă pe turnul Eiffel”.

— Intr-adevăr, destinul, hazardul sau cum vreți să-i spuneți, a avut un rol primordial în cariera de scriitor a lui Istrati. A fost nevoie de încurajările lui Romain Rolland, de ajutorul material al celui prieten al lui, Ionescu, și, în cele din urmă, de publicarea lui de către o editură, pentru ca Istrati să se descopere pe sine însuși. Cît de ciudată ni se pare ambiguitatea unei opere care, deși se bizuie pe o tradiție românească, și-a găsit un adevărat auditoriu în străinătate! Căci, după cum știți, povestirile lui Istrati au avut la apariția lor, mai mult succes în Franța, unde șocul, efectul surprizei au fost mai vii decît în țara dv.

— Cum vă explicați acest fapt? Să fi fost el datorat temelor alese, cunoscute în țara noastră, făcînd parte din tezaurul nostru cultural? Limbii pitorești a scrierilor lui Istrati?

— Da, desigur. Dumneavoastră, românii, nu puteați fi atît de șocați de farmecul și atmosfera acestei limbi ciudate, străbătută de inflexiuni românești. Povestirile lui Istrati pierd o mare parte din savoarea și din poezia lor, de cum sînt traduse. El era conștient de acest lucru, atunci cînd mărturisea că îi este aproape imposibil să-și traducă operele. Dar nu-i numai asta! Istrati a apărut într-un moment în care o dorință de evadare și de depeizare predomina în literatura franceză. Anul 1925 este marcat în Franța printr-o vogă nouă a literaturilor străine. Traducerile abundă: London, Curwood, Hamsun... Pe de altă parte, autori francezi publică romane exotice, de călătorii și de aventuri: Aurul de Cendrars, Noaptea Kurdă de J. R. Bloch, Europa galantă de Morand.

Istrati, proiectat în literatura franceză în anul 1924, cu ardoarea lui, cu spontaneitatea lui, cu temele lui, a cucerit dintr-o dată un public plitit de „literatură”, dornic de evadare și de exotism, aspirînd la această viață simplă, evocată cu talentul adevăraților povestitori. Așa că romanele lui Istrati s-au smuls din mîini, așa cum s-a întîmplat cu cele ale lui London, ale lui Hamsun, ale lui Cendrars.

Lumea occidentală avea nevoie de un nou exotism. Și iată-l pe Panait Istrati apărînd și oferindu-i tocmai acest exotism! Astfel, între autor și cititor s-a născut o neînțelegere, care abia peste ani a putut fi risipită. Istrati s-a descoperit, fără voia sa, „exotic”! Or, povestindu-și experiența sa de viață, Istrati a urmărit, înainte de orice, să exprime un mesaj social: el invită omul să se intereseze de suferința cumplită a fratelui său, refuzînd să fie considerat drept un „neguțator de evadare”, ca atîția alții.

Dar atunci, la apariția sa, haiducii, turcii cruzi, vagabonzi din cărțile lui erau tot atîtea pretexte de evadare. Cu visurile acestor eroi — încercînd să se elibereze de constrîngerea socială — de a trăi într-o societate liberă și

dreaptă, cititorii nu s-au identificat decît în anii noștri.

— Deși Istrati a scris în franțuzește, el rămîne totuși un scriitor român, rădăcinile operei lui — așa cum ați afirmat chiar dv. — fiind românești.

— Incontestabil! Toată opera lui de povestitor s-a născut din experiența trăită înainte de 1916: copilăria lui la Brăila și la Baldovinești, vagabondajele lui în Orient, activitatea lui de ziarist și de militant socialist. Eu cred însă că dacă ar fi rămas în România, el n-ar fi devenit niciodată scriitor. El a avut nevoie de acest recul, de această distanță afectivă pe care dv., românii, o numiți dor, ca să recreeze lumea pe care o părăsise. Doar magia amintirii îmbinată cu dorul puteau realiza miracolul transmutației poetice.

Deschideți o carte de Istrati: un om cîntă o doină, altul rostește o veche zicală, copiii mînîcă porumb copt. Toată opera lui este impregnată cu elemente uneori imponderabile, dar profund legate de viața țărănilor și a oamenilor umili din Brăila; ea s-a hrănit din seva lui populară. Această aură, în care se scaldă personajele, apare și în cele mai mici amănunte ale limbajului lor, pînă și în felul lor de a te privi, de a-ți vorbi despre ploaie și despre soare, în gesturile lor de revoltă sau de resemnare în fața vieții.

— Ce loc credeți că ocupă azi Panait Istrati în literatura franceză?

— Dacă urmărim evoluția criticii franceze, față de Istrati, distingem trei perioade. Primei epoci, cînd emoția și surpriza noutății, trezeau interesul tuturor, i-a urmat o oarecare obișnuință, care i-a orbit atît de mult pe cei mai mulți dintre critici, încît ei n-au mai fost în stare să recunoască în Ciulinii Bărăganului o capodoperă. După 1930, cînd opera se afla în declin, considerațiile politice au falsificat toate aprecierile literare.

La moartea lui înfloreau deja fabulele, legendele.

Trebuie să lăsăm să treacă timpul ca să putem emite o judecată valabilă

și justă asupra operei acestui scriitor, un fel de Rousseau modern, prin contradicțiile sale, ca și prin credința lui nestăvilită în om.

— Dar în contextul cultural al Peninsulei balcanice?

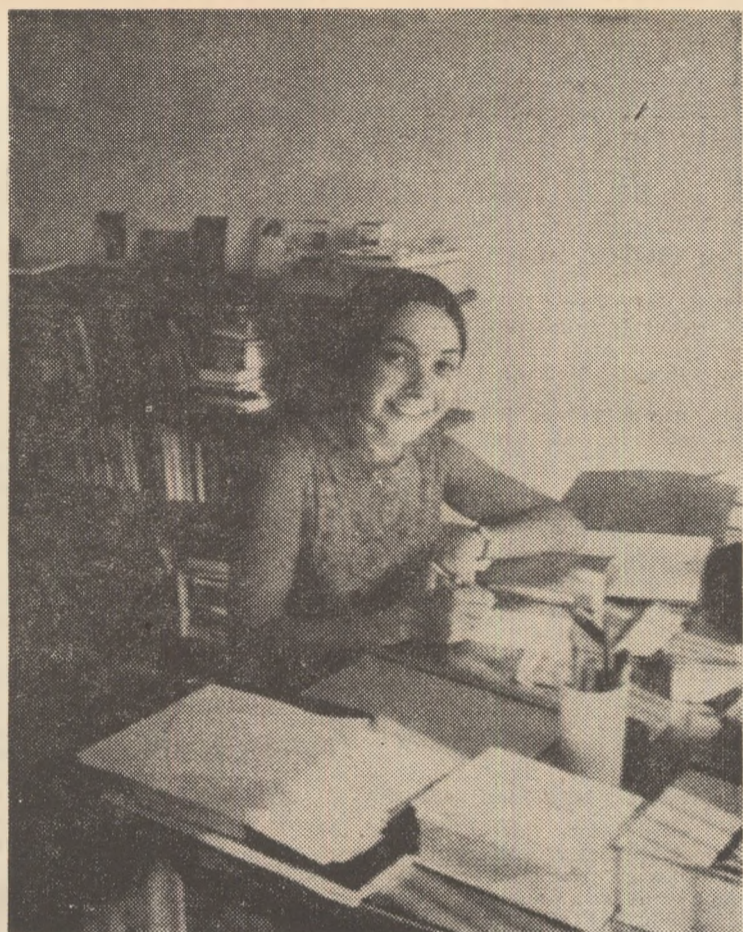
— Întrebarea dv. mi se pare justă, fiindcă eu consider că Istrati trebuie situat în cadrul unei „literaturi balcanice”; în măsura în care vorbind de o „literatură balcanică” ne gîndim la un trecut istoric comun și la condițiile sociale ale țărilor din această zonă a Europei, trecut și condiții care au contribuit la făurirea unei civilizații țărănești în toată regiunea Balcanilor. Această apropiere se reflectă în folclor: în obiceiuri, în literatura narativă orală. Povestitori orali încercînd rigoriile formei scrise, autori sirbi, bulgari, greci și români de la sfîrșitul veacului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea fac apel la teme și la procedee asemănătoare. Această artă narativă scrisă își amintește de procedeele literaturii orale. Prezența unui povestitor-autor și aceea a unui auditor-cititor se face simțită în povestiri. Astfel, Istrati, apare într-un moment cu totul special al evoluției acestui tip de literatură: la răscrucea drumurilor tradiției orale și a literaturii scrise.

Istrati încarnează această tranziție, recurgînd cînd la trecutul legendar, cînd la realitatea trîzită, străduindu-se să scrie romane — chiar un roman-fluviu — în timp ce adevăratul lui geniu se află în povestirea izolată.

Personal, l-aș situa pe Istrati alături de prietenul său Nikos Kazantzakis. Amîndoi sînt doi rapsozi care s-au apucat într-o zi să „scrie” povești pe care le povesteau atît de bine prietenilor lor. Căci, înainte de a fi „scriși”, „Alexis Zorba” și „Codin” au existat — în timpul unor lungi și memorabile discuții, purtate nopți de-a rîndul și prelungite pînă la orele tîrzii ale dimineții — fiecare în cîte zece versiuni.

*) Monique Jutrin-Klener Panait Istrati, un chardon Déraciné Maspéro, Paris 1970.

Interviu de Paul B. MARIAN

Gianni Bartocci (Italia)

Întîlnire la Sinaia

Se risipește nisipul
în orașe și zăne
ce nu se vor mai întoarce
Iată s-a și golit clepsidra
Iarna încă mai întîrzie
în inimă verii
și o simțim învîluite în tristețe
tei din alai,
Poate
soașele va mai goni un timp
din brazii înalți ai munților

Iantasmale de pîclă;
cerul va avea ochii tăi,
și iluzia
va străluci din adînci depărtări.

Ogoare din România

lui Boris Cazacu

Șuierul vîntului
peste cleștare nu atinge
arborii cîmpilor.
Drumul aleargă la zare

Prin orgolioasele holde.
Și ochiul trudit al călătorului
se așterne pe lente mîloase
fluvii sau în păduri se atundă
cu bivoliți negri fugind.
Cu nostalgice semne
se-nșiră geometrice zboruri
de berze

Plecarea

Urlă trenuri
la capătul nopții
nostalgice visuri deșarte.

Și nu e inima pregătită
încă
de plecare

Pe dune

Pe dunele răscolite
de-austru, în legăturile
unde, simt pașii tăi,
Iubire, și la nesfîrșit
se repetă lamentele lui Ovidiu
Cu țipătul corlelor
Mării Negre.

În românește de Tașcu GHEORGHIU

Antologii de literatură română

„Vară buimacă“ și „Alcion, diavolul alb“

Interesul pentru literatura română este într-o evidentă și continuă creștere în Uniunea Sovietică. Dacă un număr de ani arie de cuprindere a literaturii noastre s-a păstrat relativ restrinsă, dominată mai ales de personalitatea lui Mihail Sadoveanu, a cărui creație și-a găsit o largă popularizare în diferite limbi din Uniunea Sovietică, dacă, mai apoi, preferințele au rămas statornic în domeniul literaturii clasice (Caragiale, Vlahuță, Delavrancea, Alecsandri etc.), în vremea din urmă, în sfera de preocupări ale editurilor sovietice pătrunde tot mai mult fenomenul literar contemporan. Numai în cursul acestui început de an au apărut în tălmăcire în limba rusă romanele lui Zaharia Stancu **Ce mult te-am iubit**, **Pădurea nebună**, un grupaj mare de poezie (în revista „Neva“ din Leningrad) și romanul Sânzianei Pop **Serenadă la trompetă**. Cititorul sovietic cunoaște astăzi numele lui Marin Preda, Nichita Stănescu, Fănuș Neagu, Nicolae Breban, Ana Blandiana, Eugen Barbu, Ștefan Bănuțescu etc.

Antologiile îngăduie o vedere de ansamblu asupra mișcării literare; de aci, poate, și numărul lor crescând în ultima vreme: **Tineri poeți români**, **Vară și viscol**, și, mai de curind, **Alcion, diavolul alb și Vară buimacă**. Această din urmă merită să ne atragă atenția din mai multe considerente. Publicată de editura „Molodaia Gvardia“, într-o colecție în care este precedată de culegeri similare din literatura maghiară, cehă, elvețiană, a Republicii Federale a Germaniei și a Republicii Democratice Germane, antologia **Vară buimacă** urmărește, așa cum rezultă din Cuvântul înainte al Editurii, să dea o imagine reprezentativă despre creația citorva tineri scriitori din România, poeți și prozatori.

Selecția făcută de D. Șpolianskaia, o bună cunosătoare a literaturii române, pentru care acest volum a însemnat o încununare a activității ei, de aproape două decenii, de popularizare a literaturii noastre în U.R.S.S., cuprinde o serie de nume din cele mai reprezentative. Poezia este prezentă prin Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ilie Constantin, Ion Alexandru, Ion Gheorghe, Grigore Hagiu, proza scurtă prin D. R. Popescu, Fănuș Neagu, Vasile Rebreanu, Sorin Titel, Nicolae Velea.

Scrierile în proză sînt toate traduse de D. Șpolianskaia. Ținînd seama de largul evantai tematic, de varietatea de maniere, încercarea n-a fost ușoară pentru traducător și inevitabil, în unele cazuri, afinitățile cu scriitorii traduși erau diferite. Cei mai apropiați traducătoarei par să fi fost D. R. Popescu și Vasile Rebreanu. **Pisica roșcată și ingerii** este tradusă cu reală iscusință, într-o echivalare îmbinînd ceea ce putem numi „fidelitate“ față de textul original — în sensul direct de „exactitate“ — cu „recrearea fidelă“ a spiritului, a atmosferei textului în articulațiile sale cele mai intime. Deși poate nu totdeauna egală, tălmăcirea nuvelor lui

Fănuș Neagu, **Vară buimacă**, **Luna ca o limbă de ciine**, are multe pagini reușite, în deosebi sub aspectul plasticității, al redării coloritului bogat și original al textului românesc.

Marea majoritate a poeziilor au fost traduse de V. Kornilov, poet care se indeletnicește frecvent și nu fără succes cu tălmăcirea de versuri. Desigur că misiunea care și-a asumat-o de astădată nu a fost ușoară, dat fiind mai ales diapazonul larg și variat de voci poetice ce urmau a fi transpuse în limba rusă. Efortul lui de a evita nivelarea, străduința de a face ca fiecare poet să-și păstreze în tălmăcire personalitatea, merită a fi apreciate. Ca și în cazul traducerilor în proză, reușitele nu sînt egale în toate cazurile. Bune sînt tălmăcirile multor poezii ale lui Nichita Stănescu, îndeosebi a **Elegiei a II-a**, **Getica**, unele ale lui Marin Sorescu (**Don Quijote**), **Sfîrșitul războiului** de Ion Alexandru. Interesante tălmăcirile din Grigore Hagiu, deși nu totdeauna foarte fidele față de original Este limpede însă că V. Kornilov simte spiritul și modulațiile interne ale poeziei noastre tinere, aspirațiile și expresivitatea ei, și o continuare a activității pe acest făgaș ar putea duce la rezultate rodnice.

Așa cum subliniază prefațatorul, Ilia Konstantinovski, antologia **Alcion, diavolul alb** poate trezi interesul cititorului „prin autenticitatea și firescul scrierilor ce le cuprinde.“ „Nuvelele incluse — spune el în continuare — ne dau posibilitatea să cunoaștem talente literare viguroase și originale care contribuie toate laolaltă la făurirea prozei românești contemporane...“

Antologia se caracterizează printr-o largă cuprindere a novelisticii noastre contemporane, atît sub aspectul reprezentării generațiilor, cît și al orientărilor literare. Alături de nuvele de Vasile Voiculescu și Lucia Demetrius, găsim altele semnate de V. Em. Galan, C. Țoiu, Vasile Rebreanu, Sorin Titel, Fănuș Neagu etc. În aceeași măsură este interesantă varietatea tematică și de probleme abordate în diferitele nuvele, care toate laolaltă converg, așa cum subliniază și prefața, la realizarea unui tablou din care cititorul sovietic să poată „înțelege... profunzimea prozei românești, trăsăturile specifice, individuale ale literaturii române, varietatea ei, contribuția ei la tezaurul literaturii mondiale.“

Scopul urmărit de alcătuitorul antologiei (A. Sadețki) a fost deplin slujit nu numai de selecția autorilor, dar și de eforturile traducătorilor. Am putea spune că această culegere de nuvele a reunit pe cei mai buni și mai reputați traducători sovietici de literatură română, unii cu o activitate bogată și binecunoscută, cum ar fi Tatiana Ivanova, Iuri Kojevnikov, Kiril Kovaldji, Irina Ogorodnikova, alții, deși la începutul activității lor, nu mai puțin pricepuți, cum ar fi Elena Azernikova.

Tatiana NICOLESCU

„Scrinul negru“, proză contemporană

Apărută sub egida Institutului pentru relații cu străinătatea din Stuttgart, în colecția „Întîlniri spirituale“ (Editura Horst Erdmann), această antologie a prozei românești contemporane are ca subtitlu „România în povestirile autorilor ei *cei mai buni*“. Din această formulare reiese caracteristica acestei cărți: forța, dar și slăbiciunea ei. Pentru că ce înseamnă, pentru autorii culegerii, „cei mai buni“? De ce natură este acest criteriu?

Antologia a fost alcătuită de Edith Horowitz-Silbermann și Michael Rehs, amîndoi semnînd și cite un cuvînt înainte, prima fiind și traducătoarea majorității textelor. Edith Horowitz-Silbermann prezintă în prefața ei o succintă, dar cuprinzătoare și competentă istorie atît a formării poporului român cît și a literaturii sale, tinzînd în acest text spre maximă obiectivitate. Afirmațiile autoarei nu sînt niciodată arbitrare, în majoritatea lor fiind cimentate cu citate din operele celor mai prestigioși critici români, cum ar fi Titu Maiorescu, Tudor Vianu sau George Călinescu, iar în alte părți cu părerile unor autori de certă valoare europeană, cum ar fi Hugo von Hofmannsthal, care a prefațat volumul de povestiri al lui Victor Eftimiu „Prometeu“, apărut în 1924. Cititorului vestgerman îi sînt deci prezentate în prefața acestei antologii — prima de asemenea proporții în limba germană după antologia „Erkundungen“, apărută la editura Volk und Welt, Berlin, R.D.G. — principalele coordonate, curente și tendințe de dezvoltare ale prozei românești de la începuturile ei (date de autoare cu apariția „Descrierii călătoriei mele“, a lui Dinicu Golescu în 1827), pînă în zilele noastre. El va fi însă surprins de faptul că o serie de nume amintite în introducerea nu vor apărea în interiorul cărții, unele tendințe expuse în mod teoretic nefiînd deci ilustrate, textele alese nealcătuiînd deci o oglindă fidelă a „prozei românești contemporane“, cum enunță titlul cărții.

Revenim deci la criteriile antologării. Dacă într-adevăr ar fi vorba de „cei mai buni“, atunci antologia ar trebui să fie cu mult mai mare. Dacă intenția ar fi fost ilustrarea curentelor, atunci numele autorilor textelor ar fi putut fi altele. Sistemul deci de părere că cel mai potrivit criteriu al unei asemenea antologii ar fi fost sau preferințele autorilor antologiei sau o strictă exemplificare a expunerii din introducerea, acest ultim criteriu fiind preferabil în cazul unui prim contact al unui mare public de cititori cu o literatură de facto necunoscută în acea țară.

Textele cuprinse în antologie (în ordine alfabetică) sînt următoarele: Tudor Arghezi — „Țirla“, „Cum se stîrlesc șoarecii de tot“ și un fragment din „Lina“; A. E. Baconsky — „Bufnița“; Ștefan Bănuțescu —

„Dropia“; Eugen Barbu — „Pe ploaie“; Geo Bogza — „Orele orașului“; George Călinescu — un fragment din „Scrinul negru“; Pavel Dan — „Copil schimbă“; Mircea Eliade — „La țigănci“; Teodor Mazilu — „O plimbare cu barca“; Gib. Mihăescu — „Troia“; Aurel Dragoș Munteanu — „După amiază neliniștită“; Fănuș Neagu — „Fintina“; Dumitru Radu Popescu — „Păpușa spinzurată“; Marin Preda — „Colina“; Liviu Rebreanu — „Ițic Ștrul, dezertor“; Mihail Sadoveanu — „Pe Dunărea veche“ și „Slujbaș vechi“; Zaharia Stancu — un fragment din „Pădurea nebună“; Sorin Titel — „Zăpușeală“; Urmuz — „Ismail și Turnavîtu“ și „Gayk“; Nicolae Velea — „Poarta“; Ion Vinea — „Luntre și punte“ și Vasile Voiculescu — „Ultimul Berevoi“.

Ne putem întreba următoarele: de ce pe copertă scrie „povestiri“ (un gen literar bine determinat), dacă în multe cazuri sînt publicate și fragmente de romane. De ce lipsesc nume fără de care, de pildă, literatura dintre cele două războaie mondiale n-ar fi de conceput, ca Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Mateiu Caragiale sau Agârbiceanu (cărui în prefața îi este rezervată aproape o pagină întreagă). Sau, în fine, de ce n-au fost incluse din generația de după 1944 nume ca acelea ale lui Laurențiu Fulga, Al. Ivăsiuc, Nicolae Breban, Petru Popescu, D. Țepeneag, Sânziana Pop (în paranteză fie subliniat că antologia nu cuprinde nici un singur autor feminin), care, de asemenea, sînt amintiți, pe drept cuvînt, în prefața pentru contribuția lor determinantă la peisajul prozei românești actuale.

Această carte este, însă, o lectură foarte agreabilă și pentru acei cititori care nu sînt interesați de istoria unei literaturi, ci care vor să afle pur și simplu lucruri esențiale despre o țară și despre viața poporului ei.

Traducerile foarte corecte și îngrijite (poate prea corecte și citeodată lipsite de anumite nuanțe specifice ale culorii locale) sînt semnate — în afară de Edith Horowitz-Silbermann — de Thea Constantinidis, Alfred Kittner, Egon Weigel și Valentin Lupescu. Poate ar fi fost bine, dacă editorii antologiei ar fi apelat la mai mulți traducători din rîndurile scriitorilor germani din România, cum ar fi Georg Scherg, Paul Schuster sau Wolf Aichelburg, care pentru excelențele sale tălmăcirii din Vasile Voiculescu a obținut recent premiul Uniunii Scriitorilor pentru traduceri din limba română în limba germană.

Date bio-bibliografice și un Glosar. Întocmite cu multă meticulozitate și exactitate științifică, încheie această frumoasă carte, ce sperăm că va fi un început în răspîndirea literaturii române în R.F.G.

Anemone LATZINA

Coperta revistei „Signos“

Signos

Revista cubaneză **Signos**, cam de formatul și mărimea **Vieții românești**, a dedicat un întreg număr (4/1970), României. Numărul este realizat de poetul Samuel Feijóo, în mare parte în colaborare cu poetul român Dariu Novăceanu, colaborare care s-a vădit a fi deosebit de rodnică, revista cuprinzînd o arie extinsă a fenomenului cultural românesc, de la poezie și cîntecele populare, la muzeistică, datini, poezie cultă, sculptură și grafică.

Cum era și firesc, iniția reacție a lui Samuel Feijóo, în contact cu peisajul românesc, a fost poetică. Iată un

CINTEC AL MUNTELUI

Cînd un poet din munții

Antilelor
sosește în octombrie în pădurea
românească

c firese să scrie

„toți arborii sînt de aur“ — sau așa:
„Arborii sînt de aur“

E ciudat să te privești într-o oglindă străină, o oglindă vie însă, de loc impasibilă, personală, transfigurativă. Ești și nu ești același, parcă deodată ai fi mai frumos, simți îndemnul de a te reanaliza cu o curiozitate aparte, nouă, să vezi în ce măsură imaginea ta corespunde adevărului. Și corespunde. Descopăr, eu, român, că trăiesc într-o țară exotică, o țară a mirajelor care, alcătuiînd mediul meu natural, percepute cu sensibilitatea mea, nu-mi dau această senzație. De data asta, venind de departe, din Perla Antilelor, văd totul cu ochii lui Feijóo — și totul mi se pare mai interesant, mai tonic, mai plin de mister, înfiorîndu-mă plăcut.

Sună aparte, sună frumos în spaniolă proverbele atît de intrate în obișnuința noastră, sună ciudat ghicitorile, răsună aparte Miorița și par mai viu colorate frescele exterioare ale minăstirilor din nordul Moldovei.

Samuel Feijóo ne-a colindat țara în lung și-n lat, alcătuiîndu-și despre ea o viziune poetică, fără a aduce însă prejudecii obiectivității reportericești.

În final, revista prezintă o mică antologie a poeziei românești contemporane, ilustrată prin Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Zaharia Stancu, Ion Vinea, Gellu Naum, Ion Alexandru, Nicolae Labiș, Ana Blandiana, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ion Gheorghe, Dumitru M. Ion, Dariu Novăceanu. Poate am avea cite ceva de obiectat împotriva selecției și a proporției reprezentării acestor poeți în revistă (reproșul adresîndu-se, bineînțeles, lui Dariu Novăceanu, care semnează traducerea în colaborare cu colegul său cubanez), dar peisajul poetic românesc actual apare, totuși, suficient și pertinent reprezentat.

În afară de reproducerea unor fotografii (nunți țărănești, poze de familie) conferind, de altfel, un plăcut caracter de intimitate multor pagini, volumul este bogat ilustrat prin reproduceri după operele lui Brâncuși prin caricaturile și desenele aparținînd lui Gopo, Taru, Dragomirescu, Gănescu, Brauner etc.

Este un gest literalmente frumos acest număr din revista **Signos**, un gest al prieteniei dintre poporul cubanez și cel român, o amplă și izbită încercare de a pătrunde o spiritualitate atît de înrudită prin limbă și cultură.

Aurel COVACI

„Așteptarea”

„Serata”

„Frații”

MIRCEA ALBULESCU:

Gaudeamus

„Cu un pas înaintea vieții”

— Trăiește de câteva luni viața unui erou fabulos, un om al cărui destin se autoplămădește în fața publicului, un tip uman din galeria cea mai generoasă a romanticilor contemporani, un om care pornește de la zero pentru a făuri totul. Personajul din **Puterea** și **Adevărul** nutrește o credință perfectă și o dorință imensă de a crea în realitate adevărul și binele gândit. Eroul meu se numește Pavel Stoian

și este primul secretar al unei regionale de partid.

— **Ce probleme vă pune interpretarea acestui rol?**

— Cred că pentru prima oară Titus Popovici și-a realizat o intenție mărturisită mai de mult: a scris scenariul și pentru actori, pe actori; apoi, Manole Marcus este, după părerea mea, în perioada sa de maturitate artistică, e fantastic; iar Nicu Stan este un operator uluit; în această excelentă companie, dacă se va spune că sint doar „bun” (ierțați-mă), pentru mine va fi un eșec.

Spre deosebire de toate celelalte apariții pe ecran, Pavel Stoian mă obligă să-mi dozez cu minutele reacțiile, să-mi conturez treptat — de-a lungul a două serii — traiectoria celor peste 20 de ani de viață.

De altfel, dincolo de solicitările imediate ale fiecărei partituri, mă preocupă constant găsirea mijloacelor celor mai concrete pentru a descopri și transmite ideea cea mai abstractă. Dacă elementele materiale, filmice ori teatrale, nu reușesc să traducă și să recompună în sufletul celui care privește mesajul pe care deliberat și l-a impus artistul, atunci totul este zadarnic (forța de pătrundere, de comunicare, se dizolvă; structura specifică se pierde).

— **Se discută mult despre teatrul și filmul politic...**

— Și e firesc să fie așa, pentru că publicul de pe toate meridianele se interesează de acest gen de artă. Însă, după părerea mea, spectacolul de pe scenă sau ecran trebuie să depășească stadiul de ilustrare, de consemnare a evenimentului politic: fenomenul de dezbateră artistică ar trebui să fie cel puțin cu un pas înaintea vieții, ar trebui să întuiască devenirea realității, să o descopere. Și spun acest lucru deoarece cred plenar în puterea — poate nu îndejunsă folosită — de influență a artei și afirm o dată în plus conștiința politică a oamenilor de artă.

Rep.

O aniversare nu este doar un gând despre trecut decât dacă acel trecut, valoros dar imperfect, este o promisiune pentru viitor. Trecutul cultural al țării noastre a arătat, negru pe alb, că noi avem talent pentru cinematograf. Literatura noastră are opere de valoare mondială. Afară de asta, avem o pictură de nivel european. Așadar, am dovedit cu fapte talentul nostru în cele două discipline estetice strâns înrudite cu arta a șaptea. Deosebit de aceasta, și în ciuda condițiilor vitrege în care maestrul actuali și-au făcut ucenicia, ei au ajuns azi să reușească adesea în dificila artă de a găsi teme noi și profunde. Rămâne ca ei să se perfecționeze și în cea de a doua artă, aceea de a inventa idei de detaliu, pentru a pune în valoare ideile mai generale ale temei. Acest talent de a găsi momente de adevăr și frumusețe cu care să îmbrace povestea, acest talent se învață. Totul e să ți se spună cum. Iar acest „cum” este, după părerea mea, nu numai posibil, dar și relativ ușor. Instituțiile de învățămînt cinematografic, pe de o parte și, pe de altă parte, un mai vigilent control din partea redacțiilor asupra criticii cinematografice pentru creșterea exigenței și pentru nivelul argumentației estetice — aceste două surse de învățătură și povățuire, aceste două surse de disciplină didactică, bine practicate, pot face din țara noastră, și asta foarte curînd, una din marile oficine de artă a ecranului.

Dar iată că, după premiera recentă cu **Printre colinele verzi**, noi motive de meditație optimistă asupra destinului cinematografiei noastre ne oferă „Zilele filmului românesc” și, în primul rînd, **Serata** de Malvina Urșianu, peliculă interesantă prin originalitatea temei și caracterul intens dramatic al acesteia. E prima oară că se descrie cinematografic momentul de la 23 August. Au fost (se va spune) filme (ca **Valurile Dunării** și **Străinul**) unde se vorbea de Eliberarea din 1944. Da. Se vorbea. Evenimentul era presupus, implicat. Sau (ca în **Străinul**, care a fost totuși un film bun) mișcarea din 23 August era doar finalul filmului, adăugat ca un jurnal de actualități. În **Serata** însă întreaga poveste e acel moment dramatic, care într-adevăr deschidea o nouă epocă istorică; și nu numai românească. Mai avusese loc, cu un an înainte, o oarecare schimbare antinazistă în Italia, dar cu război civil persistent și fără o categorică îndreptare a armelor împotriva lui Hitler. Iată de ce 23 August al nostru a fost într-adevăr deschizător de istorie; și iată de ce eram curioși să-l vedem zugrăvit într-un film.

Pe sceme că este soarta răsturnărilor de a nu fi, pînă în ultima clipă, nici măcar cu gîndul bănuite de fericirii stăpîni, de **beati possidentes**. Malvina Urșianu a avut buna idee să descrie o asemenea nepăsare obtuză, nepăsarea marilor potențaiți din acea tulburătoare noapte de 23 August 1944. O atmosferă de „țara arde și baba se piaptănă”. Toată povestea e un bal, un bal dat de stăpînii zilei pentru slugile lor. O lume care habar n-are de vulcanul care va erupe peste câteva ceasuri. Casa, o somptuoasă vilă, dincolo de granița Capitalei, aparține unui personaj prestigios prin averea și valoarea lui intelectuală, prestigios și prin abila sa politică (interpretat magistral de György Kovacs). Personajul nu este atît un arivist, cît un elegant epicureu, cu o concepție estetizantă despre viață, cu ambiția de a nu crede în nimic, de a privi totul sub unghiul amuzamentului, de a păcăli pe toți. Totuși, destul de inteligent ca să vadă că finalmente păcălîtul fusese el și că acum toate se prăbușeau. Iar cînd află de evenimentele de la București, ține musafirilor săi un mic discurs în care le explică surizînd că și de data asta a păcălît lumea. Căci iată, boala lui de inimă îi va aduce moartea peste câteva zile, care moarte îl va feri de a asista supărat la catastrofa care va ruina pe semenii săi (și mai ales pe distinsii invitați ai balului, ai seratei care mai era încă în curs, pînă la venirea trupelor germane). Catastrofa e la poartă, dar el, cu ajutorul morții, îi va trage chiulul. Nemții vor da foc castelului, și distinsul său proprietar va arde și el, cu funeralii de viking. Un viking care avusese toată viața ca ideal de a trișa, de a înșela, surizător, și de a nu crede în nimic. Lichea de lux, fidelă oglindă a românului din „înalta” societate a acelor vremuri.

Ca o ironie, un glonț german va împușca pe o înaltă doamnă germană, oaspete de onoare, persoană din cercul intim al fîhrerului.

În centrul acțiunii se află secretarul amfitrionului (interpretat de Motoi), căruia i s-a încredințat un rol interesant, acel al omului care trebuie să-și camufleze identitatea, să pară altcineva decît este, pentru a nu fi bănuț că îndeplinește o înaltă și periculoasă acțiune revoluționară. Interesantă e și figura unei doctorițe (Silvia Ghelan), militantă de seamă

în mișcarea comunistă, și care are o conversație impresionantă cu „profesorul”, cu ilustrul amfitrion. Amîndoi știu că el e grav bolnav. Și asta o face pe ea să-i mărturisească profundă ei părere de rău că această mare inteligentă a lui, ea nu putuse să o îndrepte spre lupta cea dreaptă. Ii spune că l-a iubit, și că l-a pierdut de două ori. O dată pentru ea, și încă o dată pentru mișcarea căreia dînsa îi închinase viața. Această conversație este de o tulburătoare frumusețe prin cantitatea de trecut reîntrebuințat; convorbire în pragul unui mormînt care se deschide și al unei vieți noi care începe pentru toată lumea.

Distinsul profesor are o față. Deșteaptă, dar cam ciudată. Cu ce rămăsese intact din facultățile sale, ea știe să înțeleagă și să urască lumea falsă care o înconjoară. Tot ea ghicește adevărata personalitate a secretarului; că el nu e o secătură arivistă și abilă, ci un om adevărat care, nu se știa de ce, își ascundea adevăratul caracter. Silvia Popovici interpretează halucinant acest rol greu.

Vă amintiți ce mirare stîrnise Visconti acordînd (în **Ghepardul**) secvenței cu balul aproape o jumătate de ceas. Așa trebuia. Căci acel bal nu era petrecere, ci funeralii. Era înmormîntarea unei întregi bucăți de istorie care se sfîrșise și se prăbușea. Ca și în noaptea de 23 August 1944. Iată de ce aci balul, în realitate festivitate funebră, n-a fost secvență, ci ambianță permanentă. Un bal unde nu lumea petrecea, ci o lume trecea. Pentru totdeauna.

Filmul **Frații** este realizat de Nicolae Țic și Constantin Bordeianu (scenariști) și de Mircea Moldovan și Gică Gheorghie (regizori). Un film inspirat din viața satului nostru contemporan. De data asta dramaturgia se bazează pe încăpăținarea președintelui colectivei ca totul să meargă bine. Adversarii și calomniatorii săi aveau o calitate particulară. Erau rude cu președintele. Așa că în permanență ei așteptaseră de la el favoruri și chiar ilegalități. Iar el e dîrz, și nu se lasă. De aci conspirația acestor neamuri pentru a-l da în gît și a alege un președinte care să le facă pe plac. Printre neamuri se găsește și fratele său, pe care el nu voise să-l acopere și-l lăsase să facă pușcărie. Rolul acestuia este creat de Emanoil Petruț. În acest film actorul arborează o mutră de secătură creștină și obraznică. Este o bună performanță actricească. Cît despre Ilarion Ciobanu, acesta a ajuns, încet-încet, la o stăpînire a acestei arte care îl pune pe picior de egalitate cu cei mai mari actori ai noștri. Secretul măiestriei sale ține, probabil, de faptul că nu și-a învățat meseria la școală, de la profesori-actori, ci de la regizorii diverși cu care a lucrat și, mai ales, de la el însuși, de la propriile sale judecăți.

Fiindcă vorbim de interpretare, trebuie să observăm cu plăcere noutății făptura compusă de excelenta actriță Florina Cercel, care ne-a dat o rară compoziție: o femeie care e, în același timp, tipic țărăncă și profund amorală. Ceva foarte frumos realizat artisticeste.

De altfel toată distribuția e excelentă (Calboreanu, Mihăilescu-Brăila, Furdul, Draga Olteanu, Dem. Rădulescu). Ceea ce nu cu puțin a contribuit să dea poveștii o autenticitate de lucru trăit. Raritate în filmele noastre de viață rurală.

Așteptarea e opera lui Șerban Creangă (autor al celui alt film: **Căldura**, pentru care avusesem cuvinte de laudă), colaborînd și de această dată cu același scenarist, prozatorul Horia Pătrașcu. Acum este vorba de viața de toate zilele a unui bătrîn căferist și de problemele izvorîte din ieșirea sa la pensie. Rolul a fost interpretat de regretatul Ciobotărașu. A filmat pînă în ultima zi a vieții sale. Filmul nu fusese terminat, așa că secvențele nefilmate cu el a trebuit să fie turnate cu o dublură văzută din spate. Operație cu atît mai bine făcută, cu cît știm de ea și constatăm totuși că — cum se zice — „nu se observă”.

Depășind analiza acestor trei filme, am spune, în general despre cinematografia noastră, că de pe acum, încă de astăzi, grație unei munci cu atît mai merituose cu cît a fost făcută fără profesor —, de pe acum, în ce privește arta actricească, am ajuns la nivel internațional. Cît privește pe realizatori, nu puține le-au fost reușitele în anii acestia. Ca să cităm numai cîteva asemenea succese, să ne amintim de interesantele probleme pe care le-au pus filme ca **Străinul**, **Subteranul**, **Dimințile unui băiat cuminte**, **Mihai Viteazul**, **Dacii**, **Reconstituirea**, **Printre colinele verzi**, **Gaudeamus...**

Da, gaudeamus Să privim cu optimism înainte. Și azi, în zi de multiple aniversări, să ne aducem aminte că aniversarea trecutului cinematografiei noastre înseamnă mai ales promisiune prezentă pentru reușite viitoare.

D. I. SUCHIANU

Ginduri despre teatrul românesc

Zice-se că Nagy Istvan ar fi fost „surprins” de viziunea lui Harag (**Inainte de potop**, Teatrul din Tg. Mureș — Secția maghiară). Zice-se că între versiunea originală (a avut premiera între cele două războaie) și ce am văzut noi ar fi unele deosebiri. Zice-se... Zice-se... Dar ce importanță au toate astea? Spectatorul e interesat de rezultatul final și nu de culisele unei realizări.

De la **Chef boeresc**, care ne-a relevat în urmă cu aproape 20 de ani, nouă bucureștenilor, ansamblul mureșan, nici o reprezentare de-a lor n-a reușit să întrunească o asemenea unanimitate.

Secretul? O îmbinare inteligentă tradiție-inovație. (Și de data aceasta, zău că nu folosesc formula demagogică!) A ști Stanislavski nu e similar cu a juca naturalist. Sau și mai rău: cu a servi un text de poleire realistă. A ști Stanislavski înseamnă a ști de ce personajul există pe planșea scenei. Ce vrea el. Ce simte el. De ce el și nu oricine.

Dogmatizarea bătrînului Constantin Sergheevici a creat la mulți o idiosincrazie față de A.B.C.-ul pus de el la dispoziția noastră. Harag, Bacs, Tanai, Anatol, Ștengaru, Lohinszky și Illyes Kinga „descoperă” (și ne fac pe noi să redescoperim o dată cu ei) că teatrul contemporan, teatrul modern nu-l respinge pe Stanislavski, ci, dimpotrivă, n-are decît de profitat din cunoașterea lui. Din dedogmatizarea sa.

Dacă ar fi să caracterizez regia lui Harag, scenografia Florică Mălureanu și jocul actorilor, le-aș lipi eticheta (vai! nu scăpăm de etichete) de **realism sublimat**, de **realism sintetic**. Totul era real. Și totuși nimic nu era ca-n viață. Personajele existau cu biografiile lor, dar un aer straniu învălvia întreaga „poveste”. Tăcerile și furiile, desnădejtile mocnite sau clamate cu patetism tragi-comic erau îmbrăcate de mișcări pur teatrale. De imobilism voit. De savante puneri în pașină.

Cred, sînt convins, că nici un realizator ce nu-l cunoaște pe Stanislavski n-ar fi reușit să ne ofere acest aliaj de o modernitate autentică, sinceră, cuprinzătoare.

O OBIECȚIE NU E O NEGARE

Hall-ul Naționalului-Comedia. Dau să intru în sală. Un prieten, regizor de prestigiu, mă oprește.

— Ce te-a apucat să scrii cronică de teatru? N-ai și așa destui dușmani?

— Eu cronică...?

— Știi că ai avut „prudența” să-i anunți pe cititorii **României literare** că însemnările tale de concurs nu sînt cronică. N-or fi cronică dar sînt păreri. Și asta contează. De pildă Iașul...

Și conversația continuă.

„De pildă Iașul...” Da. Ai dreptate. Am spus deschis și ce-mi place și ce nu-mi place în **Marele drum al increderei**. Am spus totul pentru că nu sînt partizanul „partizanatului”. Admit o formulă. Asta nu înseamnă că devin orb. Că mă declar orb. Nu cred că e bine să ne limităm la alb-negru. Pînă și televiziunea e în culori. A apăra experimentul ieșenilor nu obligă pe nimeni să-l considere **unic**, sacrosanct. A pricepe diversitatea actului scenic nu trebuie să ne împingă spre noi dogme. Spre o neo-rigiditate. Spre o intoleranță de ultimă oră. De ce oare combătînd conservatorismul vrem să impunem un altul? Oare nu ne-am dezobisnuit să discutăm? Să înțelegem că o obiecție nu e o negare? Un punct de vedere, o rezoluție? Că noul este și el obiect de analiză? Că a progresa e similar cu a avea ochi și în ceață?

— N-ai destui dușmani?

— Ba da, prietene! Dar... Dar nu cred în spiritul de grup, ci în schimbul de idei. Asta sînt eu.

UN „MOMENT”

Nu știu dacă **Arcadia** e o piesă. După canoanele clasice, nu. După cele moderne, poate. După concepția lui Lovinescu, da. Eu „merg” pe mîna lui Lovinescu. O confesiune, pentru a fi confesiune și nu o trișerie, pretinde sinceritate. Și „Conul” Horia e aici sincer. E atât de sincer încît ne convinge că ceea ce a scris trebuia să fie scris. Că acest „trebuie” a dictat și stilul și forma dramatică. L-a obligat la monolog, la discontinuitate. I-a dictat scena-scheci a falsei doamne Artenie. Scenă ce a jenant pe unii. Poate pentru că n-au vrut să priceapă necesitatea unui gram de „vulgaritate”, contrapunctînd meditația eroului. Sau poate mă înșel eu? Nu cred.

CURIOZITĂȚI

Mulți confundă regia cu găselnița. Mulți nu-l văd pe regizor decît în scenele de masă. Mulți cred că un spectacol fără lovituri de teatru n-a fost regizat.

E curios ce puțin e cunoscută această meserie. Poate și din vina faptului că, nu o dată, improvizații regizorale reușesc să înșele vigilența specialiștilor.

Mi-a fost dat să aud, cu prilejul Concursului, afirmații de genul acesta: „Spectacolul X ar merit un premiu. Și actorii (sau actorul). Și scenograful. Și compozitorul. Și, natural, autorul”. „Dar regizorul?” am îndrăznit eu. „Regizorul? Nu există”.

Deci, sînt spectacole excelente fără regizor (!?). Mi-a fost dat să aud și asemenea păreri. Și nu de la nonspecialiști. Nu!

Desigur nu exclud, prin absurd, asemenea situații „absurde”. Cu o singură rezervă. S-ar putea ca semnatarul regiei să nu fie de fapt regizorul spectacolului. Dar un regizor, bun, prost, a existat. El a existat dintotdeauna. Nu avea titulatura de azi. Nu avea „incadrarea” de azi. Uneori era și actor. Alteori, nu!

Nu pledez pentru recunoașterea meseriei noastre. Recunoscută sau nu, ea există. Încerc, cu timiditatea practicianului, să-i fac pe teoreticieni să recunoască necesitatea dirijorului. Chiar fără baghetă, fără frac, fără pupitru. În culise. Spectator al propriului său spectacol.

DE DOUĂ ORI DAN

Dan Nasta și Dan Nemțeanu au fost pentru Lovinescu ceea ce Harag și Florica Mălureanu au fost pentru Nagy Istvan: interpreți sensibili, deștepți și modești. Sensibili, pentru că l-au înțeles. Deștepți, pentru că au știut să-l traducă în gesturi, accente și volume. Modești, pentru că n-au vrut să se vadă ei, ci ideea.

Ceea ce ne propun ei nu e soluția, ci o soluție. Dar oare există soluția? Sper că nu. Sper pentru dramaturgi, pentru piese. Ce groznic ar fi să se fi găsit „formula Hamlet”!

Și eu am fost în **Arcadia** de Horia Lovinescu

sau cea „Caragiale”. Am reușit turul de forță al transformării teatrului dintr-o surpriză într-un piectis.

Cei doi Dani filtrează modren textul, dar nu modernist. Materializează în forme ciudate gîndul. Dau contur abstractului și-l fac să coexiste cu concretul vieții. Concret, ce nu e întotdeauna poezie.

★

L-am revăzut pe Octavian Cotescu în **Acești nebuni făcărnicii**. De fapt, am revăzut încîntătorul trio Cotescu-Rodica Tapalagă-Gina Patrichi. Dar nu despre asta e vorba, ci de faptul că teatrul lui Mazilu are succes cînd e acolo și Cotescu. Și merge mai șotic în lipsa lui.

Sînt voci ce-l acuză pe Cotescu de manierism „mazilian”. Deie Domnul ca fiecare dramaturg să-și găsească „manieristul” său, cum și l-a găsit Mazilu pe Cotescu, ori Mirodan pe Beligan.

Abia aștept momentul cînd un grup de tineri furioși ne vor propune o nouă interpretare Mazilu. Mă bucur la gîndul reacției actualilor procurori ai lui Cotescu. Parcă-i văd dînd la cap „novatorilor” iconoclaști cu bietul Tavi. Ce, ar fi pentru prima dată? Oare nu s-au întîmplat asemenea „fenomene” și cu „tradiția” Caragiale, pe filiera Paul Gusti-Sică Alexandrescu-Lucian Pintilie?

Dar pînă atunci de ce să nu-l vorbim de rău pe Cotescu? Nu de alta, dar tot plîngîndu-ne că actorii și regizorii ocolesc creația originală, consecvenți, cum sîntem, nu putem să nu-l ciupim pe un actor ce lansează dramaturgia originală. N-ar fi normal!

CHESTIUNE DE POTRIVEALA

Ion Cojar a vrut, cu o încăpăținare de care doar el e capabil, să prezinte **Apele și oglinzile** lui Everac în concurs.

Cu o săptămînă înainte lucru parea imposibil. Concursul se derula, iar Cojar nu terminase nici jumătate din spectacol. Dar iată, „miracolul” s-a produs și joi 29 aprilie, la orele 10,30, am fost convocați la premieră. Nu am de gînd să discut piesa lui Everac, o vor face alții mai competenți. Eu pot spune doar atât: efortul celor de la Teatrul Mic n-a fost inutil. Și încă ceva. Ca și la Lovinescu, și aici nu poți să nu fii frapat de sinceritatea verbului. Everac nu poleiește, nu disimulează. Doar, din punctul de vedere al construcției, lungște ca întotdeauna. S-ar putea tăia din text, dragă Paul Everac! N-ar fi decît în folosul vostru și al „nostru”.

Cojar este regizorul care-l pricepe pe Everac cel mai bine. Ne-o dovedește, dacă memoria nu mă înșală, a treia oară. Reputat ca autor dificil, Everac și-a găsit, în fine, partenerul. Chestiune de potriveală, ca în mariaje.

De fapt, nu partenerul, ci partenerii, deoarece Andrei Codarcea, Tatiana Iekel, Vasile Gheorghiu, Magda Popovici, Neamtu-Ottonel și Ștefan Hablinski merită și ei din partea noastră și „autorului un „multumesc”. Numai de s-ar mai scurta spectacolul. Pricepem, zău că pricepem, mai repede de cît bănuși. Și noi... și publicul.

ȘI A FOST ZIUA A 16-a

Mucalit ca de obicei, Mihai Fotino ura Juriului de concurs succes, deși îi trecuse din prima zi o „piscică” prin față și își termina misiunea în „zodia taurului”.

Pisia și **Zodia** ne-a purtat noroc. Oltenii plus Vlad Murgur (nu știu de prin ce melecaguri o fi Florica Mălureanu) și-au pus în cap să ne convingă că ei, cu ajutorul lui Tudor Vladimirescu, deși ultimii, vor fi cei dintîi. Au spus textul lui Mihnea Gheorghiu cu pioșenia credinciosului. La fel cum se apropiase și el (a doua oară) de Domnul Tudor. Au oficiat un moment de istorie și actualitate. Și dacă n-ar fi fost finalul, cu moartea eroului la etajul II al decorului, n-aș prea avea ce să le reproșez. Piesa e un document. Și are din ariditatea documentului. Din ariditatea formală. Spectacolul e un tablou. Poate prea mult tablou. Știu și eu? În orice caz, Vlad Murgur știe ce vrea.

PSEUDOFINAL

Aici ar trebui să închei. Dar oare spectacolul românesc, piesa românească e doar acest concurs? Categorie, nu. Spectacolul românesc e și **Play Strindberg**, și **Regele Lear**, și **Galy Gay** (oare nu sînt realizate de români?), și **Opinia publică**, și **Croitorii cei mari din Valahia**, și **Camera de alături** (la Național). Autorii acestor ani sînt și Baranga, și Sorescu, și Al. Popescu. Nu e rău să nu uităm asta. Nu de alta, dar am confunda o clipă cu o perioadă. Și dacă un concurs își poate permite așa ceva (deși e păcat), teatrul nu poate și nu vrea.

Lucian GIURCHESCU

În memoriam

A plecat dintre noi o ființă de o înfinită gingășie a spiritului, un om care n-a ofensat și n-a supărat pe nimeni niciodată, a încetat din viață Sidonia Drăgușanu. Cei care au cunoscut-o rămîn cu amintirea unui om întreg, prob, tonic, de un nebiruit optimism, unul dintre acele rare exemplare umane care știu să dezarmeze toate adversitățile cu un zîmbet. Publicistă talentată, **Catrinel** a fost o rară prietenă a oamenilor, ghidată într-o vastă activitate de cîteva principii de la care nu s-a abătut: omenia, încrederea în viață, speranța nestirbită că bunătațea, echitatea, spiritul de justiție pot descuraja toate silniciile. Pentru mii și zeci de mii de oameni care i-au scris în momente de cum-pănă și tristețe și cărora **Catrinel**

le-a răspuns cu înțelepciune, tact și măsură, Sidonia a fost mai mult decît o sfințică devotată, a devenit un sprijin de o nădejde niciodată dezmințită

Toate aceste daruri rare și dintre care pe cel mai prețios nu l-am numit încă: o profundă și nuanțată cunoaștere a vieții, au condus-o la o literatură — nuvelă, roman, teatru — de autentică inspirație, de notație sensibilă și percutantă, de psihologie disociată, de soluții morale, exemplare prin decență.

În ultimii zece ani Sidonia Drăgușanu a scris îndeebi pentru scenă, piesele **Zizi și formula ei de viață**, **Flicele** sau **Întîlnire cu ingerul**, constituind tot atîtea succese categorice de public și critică. Autoarea a adus sub reflectoare o lume de ființe vii, turmentate de întrebări reale și la care scriitoarea răspundea — de data asta unor corespondenți vizibili și prezenți în sala de spectacol — cu bunul ei simț verificat, cu nesfîrșita ei comprehensiune pentru tot ce este durere omenească. A știut să asculte mîhniri și să consoleze, ca nimeni altcineva, neliniștea condiției umane. Și iată că azi, în această lună de mai ce-i semăna cel mai bine prin revîrsarea generoasă a soarelui, Sidonia Drăgușanu devine o amintire.

Dar ne rămîne prin plecarea Sidoniei suvenirul unei ființe care prin însușirile ei de o profundă noblete a redat OMULUI de totdeauna și pretutindeni epoletul demnității rivnite. Ideea că n-o s-o mai văd îmi este insuportabilă. Nu, nu pot să scriu: Adio, Sidonia!

Aurel BARANGA

MARCEL CHIRNOAGA

PĂMINTURI ȘI OAMENI

G.H. IANCENCO

LUPTA

Creația înseamnă autodepășire continuă

Convorbire cu pictorul ION PACEA

— Poporul nostru se pregătește pentru a sărbători gloriosul jubileu al semi-centenarului partidului. Care sînt sentimentele pe care le încercați, ca artist și cetățean al României socialiste, în aceste momente ?

— Mă simt legat prin toate fibrele de țara noastră, de istoria ei atât de bogată, de oamenii ei minunați ; de drumul lor de lupte și victorii, de tot ceea ce înseamnă România. Aș vrea să aduc patriei și celor ce-i construiesc viitorul, omagiul meu modest, prin ceea ce creez, în aceste momente de evaluare a izbînzilor, în aceste momente în care privim spre viitor cu încredere și cu certitudinea realizării, în aceste momente în care atîtea idealuri și-au dovedit materializarea. Încrederea în tot ceea ce arta românească poate da, este o realitate continuu dovedită de bogăția și varietatea valorilor artistice de care dispunem. Aș vrea să servesc societatea cultivînd aspirația spre frumosul ce există în fiecare dintre noi, să innobilez prin arta mea condiția umană ; aș vrea să mă consider și să fiu considerat mereu în primele rînduri ale celor ce luptă pentru o viață nouă. Aș vrea ca destinul meu să se împletească, printr-o permanentă adevătată, cu destinul creației artistice românești.

— Ne aflăm într-o epocă de efervescență creatoare, de angajare a artistului în construirea noii societăți socialiste. Care considerați a fi punctele de reper ce marchează o artă angajată ?

— Angajarea înseamnă o trăire permanentă în realitate, înseamnă opțiunea, bazată pe un puternic simț al răspunderii, pentru ideile și valorile cele mai înalte ale societății. Înseamnă convergența datelor esențiale ale creației spre un același țel — umanismul caracteristic societății noastre. A te „angaja” înseamnă a face din actul creației, din artă, un instrument eficient de transformare a conștiinței în numele a tot ce constituie valoare spirituală superioară. Și, totodată, angajare înseamnă refuzul unor date ce contravin aspirațiilor generale umane, refuzul a tot ceea ce poate îngredi omul în manifestarea sa ca ființă liberă, creatoare. Cred că în același context trebuie privită și problema sensului artei. A adera la un anumit tip de conduită etică, a contribui la materializarea unor idealuri, înseamnă a da artei un sens. Există un raport complex între artist și societate în cadrul căruia fiecare participă oferind și îndatorîndu-se. Și aici este momentul să amintesc necesitatea sincerității totale în clipa adevărului la o idee, a credinței profesionale ce trebuie să anime pe fiecare artist în actul creației. Fac parte dintr-o generație crescută în anii, nu lipsiți de greutate, ce au urmat Eliberării. Am vizat la nobile idealuri umaniste, la sensurile luminoase ale creației, la o artă care să constituie un mijloc de educație națională. Și iată că astăzi văd împlinindu-se aceste idealuri. Ambianța materială și spirituală în care trăiesc și creează artiștii noștri îndreptățește continua aspirație spre frumosul pe care cei ce cred în noi îl doresc. Și sîntem datori să le dăm din noi totul.

— Cum înțelegeți, în contextul societății socialiste, noțiunea de libertate a creației ?

— Arta fiind condiționată de întreg fenomenul social, existînd și avînd sens numai prin raportarea la acesta, mi se pare foarte evident sensul noțiunii de

libertate a creației într-o societate în care a dispărut constrîngerea spirituală. În societatea noastră, fiecare creator are dreptul să lucreze conform ideilor și convingerilor sale. Căutările sterile, ce se încearcă a fi explicate prin formule nu întotdeauna sincere, nu izvorîte dintr-un adînc respect pentru valorile autentice ale pămîntului ce ne hrănește, nu pot duce la democratizarea termenului de libertate a creației. Este, în acest caz, vorba de o situație falsă ce exclude dăruirea deplină și conștientă a artistului. Se uită atunci condițiile în care au trăit și au creat, de pildă, un Luchian sau un Tonitza. Și nu trebuie să se uite că astăzi visurile cele mai îndrăznețe, aspirațiile cele mai nobile ale înaintașilor prind pentru noi contururi reale. Creația impune sacrificiu de sine, tenacitate și perseverență, autodepășire continuă ; creație înseamnă un efort asiduu pentru a înțelege omul, înseamnă a te exprima pe tine în relație cu realitatea zilelor tale. Și în toate acestea este de la sine inclusă libertatea creației, curajul civic de care artistul trebuie să dea dovadă cu toată convingerea. Vorbim la întîlnirea cu oamenii de artă și cultură, secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia încă o dată poziția conducerii partidului și statului în această problemă : „Sîntem pentru o largă libertate de creație, dorim să avem o literatură și o artă diversificată din punct de vedere al formei, al stilului, ne pronunțăm hotărît împotriva uniformizării și șablonismului, a rigidității și dogmatismului. Considerăm că a accepta șablonismul, uniformizarea, rigiditatea, înseamnă a sărăci viața spirituală și culturală a poporului nostru. Este de înțeles că activitatea creatoare a unui popor, în toate domeniile, se poate desfășura cu succes numai în condițiile cînd omul se simte liber și stăpîn pe destinele sale.”

— Expoziția care va fi dedicată aniversării unei jumătăți de veac de la crearea P.C.R., se anunță a fi un eveniment de seamă în plastica românească. Care va fi participarea dumneavoastră la această expoziție ?

— Am făcut parte din juriul expoziției și consider că artiștii plastici din întreaga țară au răspuns chemării adresate de Uniunea Artiștilor Plastici de a realiza lucrări tematice inspirate din trecutul țării, ca și din realitatea zilelor noastre. Majoritatea dovedesc o înaltă ținută artistică. Am avut prilejul să constat încă o dată faptul că atunci cînd se merge pe drumul tradiției picturii noastre, inspirată din realitățile ce ne înconjoară, ținuta lor artistică este superioară încercărilor nonfigurative, lipsite de un conținut adînc. Cele trei expoziții care vor fi organizate (pictura și sculptura la sala Dalles, grafica în sălile Muzeului R.S.R. și arta decorativă la Ateneul Român), vor dovedi vigoarea plasticei românești.

În ceea ce mă privește, am pregătit două lucruri de dimensiuni mari, în care prin tematica aleasă, prin concepția compozițională a personajelor, prin gama cromatică luminoasă am vrut să accentuez optimismul, bucuria vieții ce o dorește comunicată privitorului. Am încercat să-mi aduc aportul la o prezentare cît mai vie a realităților noastre, la integrarea artei în construcția socialistă a țării.

Mircea SIMU

Tradiție și cultură

Orice cultură națională se sprijină pe un fundament tradițional pe care progresa, de obicei, cunoașterea pe linie culturală. Se petrece însă următorul lucru : dacă cunoașterea științifică, luată global, se realizează progresiv, în restul domeniilor de cultură, în artă sau literatură, acest progres nu este întotdeauna cert. Desigur, există cîștiguri reale în ce privește tehnica de constituire a imaginii literare ori artistice, dar nu este absolut necesar ca operele în sine, care reprezintă un complex mult mai bogat decît acela al limbajului sau al mijloacelor de expresie, să fie mai importante pe măsura trecerii timpului. Epoci de decadență pot urma unei epoci de evoluție meteoică într-o literatură sau într-o istorie națională a artei. Collingwood susține chiar că de multe ori în artă se petrec niște salturi înainte și niște salturi înapoi, că există în același moment artistic, în cultură, personalități care privesc înainte și personalități care privesc înapoi, sau că, mai mult, în opera aceluiași artist există opere care ținesc înainte și altele întoarse spre trecut. Plecînd de la această aserțiune, să examinăm următoarea problemă : în ce fel se încadrează arta noastră, tradiția românească în așa numitul „spirit european” ? Teoreticienii care s-au aplecat asupra problemelor de istorie a culturii au încercat să depisteze înăuntrul noțiunii de „cultură europeană” acele cîteva straturi care sînt absolut necesare, independent de suprastructurile naționale care s-au adăugat acestor fundamente generale. Paul Valéry spune undeva că la baza culturii europene stă cultura elino-latină ; că peste aceasta vine cultura evului mediu, de coloratură creștină și că, în al treilea strat, se regăsește un fel de revenire la cultura elino-latină laică și antropocentrică (împotriva culturii evului mediu care era teocentrică și mistică) și că această cultură este cultura Renașterii italiene ; că acolo unde nu putem găsi pe de o parte substratul elino-latin, pe de altă parte substratul barbaro-creștin al evului mediu, și elementele infuziunii raționale ale Renașterii, nu poate fi vorba de Europa.

În sensul acesta există o Europă unitară ? Nu cumva există diferențe în această privință ? Dacă analizăm conținutul culturilor naționale în artă, în literatură, ne dăm seama că straturile indicate de Valéry funcționează peste tot în Europa, că nu există punct în care să nu fie luate ca bază pentru culturile specific naționale. Deosebirea încep de la durată specifică fiecărei perioade. Renașterea noastră, de pildă, care pe de o parte în epoca lui Rareș, pe de altă parte în Muntenia brîncovenească, își demonstrase unele elemente de antropocentrism în locul teocentrismului vechi, nu este totuși o Renaștere desăvîrșită. Renașterea noastră, adevărată Renaștere, adică începutul unei culturi organice umaniste, care să incorporeze cuceririle raționalismului european, are loc, ca și cea a bulgarilor (în că a cîteva decenii înaintea bulgarilor), în secolul al 19-lea.

Tot secolul al 19-lea reprezintă o Renaștere românească ; și, lucru foarte curios : ea introduce principiile raționalismului chiar și acolo unde nu aveau ce căuta, de pildă în pictura bisericăscă, care s-a „stricat” față de ce era înainte.

Cultura românească a secolului al 19-lea a asimilat repede Europa ; a asi-

milat-o așa de repede, încît între cele două războaie, adică între deceniul al 3-lea și al 4-lea al secolului 20, cultura spirituală românească putea sta, sub raport literar și artistic, în unele ramuri, la nivel european. Dar în același timp se și puseseră bazele unei reacțiuni anti-cosmopolite, unei reacțiuni anti-cronologizante, anti-uniformizante. În acest spațiu interbelic s-au pus bazele unor procese împotriva introducerii formelor fără fond, ale unei culturi europene care venea să niveleze. Ce s-a întîmplat în Europa în acest răstimp ?

Europa întregă a fost în criză : un discredit total era aruncat asupra filozofiei care dominase întreg secolul al 19-lea, filozofia pozitivistă. Această discreditare grăbită, superficială a raționalismului a dus în artă la pierderea încrederii în capacitățile artei elino-latine, care este prin excelență raționalistă, de a fundamenta culturile naționale. Toate culturile naționale europene au început să-și întoarcă fața de la academismul elino-latin, îndreptîndu-se spre civilizațiile în care nu pătrunseseră mașinismul și în care viziunea despre lume nu fusese fragmentată : civilizațiile extra-europene. Dar în același moment, la Paris, Brâncuși înțelege că Europa nu are nevoie să apeleze la tradiții culturale extra-continentele și că se poate adresa unor tradiții de pe chiar teritoriul ei. Aici se află aportul lui Brâncuși către cultura franceză. Noi spunem că Brâncuși este mare pentru că este primul român care a izbutit să se impună în lume ca artist plastic. Brâncuși este mare, chiar dacă nu ar fi român, din perspectiva unui francez, pentru că este primul francez care a demonstrat Franței că nu trebuie să caute în afara Europei rădăcinile ei culturale, ci să le caute pe un teritoriu european, comun tuturor popoarelor de aici. Și aceasta se datorează faptului că Brâncuși aspirase în țara noastră aerul unei culturi organice încheiate, care mai dăinuia în secolul al 19-lea și chiar la începutul celui următor, și dăinuie încă în multe centre ale țării, acolo unde se păstrează o gândire țărănească autentică. Tăranul acestui tip de civilizație organică, care știa că ne naștem murind, că murim din momentul în care ne-am născut, că moartea este contrapondere, dedublarea vieții, construiseră astfel răspuns la toate marile probleme existențiale, o mitologie articulată, fără să aibă mijlocul de investigație științifică necesar. Astăzi, mijloacele de investigație științifică există, dar mitologiile pe baza cărora ne reprezentăm întregul existenței nu mai sînt posibile. Primejdia uniformizării artei devine din ce în ce mai reală.

Artiștii, în special cei din țările în care Renașterea, umanismul quattrocentist, a pătruns mult mai tîrziu decît în secolul al 15-lea și a avut o evoluție grăbită, care în o sută de ani au trebuit să ardă toate etapele ca să ajungă la nivelul Europei secolului 20, acești artiști au făcut deseori greșeala să-și închipuie că sînt foarte europeni dacă adoptă moda, tipul serial, ultima serie a Occidentului. Un prim antidot la această eflor-

Ion FRUNZETTI

(Continuare în pagina 28)

Uvertură festivă

Creația muzicală românească s-a îmbogățit, în ultimele luni, cu un impresionant număr de lucrări, cum de altfel judicios remarca și compozitorul Laurențiu Profeta: „Pe întreg cuprinsul țării nu cred să existe vreun ansamblu coral în al cărui repertoriu să nu fi intrat cîtece noi, scrise în vederea celebrării Semicentenarului”. Volumul antologic *Sub flamura luminii*, precum și culegerea intitulată *Sub stindardul gloriosului Partid* au avut o răspindire rapidă și au ajutat în mod substanțial la alcătuirea programelor manifestărilor aniversative.

Dintre lucrările corale care au pătruns în circuitul repertoriului național amintim: *Biruitoare Partid*, muzica Dumitru Botez, versuri Vlaicu Bârna, *Lucașfâr și steag pe muzica lui Ion Chirescu și versurile lui Ștefan Tita, Ani de aur de Dinu Stelian* pe versurile lui Nicolae Tăutu, *În cinstea marii sărbători de Laurențiu Profeta*, pe versurile lui Miron Radu Paraschivescu, ciclul *Partidului, În memoriam — Doftana, Partidul, Ani de luptă, ani de glorie, și Partid a toate ziditor de Theodor Bratu*, versurile aparținând tot compozitorului. Lista lucrărilor corale ar putea fi continuată.

Corul *Madrigal*, intrat în cel de-al nouălea an al existenței sale, răstimp în care a înregistrat de-a lungul a douăzeci și cinci de turnee internaționale succese semnificative. Repertoriul *Madrigalului* include peste 80 de lucrări ale patrimoniului național. Pe conducătorul ansamblului, dirijorul și compozitorul Marin Constantin, l-am întrebat: Cu ce noi realizări a întâmpinat Corul *Madrigal* sărbătorirea Semicentenarului?

„Pregătirea discului omagial Paul Constantinescu, care cuprinde unele dintre cele mai frumoase lucrări ale compozitorului (Miorița sau Doina), este de fapt împlinirea unui act artistic și patriotic în același timp. De asemenea, ne-am îmbogățit și continuăm a ne îmbogăți repertoriul cu lucrări contemporane care poartă girul semnăturilor lui Aurel Stroe, Nicolae Brindus, Mihai Moldovan, compozitori ale căror partituri ne vor ajuta să facem cunoscut, în toată amploarea lui, fenomenul muzical românesc.

Amintim de asemenea, luarea sub patronaj a mai multor formații antrenate în mari concerte și competiții naționale, ca, de pildă, *Patrium Carmen* și *Omagiu Partidului*, realizarea unui alt disc, *Musica Antiqua*. Sintem, de altfel, într-o perioadă de intensificare a pregătirilor în vederea efectuării unui turneu în cinci țări. Ne vom opri la Festivalul Romei, la Expoziția culturală a României de la Düsseldorf, la festivaluri muzicale din Norvegia, Danemarca și Austria. Am dori ca acest turneu să însemne un eveniment, pe linia promovării și a răspindirii creației românești și a culturii interpretative. Momentul marcant al acestor zile îl constituie apariția *Madrigalului* la spectacolele de gală, în fața conducerii partidului.

Un alt capitol al activității compozitorilor noștri îl constituie creația simfonică, vocal-instrumentală, camerală și de operă. Semicentenarului înființării Partidului Comunist Român i-au dedicat lucrări compozitorii Wilhelm Berger — *Simfonia a VII-a Energia*, Mihai Andricu — *Simfonia a IX-a, În memoriam*, Gh. Dumitrescu — *Simfonia a IV-a*, Tudor Ciortea — *Variațiuni pentru pian și orchestră*, Leib Nachman — *Concert pentru violoncel și orchestră*, Maus Barberis — *Variațiuni simfonice*, Mihai Moldovan — *Tulnice*, Corneliu Dan Georgescu — *Locuri festive*, Nicolae Beloiu — *Ritmuri citadine*, Liviu Glodeanu — *Ricerarii*, ș.a. Dintre lucrările vocal-simfonice ne oprim asupra *Cantatei* lui Constantin Palade, *Cantatei a II-a* și *Inscripției* lui Vasile Herman, lucrările *Slavă partidului* de Constantin Arvinte, *Cîntare unui ev aprins* de Cornel Tăranu, *Stăpinul* de Gh. Dumitrescu, pe versurile poetului Eugen Jebeleanu, și *Pământul acesta*, pentru bariton, pian și orchestră, compus de Liviu Livescu, pe versuri de Eugen Frunză. Compoziția *Carmen Petra-Basacopol* va fi prezentă cu lucrarea *Pulsatia vitae*, pentru clarinet, harfă, scilofon, percuție și cor scenic, precum și cu trei lieduri intitulate *Pro Pace*, evocări ale Hiroșimei, poemului lui Jebeleanu.

Prima audiere a Simfoniei a VII-a, *Energia* de Wilhelm Berger a fost programată la Timișoara în seara premergătoare aniversării Semicentenarului. Compozitorul Wilhelm Berger, care este și secretar al Uniunii Compozitorilor, abia întors dintr-o călătorie la Stockholm, unde a asistat la un concert închinat în întregime creației românești, ne-a împărtășit cu căldură cîteva impresii:

„M-a bucurat interesul viu pe care l-au arătat muzicienii suedezi creației românești, căreia i-au subliniat impresionanta varietate stilistică. Prețuirea pe care publicul a arătat-o dirijorului, solistului și orchestrei s-a prelungit și după concert în întilnirile organizate împreună cu Valentin Gheorghiu și Mircea Basarab. Cu ocazia aceluiași spectacol am organizat o expoziție de partituri și discuri a cărei bună primire a reliefat realul succes ce a înecunat turneul în Suedia și pe care, cu cea mai strictă obiectivitate, îl apreciem drept unul dintre cele mai însemnate examene de impunere a partiturilor naționale în circuitul valorilor universale. Conferința pe care, personal, am ținut-o în Sala Mică a Filarmonicii din Stockholm despre aspecte ale muzicii contemporane românești, insistînd și explicînd diferitele procedee și forme îmbrăcate de gândirea modală în muzica compozitorilor români, a fost urmărită de auditorii care au confirmat, o dată în plus, superlative”.

Rep.

radio

Odăile lui Proust

blinzește seara perpetuă nici o fulgure de zăpadă. Dincolo de geamul gros — și în dreapta, și în stînga — te afli tu însuși ori altu' identic cu tine care se apleacă peste niște aparate și ascultă foșnete de frunze și căderi de zăpezi înregistrate pe bandă de magnetofon.

În aceste odăi ale lui Proust se nasc emisiunile Radiodifuziunii. Aici se înregistrează glasuri, aici se „fonotechează”, adică se pun la punct benzile, aici sînt ascultate — înainte de a intra „pe post” — emisiunile, fiecare în parte. În aceste odăi ale unui Proust care se izolează aparent, pentru a auzi mai bine

Participări entuziaste

Ecourile prezențelor noastre muzicale și artistice peste hotare fac ocol în publicistica românească de ani de zile, dar știrile disparate, oricît de frecvente, nu determină prea precis cuantumul și calitatea integrării muzicienilor de la noi în peisajul artistic mondial. Cu riscul de a schematiza excesiv complexitatea aspectelor prilejuite de afirmările cîntăreților, instrumentiștilor, dirijorilor și dansatorilor români pe glob, împărtășesc cîteva din reflexiile iscate de cînd trăiesc, și oficial, în intimitatea fenomenului artistic și pot urmări coordonarea lui continuă în timp și spațiu. Ne-a satisfăcut stăruința cu care artiștii din țara noastră s-au afirmat și au avut succes pe glob, aducînd contribuția lor la tezaurul artei mondiale, sub forme diverse și originale.

După Theodorini, Gabrielescu, Darclée, Nuovina și Giovanni-Dumitrescu sau Grozăvescu, Cebotari, Stella Roman și Ursuleac (care ar fi uitați aproape cu desăvîrșire în colecțiile de afișe, uneori și în vechile discoteeci necitate, dacă radioul și muzicografia nu le-ar consacra din cînd în cînd cîte-o evocare), Herlea, Spiess, Iordăchescu, Cortez, Crilovici, Enigărescu, Lucia Stănescu, etc. trezesc și e firesc să trezească participări

entuziaste în lume. Ei fixează în relativitatea contemporană a valorilor o imagine grăitoare despre caracterul de universalitate al artei interpretative românești. O artă, care prin corul *Madrigal*, bunăoară, a obținut o unanimitate entuziastă pretutindeni. Timpul, judecător neîntrecut pentru toate strădaniile și înzestrările omenești, va consemna măiestria ansamblului însușit de Marin Constantin, în care se include, spiritul european al cîntului, dincolo de domeniul apartenenței etnice. În afara unei astfel de apartenențe se înscriu, de fapt, și marii virtuozii instrumentali, Valentin Gheorghiu, Ion Voicu, Radu Aldulescu, Mihai Constantinescu, Ștefan Ruha, Silvia Marcovici sau dirijorii Baciu, Basarab, Brediceanu, Bergel, Conta, Cristescu, Elenescu ș.m.a., integrați, în complexul de nuanțe al artei interpretative universale.

Dacă orchestrele noastre simfonice prezintă, în ultimul timp, denivelări ce ne pot pune pe gînduri, se relevă, în schimb, cu tot mai multă fermitate, formațiile camerale — *Musica Nova*, de pildă, reafirmă, recent, în turneul ei american, valoarea artei noastre interpretative — ansamblurile folclorice, profesioniste și amatoare; la fel, muzicanții populari s-au afirmat într-o gamă extrem de largă. În Franța și Anglia, presa a semnalat existența unei adevărate „febre a naiului românesc”, pentru ca viorile lăutărești, țambalul și taragotul să dea prilej să dezvăluim lumii aspecte necunoscute, să luminăm comori ascunse ale acestui străvechi leagăn al mitului și practicii orfeice, care este țara noastră.

Ar fi însă un act de inutilă simplificare dacă am vorbi numai de succese. Cunoașterea contextului mondial al artei și artiștilor români trebuie să ne determine a căuta mai intens posibilitatea circulației lor profitabile și pe meridianele unde, dintr-o firească nostalgie a altor orizonturi, dar și din dorința de a spori, prestigiul nostru artistic, la scara actualilor schimburi între țări și continente, prezența lor este obligatorie.

Arta noastră interpretativă are, fără îndoială, un aspect de o remarcabilă consecvență. De asta se vorbește la concursurile internaționale despre o școală românească de canto, de asta vocile artiștilor noștri lirici sînt ovaționate în teatrele de operă din toate continentele. Într-un climat atît de prielnic schimburilor de valori spirituale, cum este cel creat de poziția țării noastre în opinia mondială, cei mai tineri, care acum se ridică, pot aduce noutatea deplină ce se așteaptă de la ei, printr-o bogată paletă de culori și perfecția tehnică impusă de progresul secolului și în artă.

George SBARCEA

Spre odăile lui Proust duc coridoare lungi, luminate cu neon. Pașii nu au ecou, chipul căzut sub strălucirea artificială e întotdeauna palid, strigătele — dar nu strigă nimeni... — s-ar auzi ca niște șoapte, expresia bucuriei e potolită, invidiile se epuizează într-un spațiu misterios. Apoi se deschid, spre odăile mici cu pereții de lemn, uși masive, cu clanțele lungi de jumătate de metru. Intri, închizi ușa, se aprinde undeva o lumină roșie, rămîne pe creierul tău o umbră tremurătoare. Te afli într-una din odăile lui Proust — izolate fonic cu materiale mult mai eficiente decît bătrîna și prietenoasa plută care se folosea pe vremea scriitorului — și nu mai pătrunde dinafară nici un zgomot. Există numai niște imense ferestre care nu se pot deschide niciodată; de dincolo de aceste ferestre nu te privește nici un copac și nu-ți im-

porane, răspîndind veștile de victorie, meditănd asupra rămirilor în urmă, cei care trăiesc opt — sau zece, sau douăsprezece ore pe zi — în aceste odăi ale unei ciudate creații continue.

N-am zăbovit în lumea odăilor lui Proust decît puțină vreme: eram prea slab, n-am rezistat. Dintre cei pe care-i îndrăgisem în acel scurt răstimp (profesorul de elinește N. David, omul de fierbinte omenie Octavian Paler, Octav Păncu-Iași, Eduard Jurist, exigentul Iulius Tîndrea, stăpînit de o neobosită patimă rece a muncii) nu știu cine mai lucrează și azi în odăile lui Proust. Ori-cum, spre aceste odăi se îndreaptă un cuvînt de mulțumire. Poate că, în ciuda izolării fonice, se va găsi cineva să-l audă.

Florin MUGUR

„Nu dispunem de suficiente imagini...”, „...pentru această perioadă, arhiva noastră de filme nu ne poate oferi...” — precizează din cînd în cînd Eugen Mandric în pasionantul său documentar „În această țară — comuniștii...”, film de montaj din seria de montaje lucrate frenetic în ultima vreme, la televiziunea noastră (*Planeta se grăbește*, de Paul Anghel și Sergiu Verona, 50 de ani în 50 de evocări de Alexandru Stark, Toma Popescu și Emanuel Valeriu). Pasiunea aceea pentru filmul de montaj e recentă la noi și trebuie să spunem că ani de zile ea n-a fost stimulată; ea a fost binefăcătoare surescitată de marile evenimente politice și, mai adînc, de noua atmosferă informațională din societatea noastră. În alte țări, montajul de documente filmate e o artă cu drepturi legitime, o artă majoră care face obiectul atît al cronicilor televiziografice, cit și al celor politice. În „Le Monde”, de pildă, un film de montaj e analizat nu numai la rubrica de cinema sau TV, dar și de comentatori politici autorizați, la rubricile respective. Pentru judecata de valoare, esențială e imaginea: elocvența ei — adică măsura în care vorba vorbită e silită să tacă — forța ei (de șoc, de evocare, de informare, de sinteză) și, în sfîrșit, ineditul ei.

E o fugă nebună prin toată lumea după imagini vechi, cit mai vechi, nemaivăzute, nemaicunoscute. Metrul de peliculă filmat pînă în 1937 se vinde cu un preț, cel de după '37, cu un preț mai mic. Imaginea filmată e și concurența cu manuscisele netipărite cu tablourile ascunse. Oamenii sînt avizi de documente terestre, tocmai acum cînd debarcă pe Lună. E un rîcoșu psihologic elementar: abia acum ne dăm seama cît de puțin ne cunoaștem planeta, abia acum ne-a apucat dorul să aselenizăm pe Terra. Craterul de pe Lună ne întoarce spre cutremurile de pe Pămînt — seisme istorice sociale, chiar artistice — și constatăm uimii că despre ele nu avem mărturie, că „nu dispunem de suficiente imagini...”. Nu s-a filmat încădeciuns, ne-au rămas vorbe, ziare, litere scrise, dar nu imagini. Și lumea vrea azi imagini în mișcare, cinematică. — e cunoscută victorie a vizualului asupra tiparului: din galaxia Guttenberg intrăm în galaxia, să-i zicem, Lumière — căci el a filmat pentru prima oară un tren intrînd într-o gară. Dar n-avem suficiente trenuri, n-avem suficienți călători, avem diligențe prin Far West, dar asta-i ficțiune și lumea vrea documente document, exactitate, precizie, cit mai puține trucuri, trucaje, vorbe mari și umflăte, azi, cînd filmăm pe Lună în tăcere... După „1936” al lui Henri de Turenne după *A muri la Madrid* a lui Rossif (montaj al războiului civil din Spania) — Franța e azi pasionată de *Durerea și mila*, film de document montat, de mărturie și mărturisiri directe asupra epocii 1940—1944, o reconstituire a vieții sub ocupație în orșelul Clermont-Ferrand. Era un film pentru televiziune, dar șocotit prea înconfortabil, O.R.T.F.-ul l-a refuzat și producătorii l-au difuzat pe marile ecrane. Elogiu unanim. La noi, 50 de ani în 50 de evocări au devenit serialul seral, de o mare audiență la public — lumea a descoperit chipul și fețele acelei „armate a umbrelor”, cum numea Malreaux rezistența antifascistă, un popor istoria a ascultat seară de seară istoria și istoriile unor oameni care au trăit ani de zile ascunși și hăituiți, fiecare cu povestea lui, cu privirea lui, cu ridurile lui cu confesiunea lui. Scrise, vorbele acelea ar fi fost una. Văzute, conectate la un chip, ele erau altceva...

Patima asta proaspătă, aș zice roșie pentru document nu e altceva decît o expresie a foamei de adevăr, a aselenizării noastre definitive pe acel punct de non-retour la minciună.

Radu COSAȘU

(Urmare din pagina 26)

cență formalistă s-a prezentat ca fiind ideea, deosebit de meritorie, de a se merge la rădăcinile tradiționale ale culturii românești. Uneori însă, după aceeași formulă de superficialitate, toată acea mitologie, care la Brâncuși venea dintr-o adâncă gândire asupra felului în care rezolvă țaranul schema de organizare a imaginii mitologice simbolice, a început să devină la un moment dat în arta noastră un citat de toate zilele. Și încă un citat după ureche. Fiecare element în arta populară românească are un rost, este pus, integrat, într-un cîmp ornamental; cîmpul acela ornamental joacă un rol de ansamblu. Un costum popular are un aspect cultural, are o siluetă în primul rînd, și pe urmă are o masă, o masă de alb, o alternanță de cîmpuri de alb și de negru sau de roșu. După cum spune Argan, acest ornament geometric, oriunde apare în artele populare europene, este o ideogramă, este la origine un simbol al realității, are un rost, fie apotropatic, fie homeopatic, fie halopatic, dar are un rost magic, adică este scriitură. Ornamentul acesta infinit de alternanță a zilelor cu nopțile este zig-zagul; dacă punem însă zig-zagul oriunde și oricum și-și pierde rolul pe care-l are de reconsiderare a unei integrări a unui ciclu al anotimpurilor, aceasta nu poate să se numească decît folclorism după ureche. Poporul român a făcut artă abstractă de cînd există el, iată lecția primă a ornamenticii geometrice. Pe urmele ei se poate realiza o artă abstractă contemporană pe care s-o citească 20 de milioane de români! S-a gîndit cineva că există un opartism propriu țaranului român, că există posibilitatea de a produce magia aceasta extracardinară a culorilor prin contraste violente de binoame de culori la 180 de grade? Este ceea ce s-a produs în arta românească. Tot geometrismul endemic în arta noastră există de 2000 de ani cel puțin, dacă nu chiar dinaintea constituirii poporului român pe aceste meleaguri. Avem de unde să ne inspirăm, există aici o tradiție. Nu spun să ne ducem la Buerebista; nu spun să ne ducem la civilizația neolitică a Cucutenilor. Toată această civilizație are o linie de desfășurare; și ea trebuie înțeleasă. Dacă stăm să ne gîndim, foarte puțini artiști cunosc cu adevărat tradiția noastră culturală mult cîntată. Căci ea nu se cunoaște din turismul întimplător. Ea se cunoaște programatic. Trebuie citit în legătură cu aceasta, trebuie căutate monografiile de arheologie, de artă populară, de artă feudală ori cultă din secolele 19 și 20.

Omuzilele noastre nu a încetat să se întrebe și de ce trăiește, și în ce scop trăiește, și cum este lumea, care-i este substratul, care este raportul dintre el și istorie, dintre el și societate, dintre el și natură. În această integrare a omului în întregul existenței, artistul are rolul principal și el poate să realizeze lucrul respectiv, cu condiția ca arta pe care o face să fie izvorită din interiorul lui ca o capacitate de a unifica lăuntru lui cu întregul cosmos. Aceasta ține locul, în faza noastră a civilizației care sfîrteacă depărtări cu viteza luminii, vechilor mitologii. Trebuie să facem o nouă mitologie, pe baze științifice, pe baza cunoașterii analitice. Brâncuși a dus tradițiile noastre în Occident și i-a făcut bine Occidentului. Dar lecția lui Brâncuși în Occident este uitată. Aici, la noi, trebuie dusă mai departe această învățătură, și nu imitîndu-l pe marele sculptor, ci făcînd o artă de același spirit, adică pătrunzînd la aceleași întrebări, și dînd răspunsuri în același fel.

„Arta este o activitate instauratoare“

(Urmare din pagina 21)

feți. Ei nu știu, nu înțeleg ce fac în această privință; reflectă doar lucrurile viitoare. Pentru cel care încearcă forme noi ale gîndirii, artistul prepară machetele lumii viitoare.

— Care ar fi alte probleme aflate în centrul cercetărilor estetice?

— Una din acestea ar fi caracterul personal sau impersonal al a. tei. Din timpul Renașterii încă, artiștii au dorit să-și exprime propria personalitate. Astăzi scopul lor e foarte diferit. Mulți fac să le intre operele într-o cit mai strînsă relație cu publicul. Cei care fac artă cinetică, de exemplu, pot pune spectatorul să schimbe structura operei, după bunul plac al fiecăruia.

Apoi, se discută dacă Estetica are o metodă proprie, ori poate adopta metodele altor științe. Astfel, mulți esteticieni actuali cred într-o estetică care folosește metodele psihologiei experimentale. Alții dau importanță lingvisticii, afirmînd că arta e un limbaj; cîțiva utilizează calculul probabilităților și calculul combinatoriu, în special în estetica muzicală. Unii compozitori, Xenakis de pildă, lucrează cu ordinatoarele...

— Ce relații aveți cu tinerii de azi?

— Acum nu mai lucrez cu studenții, dar, deoarece conduc cercetarea estetică în cadrul Centrului Național al Cercetării Științifice, într-un contact cu mulți tineri cu care am excelente relații. M-au învățat multe lucruri și mă obligă să rămîn tînr eu însumi pentru a le putea răspunde și pentru a le înțelege preocupările.

— Ați văzut multe capitale în călătoriile dumneavoastră. Ce impresie v-a lăsat Bucureștiul?

— Românii sînt niște oameni fermecători. Au fost gentili, primitivi și țîn să le mulțumesc pentru primire. Bucureștiul este un oraș frumos, cu foarte multe spații verzi, excelente pentru un mare oraș. Cartierele noi sînt la fel ca acelea ale marilor orașe ale Europei. E vădită pretutindeni prepoasa mărturie a trecutului, începînd cu vechile și frumoasele biserici și sfîrșind cu casele țărănești din Muzeul Satului. Cred că românii vor ști să mențină această fertilitate armonie între trecut și viitor.

— După un prim și sumar contact cu viața artistică românească, v-ați format cumva o părere?

— Imi pare că tînră pictură românească se află în concordanță cu mișcarea universală a artei și are drept trăsături originale un deosebit și foarte dezvoltat simț al culorii și o pătrundere a unei atmosfere... sentimentale, dacă vreți. Sper că artiștii să continue să lucreze conform temperamentului lor național, doar așa pot să aducă umanității un mesaj viu și important.

POȘTA REDACȚIEI

Prezentăm azi prima culegere din manuscrisele adresate „poștei redacției“. Sînt, după cum se vede, lucruri de început (chiar dacă unele dintre semnături au mai putut fi văzute, eventual, prin paginile publicațiilor), care — credem noi — justifică acest gest, oarecum simbolic, de încredere și speranță, de incurajare, al tiparului. Gest pe care ne-am bucura să-l vedem confirmat de

În întuneric

*In întuneric am coborît
apoi am revenit din întuneric;
în mijlocul vostru am stat
și am plecat apoi de la voi...*

*In lumină am clocotit
și lumina m-a uns cu farmecul ei
neînțeles —
ușor, ușor coboram atunci
din nou în mijlocul vostru...*

Ioan MOISIN

Joc cu copaci

*Apoi să vii să-ți mintui durerile în frunze
și rînilile pe care le-ai moștenit plîngînd;
Cuvîntul prim al urii să-l lepădăm în iarbă
Spre care implacabil ne ostoim pe rînd.
Să-și smulgă omul piatra cu care se-astupară:
Privirea concentrată spre eul lui dintîi
Și sentimentul umbrei prezent ca o nălucă,
Minîndu-ne din urmă spre piatra cîpătîi;
Și orice lir de moarte născut cu noi odată
Să-l amăgim în codru să vină vultur orb
Și-n jocul de-a copacii să ne tăiem genunchii
Simțînd cum seve-ascunse din lut adînc ne sorb-*

Ion Alex. ANGHELUȘ

Perpetuum mobile

„I am not what I am“...

*sînt ucis
în fiecare dimineață
dintr-o greșeală
de nume
execuțiile acestea repetate
m-au erodat într-atît
încît nu mă mai pot
recunoaște*

*sînt ucis
în fiecare dimineață*

*inocent. Pilot
își spală miinile
pînă la coate*

*umerii i-au părăsit
mai demult.*

Cornelia Maria SAVU

Cad frunze

*Cad frunze
și rămînem prea mulți
și prea triști.
Infinitul nostru neputîncios
se scutură de lumină
și se revărsă
în mii de picături
recl.*

*Cad frunze
și avem prea multe gînduri
și prea bătrîne.
Frumosul nostru uitat
se ascunde în colțuri jilave
și ne cheamă la el
pe lire ac părășen.*

T. HERESCU

Antologie lirică

manuscrisele viitoare ale celor cuprinși în această primă „antologie“ și pe care ne propunem, conform unei promisiuni mai vechi, să-l repetăm, periodic, în funcție de calitatea textelor ce ni se adresează. Rămînem, așadar, în așteptare, sperînd din toată inima în augurii binevoitori ai acestui început.

Cai

*Caii cu cratere albe în privire
scot din noapte în noapte
semnalul de durere lungă
cui albi cu cratere în inimi
visează
o beție cu verde
cui cu spumă de valuri
între gingi' visează
o stație de diligență
cu umbra priponită de copite
cuii cu potcoave de plumb
freamătă de aripi aplecați
spre eclipsa de lună
cui cu ochii rotunjiți de lacrimi
calcă peste un cuib de lebădă*

Theo TAVIAN

Acolo

*Privesc prin gaura cheii
în încăperea dorită de mintea mea
cu astrele și comorile ei.
Privesc lumina translucidă
din spatelul ușii încuiate pentru mine.
Cum pot să nu-mi dau seama că această gaură
prin care mă uit la visul tinereții mele
mi-a oprit drumul spre înalțuri
atunci cînd s-a rotit în ea
o cheie?*

Constantin BUCIUC

Cît somn pe templu

*Corolă-ntrezărită lîngă veghe
oracol stîns
la margine de os
nespus de trist nespus
de vinovat
părul meu înflorînd în oglinzi nelumești*

*Cît somn pe templu
cîtă frăgezime adună
în crengile nopții un inger
acesta e rodul cu foșnet de raclă
al dulcii cenuși
scăzînd în crepuscul*

*O iată adîncul și-n el ochi de sare
cum purpura crește
din piatră spre sînge
și iarăși învie și iarăși mă caută
o geară rea
curgînd pe oseminte*

Geo GALETARU

Marină

*Matrozele, cînd părăseai spelunca
îți rămînea lîngă pahar privirea...
A doua zi în loc creștea o pinză
cu care am plecat și eu apoi...*

*Azi deseori ne întîlnim, bătrîne,
eu tot cerșînd, tu tot crezînd că dai;
de mult nu mai plecăm, doar citeodată
pictez pe mese ochi de marinari...*

Constantin VOICULESCU

Drumul

(Urmare din pagina 19)

sunet stins din pădure. Generalii parcă uitaseră iarăși de toate; urmăreau împreună, tăcuți, mișcarea înceată și mută a soldaților care începuseră să care morții, doi câte doi, spre gropi. După ce măturau mai întâi zăpada de pe foile de cort cu mâna, ei îmbrățișau trupurile înțepenite ale morților pe după piept și picioare și păseau apoi, mărunț, de parcă se temeau să nu-i deștepte din somn. Sergentul se mai uita o dată la fața de hirtie a fiecărui mort, alegea un stîlp, și-i urma în același pas măsurat pînă la căpătîiul gropii. Aici, cei din gropi primeau morții tot așa de tăcuți, pe brațe, și abia cînd îi întindeau pe fund îl lăseau din îmbrățișare. După asta, sergentul înfingea stîlpul de brad, adînc, iar soldații plecau după alte trupuri sub brazi... „În ce constă totuși această mocnită, teribilă forță?” se întrebă generalul. Nu-și putu explica pe loc, dar întrezări răspunsul în chiar clipa următoare. După ce căraseră toți morții, soldații apucară iarăși casmalele și iar se împărțiră, doi câte doi, la fiecare groapă.

— Dom' sergent, auzi glasul unuia dintre ei, aruncă matala mai întii o mină de pămînt, ca din partea celor de acasă...

Tresări și Boteanu din gînduri și-și întoarseră privirile amîndoi generalii spre luminișul de pădure. Sergentul se oprea la marginea fiecărei gropi, apuca o mină de pămînt și lăsa apoi să-i curgă țărîna din pumn, încet, în gropile pline de întuneric dens. Împăcarea aceea telurică din care nu ieșise nici o clipă tulbură simțirea generalilor, ca un vînt de pelin amar. Cînd aceștia își regăsiră iarăși gîndurile, bolovanii de pămînt înghețat bușeau înăbușit în gropi.

— E mai presus de fiecare dintre noi! murmură generalul și răsufli adînc, cu tot pieptul umflat dintr-o dată, căutînd putere... Te ascult, Grigore!

— Schimbarea, reveni Boteanu după un timp, cu glasul dintru început, mi se pare inevitabilă. Și e firesc să fie așa! Numai că pe un pămînt de cumpănă ca al nostru, nu ne poate aștepta decît un destin de cumpănă. Dacă înțelegem lucrul acesta, am înțeles dintr-o dată tot. Țara își caută acum singură un asemenea destin, un drum... Nu i se mai poate nimeni opune, dar vă dați seama cît de mult poate depinde lucrul acesta și de armată!

— Evident, murmură generalul, tot mai atent... Și?
— Comandați jumătate din armata de pe front... Am vrut să știu, înainte de toate, ce-aveți dumneavoastră de gînd?!

Fața osoasă și mică, uscată a generalului se întunecă din nou; gîndurile lui intrară din nou în frămîntarea ceea gravă, dar nu-l mai apăsau.

— Va să zică, asta era! E bine că mi-o spui deschis, Grigore...

— Sintem soldați, domnule general...
— Atunci, ar fi trebuit poate să cunoști dinainte răspunsul meu! îl muștră generalul, după o clipă... Am fost și voi rămîne soldat... Și armata e a țării... drumul pe care și-l va alege țara va fi și drumul meu!... Flăcările din ochii generalului pîlpîiră îndepărtat, ca pe creste. Apoi, generalul se ridică și urmări un timp, pe gînduri, cînd soldații care netezeau acum mormintele din luminiș, alburite de primul pospai de nea, cînd coloanele de soldați, abia ghicite în inserare, care începuseră să treacă din nou pe drum... E vorba, desigur, reveni, de țara lor, a soldaților! Se ridică și generalul Boteanu, cu ochii aprinși, mișcat. Șopti, cu glasul aproape stins, tremurat:

— Nu m-am îndoit niciodată... dar în clipa asta de cumpănă pentru țară, am simțit nevoia să aud și să știu totul de la dumneavoastră!

Tăcură iar. Soldații terminaseră și se adunaseră în jurul sergentului, sprijiniți în casmale. În întunericul subțire al serii, alburit de ninsoare, mormintele nu se mai cunoșteau din zăpadă decît după stîlpii proaspeți de brad. Și așa, grămadă, pe sergent, soldații se desoperiră și se închinară, împăcați în suflute și cu capetele plecate. Se descoperiră și se închinară și generalii, la fe de nemișcați și muți.

— Și-acum ce faceți, Constandine? întrebă generalul, cînd soldații se întoarseră spre ei.

— Pînă mîine, ne căutăm și nou un culcuș, aici la margine, la o casă...

Generalii își aprinseră cîte o țigară și întinseră apoi și pachetele și chibriturile, soldaților. Aprinseră și soldații, și coborîră coasta împreună, fumînd. Tot împreună și tot așa de tăcuți, trecură și prin cimitirul alb și pustiu al nemților. La drum, lîngă cele două mașinuțe, unde pe generali îi așteptau șoferii și sergenții, se despărțiră. Constandin Tănase însă rămase o clipă cu mîna la capelă, oprit de general să mai raporteze.

— Familie ai Constandine?
— Nevasta, și doi copii, domnule general.
— Dar pămînt?
— Acuma, zice c-o să ne dea comuniștii și nouă...
— De cînd n-ai fost acasă?
— De mult, domnule general... să trăiți!... E-al patrulea an de front!

Generalul fu ispitit să-i dezvăluie că luntase și cu tatăl lui, în 1917, și că lîngă el căzuse celălalt Constandin Tănase, la Mărășești. Dar nu avu puterea asta și-i spuse doar, că a doua zi în zori, să se prezinte la dînsul, la comandament. Generalii urmărîră apoi depărtarea soldaților și, cu ochii încă la ei, își strînseră mîinile pentru despărțire. Boteanu trebuia să plece în chiar seara aceea, înapoi, în țară.

— Asta este, Grigore... la revedere!

— Vă sînt recunoscător, domnule general...
După plecarea lui Boteanu generalul rămase doar cu șoferul și cu Năstase, lîngă mașinuța. Ninsoarea parcă mai slăbise, dar tot nu putea vedea prea bine traseul noilor poziții. Simțea însă nevoia de-a ajunge totuși coloanele și a merge cel puțin un ceas, rătăcit printre ele. Urcă în mașinuța și făcu semn șoferului, să apuce

drumul mai departe, spre munți. Și nu peste mult timp, deslușiră în față, în întunericul acela alb, umbrirea ultimei coloane. Generalul coborî și o luă înaintea mașinii, cu pasul întins, ca un soldat rămas de cîrd care vroia să-și ajungă camarazii. Întunericul și ninsoarea îl ajutară și intră pe nesimțite între soldați. Numai armă nu avea, încolo nu se deosebea cu nimica de ei.

Soldații mergeau în voie, cu pașii înviorați de ninsoare, sporovăind. Zăpada, moale încă, era terciuită de roțile tunurilor care trecuseră înaintea lor și nu-i încurca la mers. Pietrișul numai scrișnea sub bocanci, înăbușit, ca o moară de piatră ascunsă sub drum. În noapte nu se vedea nici măcar conturul munților pe care diviziile românești trebuia să-i ia mai departe în piept. Generalul însă știa că era destul de aproape de ei. După ce-și potrivise pasul cu cel al soldaților, simți că iarăși plutește în clipa aceea de veșnicie, topit în simțirea lor vie și largă, în înfiorarea ascunsă a firii din jur. Și a trebuit să mai treacă un timp, pînă le auzi iarăși pașii mulți și apăsați, și le desluși vorba, cînd plină de duh, cînd împovărată de griji. Unii vorbeau de cei de acasă, despre pămînt și lucrurile ce se petreceau în țară; alții de războiul care nu mai sfîrșea, despre nemți.

— Măi, își aminti unul, ați văzut ce de prizonieri?
— Regimente întregi, frate-meu!
— Zice, că l-am prins și pe generalul lor...
— L-am prins, îi asigură unul mai din față. Zău că l-am prins!... Mi-a spus mie unul de la noi din sat, Năstase, care e sergent la general... Uite, acuma mi-a

RUSU ȘERBAN ARBORE

COTA FINALĂ

spus, cînd am ieșit din oraș...
— Măi, se auzi iar, atotștiutor, glasul dintîi... zice că generalul nostru i-a pus în c... pe toți!

— Phă! izbucni cel din față. Mi-a spus mie ăsta, Năstase, că uite, atîta doar are capul, cît pumnul... dar sparge lumea cu el!

— De unde-o fi fost, măi... că alți generali ne primeau defilarea, cînd treceam printr-un oraș ca ăsta?!

— Aicea sînt, camarade! strigă generalul și ridică mîna, să-l vadă toți.
Și deodată, în jurul lui se făcu un gol ca de biserică, divin. Soldații păseau ca niște umbre, muți, încremențiți. A trebuit ca generalul să le facă semn, căci nu mai avea nici el glas să le vorbească, pentru ca să se apropie și să reia în același pas marșul acela de noapte. Cîteva clipe au mers ca-n neștiință, cu gîndurile și simțirea topite în aceeași unică trăire, netulburată. Și tot generalul a trebuit să-i îndemne iarăși la vorbă, și mulți se înghesuiră pe el, să afle cît mai multe despre război. Toți îi vedeau sfîrșitul destul de aproape și se gîndeau de pe acum acasă, la viața care va fi.

Generalul însă știa că războiul avea să fie încă destul de lung și de greu și că mulți dintre ei nu vor mai apuca viața aceea de vis la care se gîndeau. De aceea, tăcu pe neașteptate, cu pașii iarăși amestecați între cei ai soldaților și cu simțirea iarăși topită în simțirea lor. Și toată coloana intră într-un marș îndirjit și greu, cu umbrele parcă plutind în scrișnetul acela de piatră, urcînd tot mai întins spre munți...

Irene Mokka

Floarea soarelui

În preajma unei lumini
te orientezi după ea
tot mai mult

o lumină nu moare nicicînd
moartea ei
nu e înregistrată
niciunde

farfuria recoltează
sămînța luminii

mereu se aprinde
o nouă lumină.

*

**

Prins în măceș părul meu
în pleoapa izvorului enigmele mele

înlănțuire de aur

cedînd această
libertate

acest păr al meu în măceș
aceste enigme

pleoapa izvorului
cufundată în sine
după atîtea mii de
schimbări la față.

Macaraua

Braț întins e cuvîntul,
privire e dragostea,
auzul aplecat către vînt,

cînd un fulg vrea să plutească
din vară pe cîmp,
pistilul florii
participă
cu o putere egală
și cînd spre turnul de piatră
e nevoie să crească
greutatea marilor cuburi

cu egală putere participă
fiecare cuvînt
fiecare dragoste fiecare privire,
precum și auzul
lung aplecat către vînt.

O urmă pe zăpadă

Pas al meu, fii precaut,
vechile brazde fură ascunse
de noapte
țara sălășluiește
într-o copilărie imaculată.

Și tentativa primului pas.
Apoi vine și ziua
s-aducă lumină
și urma ta
va străluci
și va fi însoțită
de mulțimea noilor pași.

Și ție ți-e dat să deschizi
drumul urmelor
în alba lumină.

*

**

Pe drumul privirilor
întîlnirea noastră
se destramă încet
tu evadezi

am putea să-mpărțim
belșugul
nu te retrage
în umbra alinării;

fișia de iarbă
năzuința
de-a deveni stea:
un dar trecător
pentru retină

întîlnirea noastră așteaptă
în locul acela
unde tot ce-ai dori
se cheamă transfigurare.

In românește de Anghel DUMBRĂVEANU

Miguel Angel Asturias:

O mare lecție foarte completă

Vizitele în România au fost pentru mine foarte importante. Am dobândit la voi certitudini fundamentale. Am cunoscut o țară care nu este un gigant geografic, o țară cât a mea, cu o cultură mare, pe care a știut să-și restructureze destinul economic, politic și social, racordând întreaga sa bogăție materială și spirituală la coordonatele edificiului colectiv. Fenomenul mi s-a părut de o simplitate zguduitoare. După luarea puterii de către poporul român, tot ce i-a dăruit generoasa natură și nu mai puțin generoasa și milenara sa existență și gândire fertilă, toată această bogăție a devenit a mulțimii care a creat-o, a poporului român, cu rădăcinile sale sănătoase implintate statornic în pământul bogat și în ideile progresiste ale înaintașilor. Și de aici totul a fost, cum spuneam, simplu: bogăția a devenit a culturii pe care se bizuie, a sănătății care o valorifică, a luminii care o face să strălucească, adică a ideilor în numele cărora au ostenit dintotdeauna cei care le produc pe toate.

România, o țară cât a mea, a dat tocmai de aceea o lecție definitivă dacă vrei, o lecție care mi-a justificat eforturile de până la cunoașterea ei și de atunci înainte, mereu. Am înțeles ce trebuie făcut pentru mai binele țării mele. A fost o mare lecție foarte completă. La tonicul beneficiului de idei s-a adăugat frumusețea ambianței, bogăția artistică, de o rară generozitate, dragostea aceasta aproape în întregime românească pentru flori, pentru copii, pentru femei, pentru frumos într-un cuvânt. Acum nu mă mai surprinde nimic. Știu pentru totdeauna că românii sînt latini în primul rînd și le înțeleg astfel toate calitățile, care sînt ale noastre, și toate defectele, deopotrivă, care sînt latine.

Mă simt de aceea în România întotdeauna ca acasă, acasă așa cum sper să fie țara mea, cînd și acolo va fi ea în România.

Este o necesitate pentru sud-americani să cunoască literatura română. Am fost surprins să întîlnesc în romanul românesc probleme identice, în condiții diferite, cu cele din proza sud-americană. **Moromeții**, romanul lui Marin Preda, este o carte mare... Și, pe urmă, există cărțile lui Titus Popovici — **Străinul și Setea** — care sînt admirabile. În nici un moment n-am avut, citindu-le, impresia că citesc o carte străină: era descrierea unor probleme care imi sînt foarte familiare, pe care le înțeleg. Puternica emoție pe care o stîrnește povestirea lui Geo Bogza, **Moartea lui Iacob Onisia**, ar simți-o orice miner sud-american. Situațiile din România de ieri seamănă cu cele din Bolivia de azi, de exemplu, unde minerii trăiesc tragedii asemănătoare celor pe care Bogza le descrie, analizînd atît de fin psihologia eroului. Romanul lui Zaharia Stancu **Desculț** a avut un mare succes de critică și de public în America Latină.

Pierre Seghers:

Viața culturală

Viața culturală a României se înfățișează vizitatorului ca extraordinar de activă. Am fost surprins de numărul revistelor literare care apar în țară. Există un interes mare, de masă, pentru poezie, pentru lectură, pentru cultură.

Konstantin Fedin:

Poporul român este sortit să obțină noi succese

România, țară care într-un timp atît de scurt m-a făcut să mă îndrăgostesc de ea, să mă pasioneze viața ei... Nu pot să nu-mi amintesc de zilele minunate pe care le-am petrecut în această țară atît de plină de poezie. Dar nu e vorba numai de peisajele de neuitat pe care le-am admirat. Frumusețea țării s-a identificat pentru mine cu soarta poporului, care, după grele încercări istorice, s-a ridicat la o viață nouă, care făurește o cultură nouă. Ce frumos mi-a apărut atunci poporul român în toată energia și vigoarea lui, cu încrederea lui nemărginită în viitor! Am vizitat universități și institute de învățămînt superior, am fost în mijlocul muncitorilor, am văzut femei și bărbați sorbind cu nesăț cunoștințele, pătrunzînd tainele științei, ale artei și literaturii. Poporul român este sortit să obțină noi succese; i le urez, și-i doresc noi bucurii!

Yehudi Menuhin:

Maestrul meu adevărat

Pentru mine nu mai există secrete. Sau cel puțin așa cred. Am o copilărie care seamănă mult mai bine cu parfumul unui Barbu Lăutaru decît cu cel al lui Jimmy Lanteris. Mă stăpînește mai mult savoea lăutei românești, decît țîmbalul celui de-al doilea. Dar este firesc să fie așa. George Enescu, maestrul meu adevărat, a însemnat atît de mult pentru mine, încît — pe neștiute — i-m am deprins nu vorba, pentru că asta ar fi fost destul de simplu, cît mai ales simțul lui pentru frumos și armonie. Imi este foarte greu să vorbesc despre cel mai mare violonist al acestui secol, nu pentru că a dat nota cea mai înaltă în interpretarea repertoriului clasic, nici pentru fantastica lui memorie care m-a copleșit întotdeauna, nici pentru excepționala sa artă interpretativ-dirijorală, ci pentru uimitoarea sa sensibilitate față de artă în general, și pentru generozitatea sa profetică de care nu trebuie să mai vorbesc.

Imi îngădui să spun că, dacă iubesc și stimez acest fermecător popor al baladelor și cîntecului, al marilor virtuozii și al artiștilor de inimitabilă clasă, asta se datorește lui Enescu. Dinu Lipatti mi-a întărit convingerea. Ion Voicu mi-a consolidat-o.

MIGUEL ANGEL ASTURIAS

PABLO NERUDA

Mărturisesc că atunci cînd am fost invitat la primul Festival și concurs internațional „George Enescu” am trăit emoții pe care le consideram pentru totdeauna închise în chiliile copilăriei. Era și aceasta o obligație sacră nu numai a românilor, ci a oamenilor din toată lumea, să cunoască și să se bucure de o mare creație ca aceea a marelui compozitor, căruia în lunga mea admirație și prețuire nu i-am cunoscut altă slăbiciune decît pe aceea a meseriei. Nu stăruie asupra acestui amănunt arhicunoscut, pentru că el face parte din substanța esențială a acestui popor. Stăruie numai asupra unei vițegii pe care a ridicat-o în calea oamenilor de pretutindeni o limbă de circulație restrînsă, care a refuzat lumii multă vreme pe un Eminescu, un Blaga, un Arghezi. Dacă nu întotdeauna arta românească s-a impus pe scenele lumii la adevărata ei valoare, din păcate și din motive care nu țin de valoarea ei incontestabilă, este în schimb o fericire să o cunoști la ea acasă. „Concertul pentru vioară în la major” sau „Andantele” din „Concertul pentru vioară în sol major” de Mozart, pe care le-am interpretat în ultimul meu concert bucureștean, nu cred că ar fi avut o audiență mai pretențioasă și mai rafinată în altă metropolă a lumii. Asta m-a mulțumit și mă consider fericit.

Tadao Takemoto:

Un intens lirism

După o săptămînă de ședere în București am pornit spre Moldova, dorînd să descopăr acolo ceea ce aparține sufletului românesc; așteptările nu mi-au fost îndeplinite. În trei zile am vizitat opt mănăstiri — de la Arbora la Sucevița — și pretutindeni m-a frapat adîncă evlavie exprimată pe un ton familiar și vibrînd de un intens lirism. Cît mi-au plăcut de mult acele personaje brodate — Ștefan cel Mare și Voichița, de pildă, — păstrate în admirabilul muzeu de la Putna! Noaptea care îi învăluie este, desigur, tot atît de profundă în aceste broderii, ca aceea din unele mozaicuri bizantine de la Ravenna, dar în același timp este mai aproape de natură și de simțămintele românești. Ei pășesc, parcă, în noaptea originară în care zorile nu vor miși niciodată; dar merg atît de fericiți, înconjuțați de frunzele acelea mari de același efect, mi s-a părut, cu cel al stelilor care virtejuiesc în jurul portretului funerar al „Anastasiiei Bubuioag” (frescă) de la Humor. Aceași impresie mi-au lăsat-o și micii îngeri, așezați doi cîte doi în bărci, și reprezentați în „Ferecătura Tetraevangheliarului din 1616” de la Dragomirna. Dacă am simțit o atare emoție în fața acestor opere, este pentru că cel mai înalt sentiment al omului, fie că-l numim religios sau sacru, este exprimat prin arta constrîngerii tehnice: broderie și ferecătură. Precizez că prin constrîngere înțeleg acele tehnici, artizanale, aparținînd lumii materiale, obiectelor, și prin asta, poate, lumii celei mai apropiate de popor. Ceea ce m-a emoționat n-a fost doar stilul cutărui sau cutărui artist și nici expresia naivă și spontană a unui popor, ci exprimarea populară, ordonată de un univers transcendent.

Giulio-Carlo Argan:

Forma creantă

Întîlnirea cu arta populară românească a constituit una din cele mai importante experiențe din viața mea de istoric de artă. Am văzut în România cu cită grijă și inteligență sînt adunate, păstrate și prezentate elementele de artă populară, făcînd posibilă studierea fenomenelor de artă ca structură fundamentală urbanistică a așezărilor rurale, ca arhitectură a locului de muncă și constructivism al unui tip și al unei forme de producție. Dacă există o valoare artistică intrinsecă a instrumentelor vieții și muncii, este evident că arta nu e considerată ca formă creată, ci ca formă creantă. Valoarea artistică nu se limitează la forma în sine, ci se realizează prin crearea altor forme. Putem vorbi, la propriu, despre o artă, o formă fără sfîrșit. E ceea ce a înțeles perfect Brâncuși cînd și-a fundat cercetarea artistică pe studiul structuralității profunde a artei populare din țara sa: „Coloana fără sfîrșit” nu e altceva decît expresia plastică și sintetică a principiilor artei fără sfîrșit sau a formei creante.

O tehnologie populară, în stare să producă valori estetice, este de interes actual și există: documentele cele mai semnificative ale istoriei sale sînt fără îndoială acelea care pot fi studiate în muzeele românești.

Orson Welles:

Aveți actori excepționali

Din capul locului, spun că nu vreo contingentă cu opera lui Shakespeare m-a îndemnat să vizitez frumoasa dv. țară, ci mai degrabă treburile mele cotidiene care, nu o dată, în lungile mele frămîntări și neliniști, mă apostrofau că rai există un loc, mai există o șansă, mai există în spațiul speranțelor și șanselor mele de a găsi ceea ce caut — un spațiu al posibilității de a înțelege realitatea — și acest spațiu, cum spuneam, se numește, între altele, ROMÂNIA. Așadar, excludeți întimplarea din această trecere a mea prin țara dv. și înțelegeți că eram obligat să cunosc mai mult și mai multe despre țara lui Enescu și Brâncuși, a lui Eugen Ionescu, despre pămîntul care a dat scenei pe Maria Ventura și pe de Max și de bună seamă pe alții de care auzisem mai puțin. Era apoi firesc, după plăcuta întîlnire cu Caragiale pe scena unui teatru parizian, să-i cunosc umorul și substanța ascuțit inteligentă la el acasă. Aveam, în fine, o mulțime de motive să văd România, deși n-aș ști exact pentru care anume în primul rînd. Cred că pentru toate. Etichetat, blamat și condamnat să port, probabil toată viața, povara pasiunii mele (și a slăbiciunii mele!) pentru Shakespeare, nu puteam (nu știu de ce!) nimeri nici la București într-un cadru de excepție. Spun „de excepție”, pentru că Shakespeare se joacă peste tot. Dar subliniez „de excepție”, pentru că Liviu Ciulei mi-a oferit poate cel mai original și autentic (ca sevă) Shakespeare din cei citeva sute pe care i-am văzut și pe care în lunga mea carieră de ziarist și regizor i-am înghițat volens nolens.

Nu regret și-i mulțumesc lui Ciulei pentru spectacol, deși cred că avem concepții destul de diferite privind dramaturgia marelui englez. A realizat un spectacol uluitor, v-o jur, și dacă, văzînd „Cum vă place”, n-am dormit o noapte, este pentru că Ciulei și echipa lui este o orchestră de mare clasă, capabilă nu numai să orchestreze și să armonizeze în orice repertoriu, dar — am convingerea că și să creeze. Cu majusculă! Altfel spus, cred că Ciulei și oamenii lui sînt în stare chiar să scoată un nume dintr-un anonim. În cazul lui Shakespeare este extrem de dificil să mai crezi. Ai nevoie de nu știu ce și tocmai de aceasta mi se pare teatrul dv. excepțional de dotat. Nu pot să spun că văzînd, fie și un spectacol, nu mi-am făcut calcule. Se înțelege, de distribuție. Aveți actori excepționali.

Pierre de Boisdeffre:

Demnitatea unei literaturi

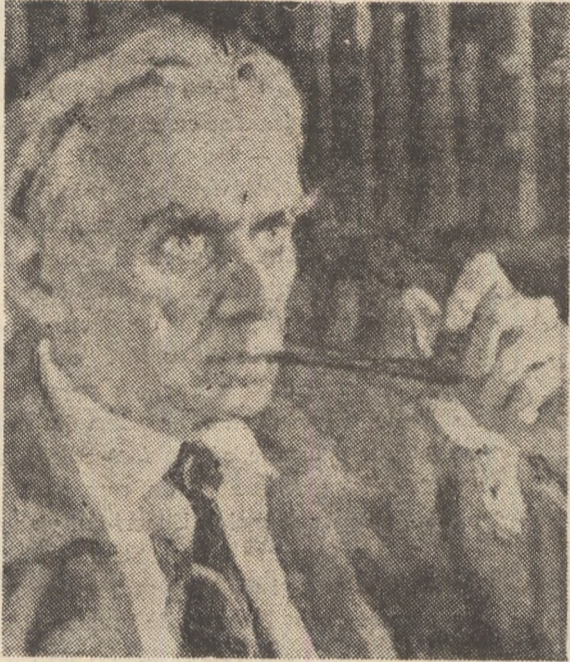
Se află, în răsăritul Europei, o țară armonioasă, o sferă de munți și de șesuri cu frontiere naturale ușor de recunoscut, o națiune civilizată de aproape două mii de ani, latinizată și romanizată înainte de a fi fost creștinizată, care, prin lunga, glorioasă și tragică istorie, prin înaltul ei nivel de cultură, prin simțul ei de libertate, amintește imediat de Franța: această țară este România. Principat și regat burghez ieri, stat socialist astăzi, România rămîne o insulă latină, o punte între Orient și Occident, un focar viu de inspirație pentru romancierii și poeții.

România este o limbă latină propice lirismului și de o sonoritate savuroasă dar este, oricum, o limbă locală: meritul românilor este cu atît mai mare cu cît au făcut din limba lor instrumentul unei literaturi universale.

Mérimée dorea să învețe românește, Sully Prudhomme prefața **Romancero roumain**, Jean Boutière analizează viața și opera lui Ion Creangă, acest Perrault țaran, André Bellessort prezintă **Pădurea spinzuraților**, profesorul Pierre Mesnard traduce Ion, ultimele două, romane importante de L. Rebreanu; antologiile franceze și străine se multiplică... atîtea semne de interes crescînd atît de justificat, de altfel, pentru o literatură deopotrivă populară și savantă.

După o perioadă de eclipsă relativă care se explică prin dificultățile războiului și prin vidul creat în toată Europa de către ocupația germană, literatura română

ÎN LUME

KONSTANTIN FEDIN

RAFAEL ALBERTI

și-a reluat mersul ei înainte. Ea ajunge la demnitatea unei literaturi care nu mai este locală, ci mondială. De la Ion Creangă la Zaharia Stancu, romancierii ei sînt traduși în toate limbile, în timp ce Tudor Arghezi, primul român care a intrat în colecția „Poètes d'aujourd'hui” a Editurii Seghers, face deja autoritate de clasic; Premiul Nobel ar fi putut recompensa un Blaga, un Ion Barbu; el poate fi obținut de către un Stancu sau un Bănulescu.

Între timp, România a dat Franței cîțiva dintre scriitorii ei cei mai importanți.

Miodrag Pavlović :

Cultivarea valorilor spirituale

Prima întîlnire cu o țară pe care n-o cunoști, cu un popor despre care ai cunoscut multe lucruri minunate, cu o cultură de care, în multe sensuri, vechi legături și simpatii te leagă, nu poate să nu te fascineze. Voiam să văd România care este înrudită cu a mea. Înrudită în sens cultural, spiritual, fiindcă cele două țări ale noastre au avut experiențe asemănătoare de-a lungul istoriei și dezvoltării lor culturale. Cred că popoarele noastre au multe de spus, au de adus o contribuție deosebită la cultura mondială. Acest lucru îl demonstrează contactul cu marii poeți români: Blaga, Arghezi, Ion Barbu, pentru a nu mă referi decît la cei din acest veac, iar la noi: M. Nastasievic.

Alături aceste nume nu numai pentru a le omagia măreția poetică, ci și pentru orientarea lor mai generală către cultivarea valorilor spirituale ale acestui colț al Europei, atît de bogat și încă puțin cunoscut.

Cît privește impresiile despre România, ele sînt minunate. Bucureștiul e un oraș cu o arhitectură, cu un urbanism foarte fericit. Apreciez mai cu seamă ritmul vieții în această capitală, oamenii deschiși, prietenoși, mărturisind frumusețe lăuntrică și bucurie. Pot spune fără să ezit că Bucureștiul și oamenii lui îmi sînt dragi și că realitatea este la înălțimea visului meu despre ea. Am văzut monumentele de artă veche românească și mi s-au părut impresionate. Adică de ce spun mi s-au părut!? — Sînt de-a dreptul excepționale. Un altar, o cornișă, un perete zugrăvit în albastru pe care nu le mai poți întîlni nicăieri în lume, pot fi numai cîteva dintre detaliile pe care nu le poți uita niciodată. În ceea ce privește arta ca spectacol, ea este cu mult deasupra oricărui așteptări.

Henry Moore :

Numeroasele

fațete ale frumuseții

Nu cunosc România și, sincer, o regret din toată inima. O relație intimă a creatorului care înfățișează publicului produsul imaginației și trudei sale obligă la o confruntare directă, la un dialog care, și prin contact fizic — vreau să spun al artistului ca persoană — poate fi mai util chiar decît discuția care se naște în jurul unei expoziții. În ce mă privește, consider că neșansa prezenței mele la prima mea expoziție în România, la sala Dalles, numai din motive care țin de sănătate, este (cel puțin așa gîndesc după plăcuta impresie pe care mi-a făcut-o expunerea mea la București!) o obligație în plus de a vizita țara dv. Spun „o obligație în plus” pentru că, într-un anumit fel, într-o bună parte a perioadei mele de formație, fără să o cunosc, de cîte ori repetam numele maestrului meu Brâncuși, toț de atîtea ori închipuiam o țară despre care știam doar că are o foarte interesantă artă folclorică, dar pe care n-o văzusem niciodată. Aceasta era România. Între timp i-am cunoscut numeroase fațete ale frumuseții ei, despre care Brâncuși îmi spusese odată că ascunde cea mai tulburătoare baladă a vieții și morții — un fel de principiu fundamental în care psihologia și spiritualitatea unui popor se întîlnește concentrată mai mult decît oriunde. Eu n-am cunoscut nici această „Mioriță”, despre care Brâncuși spunea că este, într-un alt sens, filozofia și rațiunea de a fi a românilor; dar cred că am intuit-o în cuvintele arzătoare ale celui mag — care era artistul Brâncuși — și mai ales în stîlpii lui

de casă românească, în păsările lui și acel triplu monument de la Tîrgu Jiu pe care mi-am dorit întotdeauna să-l cunosc dincolo de reproducere.

Și o confesiune: în 1958, pe cînd amplasam în fața palatului UNESCO din Paris statuia care îmi fusese comandată în bronz și pe care eu am executat-o în piatră de travertin, „Siluetă în repaos”, mi-am dat seama că altul ar fi fost genul potrivit de monument, care să servească și ca simbol și ca estetică intrarea în acest for înalt de cultură al popoarelor. După amabilele felicitări care se consumă cu un asemenea prilej, Wallace Stevens mi-a pus cu discreție și delicatețe întrebarea: „Cum ți s-ar fi părut aici coloana lui Brâncuși?” Mă gîndisem și eu la asta. Am răspuns: INFINITĂ!

Yaşar Nabi Nayir :

Românii

au muncit și au cîștigat

Constatasem, de la prima mea călătorie în România, importanța acordată culturii și literaturii în România, marile rezultate obținute în acest domeniu, dar abia mai tîrziu, la a doua călătorie, am putut să cunosc suficient de bine viteza ameiitoare a acestei dezvoltări. Pot afirma ușor că din acest punct de vedere România se află pe treapta cea mai înaintată a Balcanilor.

Cum de a reușit România să ajungă la un asemenea nivel înalt și să-i lase în urmă pe ceilalți vecini din Balcani? Secretul acesta trebuie căutat mai întîi în nivelul cultural și artistic al însăși ființei poporului român. Atrage atenția mai cu seamă avîntul de după 1960...

După cum se vede, cine muncește cîștigă. Românii au muncit și au cîștigat.

Maria Teresa Leon, Rafael Alberti :

Ne vom închipui

că sîntem din nou la drum...

Ne vom închipui că sîntem din nou la drum, prin această țară pe care am îndrăgit-o profund. Vom strînge iarăși mîinile oamenilor, de la Dunăre pînă la Suceava; vom revedea satele de basm, frumos împodobite, minăstirile, bisericuțele, fabricile impresionante, combinatele oțelului, vechile universități și institutele noi, culorile țesăturilor, mîinile celor care le fac; ne vom reaminti de grația fetelor dansînd, de vioaia tinerilor. Vom asculta muzica doinelor, a copacilor din pădurile imense, a rîurilor îmblînzite de oameni, a bărcilor care coboară pe ape. Am vrea să transmitem profundul nostru sentiment de prietenie, recunoștință și emoție poporului României, matur și tînar, curajos și prevăzător, muncitor și ferm în mersul său spre belșug, mai stăpîn pe soarta lui decît oricînd în istorie, dornic să-și hotărască singur viitorul.

Graham Greene :

Lumina

Sînt multe de spus. În primul rînd despre frumusețea peisajului. Aveți-o țară incînșătoare. Îmi place mult Bucureștiul, care are înfățișarea unui oraș european de anvergură. Litoralul mi-a produs de asemenea o impresie foarte bună. Mamaia poate concura cu orice localitate de acest fel din Europa.

Ceea ce mi-a plăcut de la început în țara dumneavoastră este lumina. Lumina acestui amurg care face din lanul de porumb din fața mea o mare de aur, lumina clădirilor noi din Mamaia, care exprimă într-adevăr bucuria de a trăi, lumina pe care o regăsești pretutindeni pe fețele oamenilor de aici. Mi-a plăcut mult vioiciunea și veselia Constanței și am regăsit lumina aceasta și în alte locuri, unde am văzut tablourile lui Andreescu, Luchian, Petrașcu, Clucurencu — tablouri și pictori care din păcate nu sînt cunoscuți în Anglia, deși ar merita să fie.

David Oistrach :

Nemăsurată

dragoste pentru artă

Poate că o nemărginită stimă pe care am purtat-o întotdeauna marelui meu prieten, profesor, interpret și compozitor mă face să port atît de profund respect României și muzicii ei fermecătoare, și — nu știu de ce, o spun cu slăbiciune — lui Enescu. Poate că datorită întîlnirilor și concertelor noastre comune de altădată. Poate datorită amintirilor care mă leagă de acest om și artist fără de prihană. Poate datorită muzicii lui care mă stăpînește îndelung ori de cîte ori îi aud sau îi întîlnesc numele în programele muzicale. Poate datorită stimei pe care o port festivalului și concursului internațional care-i glorifică opera și modestia. Poate datorită atîtor lucruri și în primul rînd țării și poporului care au dat atîtea și atîtea nume mari în muzica universală...

Am o caldă și nemăsurată simpatie pentru publicul românesc, atît de exigent, de instruit și sensibil la tot ce înseamnă marea artă. Festivalul „Enescu” mi-a confirmat înalta lui clasă, gustul desăvîrșit pentru arta adevărată și sinceră a celor mai mari și apreciați compozitori și artiști ai tuturor timpurilor. Explozia cu care a fost întîmpinată „surpriza” pe care le-am oferit-o cu Yehudi Menuhin — „Dublul” de Bach (piesă pe care și eu și Menuhin o mai cîntasem altădată cu George Enescu) — mi-a întărit convingerea că selectisimele audiențe din jurul celor mai pretențioase și competente grupuri de admiratori ai muzicii nu pot exclude publicul românesc. Ca membru al juriului Concursului de vioară și de interpretare a „Sonatei a III-a” a lui Enescu, am avut prilejul să fac o triplă constatare: interpretii români au o clasă înaltă, pe măsura modelului piesei pe care o au de interpretat; publicul este un fantastic cunoscător al nuanțelor muzicii enesciene, iar Enescu este izvorul, nesfîrșitul izvor care a educat între semenii săi sentimentele dragostei adevărate. Nu este de mirare că tocmai această nemăsurată dragoste pentru artă a călăuzit pe cei mai mulți dintre compozitorii, interpreții și dirijorii pe care România i-a dat acestui excepțional secol, că tocmai dragostea pe care o risipesc, cu atîta generozitate, pretutindeni în lume, se întoarce asupra acestui admirat popor cu aceeași dragoste. Este în fond nemărginita lecție de dăruire și dragoste a acestei țări, pe care — pentru prima oară — am cunoscut-o de la marele Enescu.

Jean-Louis Barrault :

Contribuția teatrului

Cînd mi se adresează o întrebare de genul celeia care se pune în tonul de politețe circumstanțială: „Vă simțiți bine la... V-a plăcut spectacolul nostru?” — am senzația că sînt obligat să intru în cel mai slab spectacol pe care l-am oferit vreodată spectatorilor. Răspund: „Da, desigur!”, dar nu știu dacă pot fi și convingător. La București mi s-a întîmplat un lucru puțin deosebit. Cîteva zile mi s-a pus aceeași întrebare (sînt convins că fără să se fi înțeles unii cu alții): „Aveți o dispoziție grozavă, vă simțiți bine?”...

Ei bine, rareori ai satisfacție de a răspunde la întrebarea ziariștilor și confratilor tăi de breaslă, că în ciuda delicatei indiscreții, simți nevoia indiscreții totale. Mai mult decît atît, simți nevoia să discuți, să comunici, să contrazici și să aperi. Să aperi dacă ai ce, și, mai ales, dacă este nevoie. Să contrazici, dacă ai ce, și mai, ales, dacă ai un punct de vedere susținut de argumente superioare. Să comunici, dar ce să mai împărtășești atunci cînd fericitul care primește ești tu? Și... să discuți, să schimbi idei, convingeri, impresii și experiență! — Toate acestea, poate că în cazul altor teatre, chiar dintre cele de tradiție, mai merg; în cazul teatrului pe care îl are România contemporană. NU!

Îmi fac o plăcere din a-mi rememora toate amintirile de neuitat, spunînd că între marile scene, între marile trupe teatrale, între marii actori și regizorii ai acestor decenii, scenele, trupele, actorii și regizorii, din România sînt printre cei mai interesanți dintre multele și mulții candidați la titlu dintre cei pe care îi cunosc. Un „Național” ca acela bucurestean este un șef de orchestră și ar merita cu prisosință să frecventeze toate marile scene, și — de ce nu? — pe cele mai pretentioase. Stagiunile teatrului francez au descoperit pretiosul filon al dramaturgiei românești și nu e probabil să se renunțe la această contribuție de talie universală. Cît privește pe actorii și regizorii, i-am cunoscut la ei acasă, îi am prieteni, colegi cu operă de toată stîmă și puterea exemplului. Nu spun nici nu nume. Aș greși omîțînd vreunul. Spun „Teatrul românesc”.

Wojciech Zukrowski :

O frumoasă

arhitectură modernă

Ceea ce ne-a impresionat la București — și aceasta s-a confirmat și în celelalte orașe — este o frumoasă arhitectură modernă, ușoară, care absoarbe lumina prin ferestrele mari, plăcută la privit, colorată. Știu că și arhitecții noștri ar fi optat pentru același stil dacă am fi beneficiat de climatul și soarele României. Impresia de salt spre modern, marea libertate în mînuirea formelor se confirmă. Am fost surprinși de centrul Iașu-

(Continuare în pagina 32)

(Urmare din pagina 31)

lui, implantat în orașul istoric, cucerit de Palatul Culturii din Suceava care amintește de Le Corbusier și de construcțiile monumentale ale lui Chandigar, în India.

Eshan Naraghi :

Sigiliul civilizației

Stimez România pentru toate acele prețioase contribuții aduse în diferitele foruri internaționale, pentru realizarea acelui climat capabil să innobileze ființa umană de pretutindeni. Vechi state de servicii la UNESCO mi-au dat prilejul să cunosc numeroase și ilustre personalități ale vieții intelectuale din România, să urmăresc, să cercetez și să compar idei, propuneri și soluții privind realizarea omului contemporan total, a omului educat și instruit, care să fie capabil să lupte pentru rezolvarea marilor deziderate ale acestor timpuri. Am avut plăcerea să cunosc imensa personalitate a ilustrului om de cultură român Mihail Ralea, pe aceea a marelui profesor Tudor Vianu, să le urmăresc ideile și convingerile, să-mi dau seama că, în ceea ce privește grija pentru nuanța umanistă în formarea personalității popoarelor, România s-a afirmat ca strălucit mentor. Conferința de la Teheran privind alfabetizarea oamenilor din lumea întreagă și găsirea celor mai propice metode pentru instrucție și educație ar fi doar un exemplu de participare constructivă a țării dv. care — se știe — în ceea ce privește promovarea celor mai înalte principii umanitare se numără printre cele ale primului front. Și este firesc să fie așa.

Am întâlnit în țara dv. toate acele manifestări culturale și artistice care sînt, fără îndoială, sigiliul suprem al civilizației. Am întâlnit Universități și instituții de învățămînt superior în care preceptele didactice și metodele de educație sînt adaptate unor cerințe de importanță națională. Gînduri și idei, fapte și visuri, au pentru dv. același focar, unic, al dezvoltării multilaterale a personalității umane. Literatura și artele nu-s scopuri în sine, nu se realizează ca o noțiune în afara realității — a realității pe care o trăiți și pe care o construiți. Aveți în plus aceea aderență la tot ceea ce înseamnă contribuția universală la patrimoniul cultural al omenirii, sorbiți nestinjeniiți de nimeni și de nimic frumuseți pe care le-au creat celelalte popoare.

Nicolas Guillen :

Forță, putere, încredere

Într-un timp scurt, România a făcut progrese extraordinare în toate domeniile. Poporul român dă impresia de forță, de putere, de încredere în el însuși, o încredere care uimește. Nivelul de viață este ridicat și modern. Librăriile sînt pline tot timpul cu lume, în fața cinematografele este o mișcare continuă, diș-dedimineață, iar turiștii — mi se pare foarte important — sînt în aflus. Vin din toată Europa și, sigur, și din alte părți. Remarc serviciul prompt, atenția deosebită, cordialitatea cu care sînt întâmpinați. Asta ține de cultură, de educație.

William Saroyan :

Arta de a trăi

Ce m-a făcut să vizitez România în mod special? — Știu eu, distanțele nu mai contează de cînd sînt avioane. Toate locurile de pe pămînt par a fi învecinate. Iar România este o țară pe malul Mării Negre și tot pe malul Mării Negre locuiește și poporul meu de bastină — Armenia. Pe urmă, am fost pe vremuri în S.U.A. foarte bun prieten cu un scriitor de origine română, Peter Neagoe, iar la un moment dat am locuit în același hotel cu George Enescu, marele compozitor. Ne vedeam foarte des prin anii '30 la New York. Apoi, mai există ceva, dorința pe care o am de a vizita orice țară în care poporul trăiește intens și are tradiție culturală și trebuie să vă spun că este o mare plăcere pentru mine să văd românii în propria lor țară, o țară atât de agreabilă. Aproape de îndată ce vii în România îți dai seama că aerul pare a fi hrană. Te înviorează, e plăcut și cînd îți respiri — nu numai sufletul tău, ci întreaga ta făptură se simte fericită.

În ceea ce privește cultura țării dumneavoastră, dați-mi voie să vă spun, cu cea mai mare plăcere, că am cunoscut-o cu mult timp înainte de a mă găsi aici la București. Poate că dintre cele o sută de națiuni care o presc atenția unui om avid de cultură, în decursul unei vieți comune ca durată, a te găsi în muzică, prin Enescu, în sculptură, prin Brăncuși, în pictură, prin Țuculescu (dar de ce spun Țuculescu, cînd am descoperit pe un Luchian și un Ghiță, pe un Pallady și un Ciucurencu, pe un Paciurea și un Apostu?) — spun și repet că a te găsi în primele fronturi ale memoriei auditive și vizuale, ale sugestiei și emoției, înseamnă, de fapt, a te găsi pe un teren fertil al înaltei civilizații.

Am dorit dintotdeauna să vin în România și mai cu seamă în acest minunat oraș — București, dar au intervenit fel de fel de lucruri și a trebuit să amîn realizarea acestor bucurii ale mele. Acum, nu pot spune altceva decît că aceste 3—4 zile pe care le-am petrecut la București m-au încîntat atât pentru entuziasmul pe care l-am întâlnit (entuziasm manifestat nu numai față de operele mele, și care desigur m-a măgulit foarte mult), ci și pentru toate artele în general, dar mai ales pentru arta de a trăi. Sînt încîntat că poporul român îi place foarte mult să trăiască și aceasta este o constatare foarte plăcută.

Mohamed-El-Fasi :

Om și cultura

Mai multe călătorii în România îmi dau într-un fel dreptul de a mă numi prieten și cunosător al

Iona de Marin Sorescu, interpretat de Herbert Padleschut, la Theater an der Winkelwiese din Zürich

fenomenului de creație din această țară pe care o stimez în mod deosebit. De ce? Pentru că, din cîte cunosc eu, puține state, puține culturi și puține popoare au cunoscut o asemenea dezvoltare pe toate tărîmurile. Privilegiat de cunoașterea limbilor romanice, am fost tentat să scormonesc în adînc fenomenul de care fusesem cîndva avertizat și să constat cu imensă plăcere că „miracolul de la gurile Dunării“, cum ciușem undeva într-un ziar occidental, este un miracol sui generis.

Oamenii? — Îi întâlnești pretutindeni dialogînd, schimbînd amabili și veseli, dar cu seriozitate, opinii care nu frizează deloc superficialitatea. Este, mi-am zis, un semn al educației totale; și școala, familia, societatea și cultura nu pot să nu împartă bucuria acestei realizări, omul multilateral contemporan.

Cultura? — N-am avut, văzînd în cîteva rînduri această țară, asistînd la spectacole, călătorînd și discutînd — spun că n-am avut deloc sentimentul că se face ceva cu mai multă atenție, dragoste și preocupare pentru tot ceea ce este valoros, decît cultura. Dar tot ceea ce se face, tot ceea ce se crează acum în România înseamnă cultură. Nu mă refer la binecunoscutele școli ale științei românești: unele dintre ele, cum ar fi cele de lingvistică, matematică, medicină sînt binecunoscute. Nu mă refer nici la arta românească, marcată în conștiința lumii de numele unor Enescu, Brăncuși, Țuculescu, și — din păcate, mai puțin din cauza limbii de redusă circulație — cele din literatură: Eminescu, Arghezi, Stancu, Jebelleanu, Bogza, Preda și alții. Vreau să spun că cel mai remarcabil lucru care mi se pare că l-au făcut românii este omul de astăzi, aria lui majoră și multilaterală de preocupări pentru progres — condiția esențială a afirmării fiecărei națiuni în cadrul circuitului universal.

René Maheu :

Ceea ce m-a

impresionat mai mult...

Am avut în mai multe rînduri plăcerea de a vizita România. După aceste vizite pe cît de agreabile, pe atît de interesante, care din păcate au fost prea scurte, am plecat cu amintirea unei țări ce abordează, cu eficacitate și curaj, marile sarcini ale dezvoltării sale economice și sociale. Dacă, asemenea tuturor călătorilor, am fost sensibil la frumusețea peisajelor, ceea ce m-a impresionat cel mai mult sînt priceperea și hotărîrea cu care poporul român se consacră construirii unei vieți noi.

Pablo Neruda :

Fericirea României

Fericirea României înfloreste din natura bătrînă și din producția tînără, ca un murmur cristalin de ape care vin din vremuri de demult, trec prin prezent cu hotărîre de nezdruincinat și își fac drum înainte, către viața nouă și luminoasă pe care o construiește România pentru poporul său.

Publicul

Jur cu mîna pe un pom înflorit și cu gîndul la cei doi pui de gîscă sălbatică pe care i-am văzut îndopîndu-se cu negură pe apele lacului Mogoșoaia — era în ceasul cînd seara se inecă și sufletul se plimbă prin Bizanț —, jur că eu merg la fotbal în primul rînd pentru a mă întîlni cu publicul. Acest public românesc, prețuit de străini în declarații spectaculoase (singurele declarații care nu trebuie luate în serios sînt cele ale străinilor de profesie arbitri), e puțin cam trampaliu, în sensul că trei sferturi din timp umblă într-o ureche, și aia fără scăriță de argint, și împerechează vorba, cum n-o face nici un vrăjitor al limbii. Uneori îmi vine să cred că fiecare om se duce la stadion numai din dorința de a-și vinde cu preț bun o vorbă întoarsă pe la Ploiești. Pe vremea „cînd eram mai tînăr și la trup curat“ (vers de Cezar Ivănescu) și vedeam meciurile nu de la masa presei — loc rezervat, ținută decentă — ci dintr-un colț al peluzei II, știu că mie-mi umbla mîntea numai prin cristelnița cu șmecherii. Mărturisesc că în peluza II am învățat să-mi placă vorba iute, care te dă grămadă. Și regret că nimeni nu s-a gîndit să înregistreze, pe parcurs de ani, gălăgia tulbură de la întîlnirile din Dealul Spierei. Foaia de tutun a benzii de magnetofon ne-ar fi dezvăluit, sînt ferm convins, modificări structurale în voca fierbinte a tribunelor. Ar fi fost poate cea mai adevărată istorie a fotbalului.

Vocea publicului românesc este un formidabil amestec de bucurie și de ironie. Dacă-ăș putea, mi-aș tăia din ea porții mari pe care să le închid în tuburi și să le vîrs apoi între pereții odăii mele în zilele cînd afară plouă și te bate ideea să cazi în darul beției. Cînd rid peluzele, am impresia că o mulțime de copii bucălați suflă fluturi prin țevi de hîrtie colorată. Atunci, ca pe vremuri la hipodrom (eu nu cred că vom mai avea hipodrom la București), aș da tot din buzunare, ovăz la cai și zahăr la ciini, cuțu-cuțu. Batjocura născută-n peluză se ține minte o sută de ani. „Uitați-vă la Dridea, fuge singur și iese-al doilea!“ Pentru român, jucătorul prost e „măi zambilă, închide pleoapa că s-a pornit vîntul și răcești la ficat“. Atît și două fluieturi bine simțite. Publicul românesc nu ucide. Noi mergem la stadion ca să căutăm un berbec în echipa adversă și să-l fierbem în seul lui. Iar cu ocazia asta, dacă intră și două goluri în poarta cui trebuie, sîntem fericiți.

Fănuș NEAGU

ROMÂNIA LITERARĂ

Anul IV, nr. 19 (135)

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Redactor șef : NICOLAE BREBAN

Redactori șefi adjuncți :

GABRIEL DIMISIANU, ION HOREA, NICHITA STANESCU

Secretar general de redacție :

GHEORGHE PITUȚ

REDACȚIA : București, B-dul Ana Ipătescu nr. 15 Telefon : 12.94.44 ; 11.39.36 ; 12.74.26. ADMINISTRATIA : Sosaua Kiseleff nr. 10. Telefon : 18.33.99 ABO-NAMENTE : 3 luni — 26 lei ; 6 luni — 52 lei ; 1 an — 104 lei TIPĂRII : Căminatul poligrafic „CASA ȘCINTEII“